

**AFYONKARAHİSAR-SANDIKLI İLÇESİ
AKDAĞ TABİAT PARKI'NIN EKOTURİZM
POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Melek YAVUZ
Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet BAYTOK

Haziran 2011
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELCİLİK ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AFYONKARAHİSAR-SANDIKLI İLÇESİ AKDAĞ
TABİAT PARKI'NIN EKOTURİZM POTANSİYELİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Hazırlayan
Melek YAVUZ

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ahmet BAYTOK

AFYONKARAHİSAR 2011

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Afyonkarahisar-Sandıklı İlçesi Akdađ Tabiat Parkı'nın Ekoturizm Potansiyelinin Deđerlendirilmesi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı dűşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça'da gösterilen eserlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

22/ 06/ 2011

Melek YAVUZ

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ İMZA

Tez Danışmanı:

Yrd .Doç. Dr. Ahmet BAYTOK

.....

Jüri Üyeleri:

Doç. Dr. Veysel AĞCA

.....

Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin SOYBALI

.....

Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı yüksek lisans yeterlilik öğrencisi Melek YAVUZ'un "Afyonkarahisar-Sandıklı İlçesi Akdağ Tabiat Parkı'nın Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi" başlıklı tezi, değerlendirmek üzere 22/06/2011 tarihinde saat 10:00'da Lisans Eğitimi ve Öğretim Sınavı Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ

MÜDÜR

YÜKSEK LİSANS TEZİ ÖZETİ

AFYONKARAHİSAR-SANDIKLI İLÇESİ AKDAĞ TABİAT PARKI'NIN EKOTURİZM POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Melek YAVUZ

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE OTELCİLİK ANABİLİM DALI**

Haziran 2011

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ahmet BAYTOK

Bir ülke veya bölgede turizmin var olması veya gelişmesinde doğal, tarihi ve kültürel çekicilikler temel belirleyicidir. Bu kaynakların özellikle doğal kaynakların kullanım sınırlarının bulunması kaynak kullanımında sürdürülebilirliği zorunlu hale getirmektedir. Turizm amaçlı özellikle doğal kaynakların sürdürülebilir olarak kullanımının temel yollarından birisi ekoturizmdir. Ekoturizm uygulamalarındaki turistlerin eğitilmesi ve kaynak kullanımının sınırlandırılması ile yöredeki halka ekonomik fayda sağlama ilkeleri ekoturizmi doğal kaynakları koruma amacını gerçekleştirebilecek en önemli turizm çeşidi haline getirmektedir.

Bu çalışmada Denizli ve Afyonkarahisar illeri arasında bulunan Akdağ Tabiat Parkı'nda, ekoturizm potansiyelinin ortaya konulması hedeflenmiştir. Araştırmada yöntem olarak yörede mevcut bulunan yerel yöneticiler ve yerel halkla görüşme tekniği kullanılmış, ikincil veri analizi yapılmış ve Akdağ Tabiat Parkı'nın güçlü ve

zayıf yönleri ile tehditlerinin ve fırsatlarının belirlenmesine yönelik SWOT Analizi Tekniği kullanılmıştır. Ayrıca araştırma alanına ait ilgili kurumlardan elde edilen dokümanlar, arazide yapılan gözlem ve incelemeler, sivil toplum örgütlerinden, yazılı görsel kaynaklar faydalanılmış ve aktif turizm etkinlikleri değerlendirilmiştir. Çalışmanın sonucu olarak bölgenin coğrafi, ekolojik ve sosyo-kültürel açıdan ekoturizme kaynak oluşturan önemli değerlere sahip olduğu görülmüş ve ekoturizm kapsamında trekking, kuş gözlemciliği, yaylacılık, vahşi yaşam turları, macera ve spor turizmi, av turizmi kuş gözlemciliği, tarih turları ve fotoğrafçılık açısından potansiyelinin olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akdağ Tabiat Parkı, ekoturizm, sürdürülebilir turizm, Afyonkarahisar, Sandıklı.

ABSTRACT

EVALUATION OF ECOTOURISM POTENTIAL OF AKDAĞ NATURE PARK, AFYONKARAHİSAR – SANDIKLI

Melek YAVUZ

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TOURISM AND HOSPITALITY**

JUNE 2011

Advisor: Asst. Prof. Dr. Ahmet BAYTOK

The natural, historical and cultural attractiveness are the main determinants for the existence or the development of tourism in a country or region. Usage limits of these resources, especially natural resources, make the sustainability essential in resource utilization. One of the basic ways of sustainable use of natural resources, in particular, for tourism purposes is ecotourism. The principles of providing economic benefit to local people by educating tourists and limiting resource use in ecotourism practices make ecotourism the most important types of tourism to achieve the purpose of protection of natural resources.

In this study, determination and evaluation of the ecotourism potential of Akdağ Nature Park, located between Afyonkarahisar and Denizli provinces are aimed. As research methods, interviews with local people and administrators are conducted, secondary data analysis were made and SWOT analysis technique is used to define strengths, weaknesses, opportunities and threats of the Akdağ Nature Park. In addition, documents obtained from the relevant institutions related with the

research area, the information and data obtained through field observations and investigations, written and visual documents of Non-Governmental organizations were used. In conclusion, it is seen that the area has great values with its geographical, ecological, and socio-cultural features which forms a base to ecotourism and has potential for trekking, bird watching, transhumance, wild life tours, adventure and sport tourism, hunting, history tours and photography in the framework of ecotourism.

Keywords: Akdağ Nature Park, ecotourism, sustainable tourism, Afyonkarahisar, Sandıklı

ÖNSÖZ

Tez çalışmasının tamamlanmasında desteklerini esirgemeyen değerli danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Ahmet BAYTOK ve eğitim sürecinde emeği geçen tüm Anabilim Dalı Hocalarıma, tezin uygulama aşamasında alanın tanıtılmasında yardımcı olan Osman ATALAY'a, Sabri VURKAN'a, fotoğraflarıyla destek veren Ali Osman KARAKUŞ'a, Harita Teknikeri Adnan BURHAN'a ve tezin her aşamasında desteklerinden dolayı eşim Ahmet YAVUZ ve oğlum Ahmet Ünal YAVUZ'a teşekkürlerimi sunarım.

Melek YAVUZ

Afyonkarahisar, 2011

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	iii
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
ÖNSÖZ	ix
İÇİNDEKİLER	x
TABLolar DİZİNİ	xiv
HARİTALAR	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xv
EKLER DİZİNİ	xvi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

EKOTURİZM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. TURİZM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	3
1.2. EKOTURİZM KAVRAMI VE TANIMI	4
1.3. EKOTURİZMİN ÖNEMİ	7
1.4. EKOTURİZMİN ÖZELLİKLERİ	8
1.5. EKOTURİZMİN AMACI	11
1.6. EKOTURİZM İLKELERİ	11
1.7. EKOTURİZMİ POTANSİYELİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK KRİTERLER.....	13
1.8. EKOTURİZMİN ÇIKIŞ VE GELİŞME NEDENLERİ	14

2. EKOTURİZM KAPSAMINDA YER ALAN FAALİYET TÜRLERİ .. 16

2.1. YAYLA TURİZMİ	18
2.2. DAĞ-DOĞA YÜRÜYÜŞÜ (TREKKİNG)	18
2.3. KUŞ GÖZLEMÇİLİĞİ	21
2.4. DAĞ TURİZMİ	23

2.5. MAĞARA TURİZM	24
2.6. TARIM VE ÇİFTLİK TURİZMİ	24
2.7. BOTANİK TURİZM	25
2.8. ATLI DOĞA YÜRÜYÜŞÜ	26
2.9. AV TURİZMİ	26
2.10. YABAN HAYAT (FAUNA) GÖZLEMCİLİĞİ	27
2.11. SPORTİF OLTA BALIKÇILIĞI	28
2.12. BİSİKLET TURİZMİ	29
2.13. VAHŞİ YAŞAM TURLARI	29
2.14. MACERA-SPOR TURİZM	30
2.15. FOTOĞRAFÇILIK	31
2.16. AKARSU TURİZMİ (RAFTİNG- KANO)	31
2.17. YAMAÇ PARAŞÜTÜ	32
2.18. BALON TURİZMİ	32
2.19. SUALTI DALIŞ TURİZMİ	32
3. EKOTURİZMİN ETKİLERİ	34
3.1 EKOTURİZMİN EKONOMİK ETKİLER	34
3.2. EKOTURİZMİN ÇEVRESEL ETKİLERİ	36
3.3. EKOTURİZMİN SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİ	38
4. DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE EKOTURİZM	
4.1. TÜRKİYE’DE EKOTURİZM	39
4.2. DÜNYADA EKOTURİZM	44
5. EKOTURİZMİN KİTLE TURİZMİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI	48

İKİNCİ BÖLÜM

AKDAĞ TABİAT PARKI

1. AKDAĞ TABİAT PARKI HAKKINDA GENEL BİLGİ	51
2. AKDAĞ TABİAT PARKI’NIN EKOLOJİK YAPISI	68
2.1. FLORA (BİTKİ ÖRTÜSÜ)	68
2.2. FAUNA (HAYVAN TÜRLERİ)	78
3. TABİAT PARKI İLE ETKİLEŞİM HALİNDE OLAN YERLEŞİM ALANLARI	
3.1. İDARİ YAPI VE DEMOGRAFİK YAPI	86

3.2. ALTYAPI -ÜST YAPI	88
3.3. MEVCUT ARAZİ KULLANIMI	91
3.4. KÜLTÜREL, TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER	96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKDAĞ TABİAT PARKI EKOTURİZM POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	107
2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	108
3. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ	109
4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	109
5. ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR	110
5.1. MEVCUT ARAZİ KULLANIMI	110
5.2. DOĞAL, KÜLTÜREL VE REKREASYONEL PEYZAJ KAYNAK DEĞERLERİ.....	111
5.3. GELENEKSEL YAYLACILIĞIN DEĞERLENDİRİLMESİ	111
5.4. ÇEVRE SORUNLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	114
5.5. YASAL ÇERÇEVE	118
5.6. EKOTURİZM FAALİYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ .	119
5.7. AKDAĞ TABİAT PARKI SWOT ANALİZİ	129
SONUÇ VE ÖNERİLER	133
KAYNAKÇA	150
EKLER	161

HARİTALAR	<u>Sayfa</u>
Harita.1 Akdağ Tabiat Parkı Lokasyon Haritası	52
Harita.2 Akdağ Tabiat Parkı'nın Sınırları	53
Harita.3 Akdağ Tabiat Parkı'nın Başlıca Kent Merkezlerine Mesafeleri.....	56
Harita.4 Akdağ Tabiat Parkı'nın Jeolojik Yapısı	59
Harita.5 Akdağ Tabiat Parkı'nın Jeomorfolojik Yapısı	60
Harita.6 Akdağ Tabiat Parkı'nın Hidrografyası	64
Harita.7 Akdağ Tabiat Parkı'nın Toprak Yetenek Sınıfları	66
Harita.8 Akdağ Tabiat Parkı'nın Toprak Gruplarına Göre Arazi Kullanımı.	67
Harita.9 Akdağ Tabiat Parkı'nın Mevcut Ekosistemler ve Alt Bileşkenler...	69
Harita.10 Akdağ Tabiat Parkı'nın Ekolojik Öneme Sahip Alanları	74
Harita.11 Akdağ Tabiat Parkı'nın Vejetasyonu	75
Harita.12 Akdağ Tabiat Parkı'nın Önemli Bitki Alanları	77
Harita.13 Akdağ Tabiat Parkı'nın Omurgalılar İçin Önemli Alanları	79
Harita.14 Akdağ Tabiat Parkı'nın Böcekler İçin Önemli Alanları	80
Harita.15 Akdağ Tabiat Parkı'nın Kuşlar İçin Önemli Alanları	83
Harita.16 Akdağ Tabiat Parkı'nın İdari Yapısı	87
Harita.17 Akdağ Tabiat Parkı'nın Teknik Altyapısı	90
Harita.18 Akdağ Tabiat Parkı'nın Mevcut Arazi Kullanımı	92
Harita.19 Akdağ Tabiat Parkı'nın Doğal, Kültürel ve Rekreatiyonel Peyzaj Kaynak Değerleri	97
Harita.20 Akdağ Tabiat Parkı'nın Çevre Sorunları	116
Harita.21 Akdağ Tabiat Parkı'nın Yasal Fiziki Sınırlayıcılar	117
Harita.22 Akdağ Tabiat Parkı Sentez-1	135
Harita.23 Akdağ Tabiat Parkı Sentez-2	136

TABLÖLAR DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Akdağ Tabiat Parkı'nın Çevresindeki Yerleşim Yerlerine Uzaklığı	54
Tablo 2. Afyonkarahisar'ın Yıllık Ortalama Yağış Verileri (1975-2010)	57
Tablo 3. Sandıklı İlçesinin Yıllık Ortalama Yağış Miktarının Mevsimlere Göre Dağılımı	58
Tablo 4. Akdağ Tabiat Parkı İle Etkileşimde Bulunan Yerleşim Birimleri	86

KISALTMALAR DİZİNİ

- A.T.P.G.P.** : Akdağ Tabiat Parkı Geliştirme Planı
- WTO** : Dünya Turizm Örgütü
- UNEP** : Birleşmiş Milletler Çevre Programı
- FNNPE** : Parklar ve Doğa Parkları Federasyonu
- GSYİH** : Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla
- IUCN** : Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği
- MTA** : Maden Tetkik ve Arama Enstitüsü
- SWOT** : Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats; Güçlü Yönler, Zayıf Yönler, Olanaklar (Fırsatlar), Tehditler
- TIES** : Uluslararası Ekoturizm Topluluğu
- UNEP** : Birleşmiş Milletler Çevre Programı
- AIEST** : Uluslararası Bilimsel Turizm Uzmanları Birliği
- MAK** : Merkez Av Komisyonu
- ÖKA** : Önemli Kuş Alanları
- WWF** : Doğal Hayatı Koruma Vakfı

EKLER DİZİNİ

Ek 1. Akdağ Tabiat Parkı Orman Sistemi.

Ek 2. Akdağ Tabiat Parkı Floristik Analiz Tablosu.

Ek 3. Akdağ Tabiat Parkı Endemik Bitkilerinin Listesi.

Ek 4. Akdağ Tabiat Parkı'ndaki Tıbbi ve Ekonomik Önemi Olan Bitki Listesi.

Ek 5. Akdağ Tabiat Parkı'nda Var Olduğu Belirlenen Hayvan (Fauna) Türleri.

Ek 6. Akdağ Tabiat Parkı ve Yakın Çevresinde Tespit Edilen Kuş Türlerine Ait Envanter Bilgileri.

Ek 7. Akdağ Tabiat Parkı İle Etkileşim İçinde Bulunan Yerleşim Birimleri.

GİRİŞ

Doğa ve sunduğu kaynaklar insanoğlunun yaşamı için hayati öneme sahiptir. Ancak özellikle son yüzyılda doğal kaynakların saf ekonomik araç olarak görülüp bilinçsiz kullanımlarının doğanın dengesini bozması ve türlerin ve çevrenin bundan zarar görmesi günümüz insanoğlunun yaşadığı en önemli ikilemlerden birisini oluşturmaktadır. Küresel ısınma, iklim değişikliği, ekolojik dengenin bozulması, hava, su, gıda kirliliği olarak ortaya çıkan bu bozulmanın uluslararası örgütler, devletler, sivil toplum örgütleri ve bireyler tarafından farkına varılması ve müdahale edilmesi gereğinin anlaşılmasıyla tüm alanlarda kaynakların sürdürülebilir kullanılması gereği ortaya çıkmıştır.

Bu durum temel ürünlerinden birisi doğa olan turizm içinde geçerlidir. Turizm, doğal, kültürel ve sosyal değerleri ile ilgili temiz ve sağlıklı bir çevrede gelişebilen, bulunduğu yöreye ve ülkeye ekonomik yararlar sağlayan bir faaliyettir. Ancak turizm faaliyetlerinin çeşitlenmesi ve bu faaliyetlere katılan insan sayısının artması insanların yoğun olarak kullandıkları bölgelerin tahrip olmasına ve bu bölgelerde doğal dengenin bozulmasına neden olmaktadır. Ancak son yıllarda ortaya çıkan doğa bilinci ve özlemi ile turizm aktivitelerinde de önemli değişiklikler meydana gelmekte ve günümüz turistleri, temel turizm ürünü olarak kabul edilen deniz-güneş-kum üçlüsünden uzaklaşarak, doğal çevrenin tahrip edilmediği ve sürekli korunduğu alanlara yönelmektedir. Günümüz turistleri buldukları ortama yabancı kalmayıp çevre ile bütünleşen, insanları ve kültürleri tanımaya gayret eden, çevreye duyarlı saygılı kişiler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Bu gelişmeler sonucunda, doğal kaynakların daha uzun süreli kullanımına dayanan sürdürülebilir turizm, alternatif turizm, ekoturizm, doğa turizmi ve özel ilgi turizmi gibi turizm çeşitleri gündeme gelmiştir.

Bu kapsamda çalışma, ekoturizm kaynakları yönünden zengin bir tabiat parkı olan Akdağ Tabiat Parkı'nın ekoturizm potansiyelini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmada; Akdağ Tabiat Parkı'nın sahip olduğu mevcut potansiyelin, doğal ve kültürel çevreye zarar vermeyecek ve ekonomik faydalar

sağlayacak şekilde turizm sektörüne alternatif olarak sunulması ve kazandırılması hedeflenmektedir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın birinci bölümünde araştırma konusunu oluşturan ekoturizm kavramı hakkında genel bilgiler verilerek kavramsallaştırılması henüz tamamlanmamış olan ekoturizmin tanımı, önemi, ilkeleri, ekoturizm kapsamında değerlendirilen turizm faaliyetleri, ekoturizmin etkileri, Türkiye ve dünyadaki mevcut durumu hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde araştırmanın uygulama alanı olarak seçilen Akdağ Tabiat Parkı hakkında temel bilgiler verilmiş, ekosistemi, mevcut kullanımı ortaya konulmuştur. Bu yapılırken birinci bölümde verilen temel bilgiler doğrultusunda Akdağ Tabiat Parkı'nın değerlendirilmesine özen gösterilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde Akdağ Tabiat Parkı'nın ekoturizm amaçlı potansiyelini belirlemeye yönelik uygulama bilgileri yer almaktadır. Araştırma bulguları doğrultusunda ortaya çıkan bilgiler doğrultusunda değerlendirme yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

EKOTURİZM

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. TURİZM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Dünyada en hızlı büyüyen sektörler içinde yer alan turizmin temel ürünü doğal tarihi ve kültürel kaynaklardır. Turizm faaliyetlerinin çeşitlenmesi ve turizme katılan insan sayısının artması yoğun olarak kullanılan bölgelerin tahrip olmasına ve bu bölgelerdeki doğal ortamın bozulmasına sebep olmaktadır. Bu tahribatı önleme veya en azından minimuma indirme düşüncesi turizmde sürdürülebilirlik uygulamalarını gerekli hale getirmektedir. Turizm sektöründe özellikle doğal kaynakların kullanımında büyük önem taşıyan sürdürülebilirlik, doğal, tarihi, kültürel kaynakların, temel ekolojik süreçlerin ve biyolojik çeşitliliğin zarar görmemesi ve korunması anlamına gelmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006: 99).

Genel bir kavram olarak sürdürülebilirlik ilk olarak Haziran 1972’de İsveç’in Stockholm kentinde yapılan Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansın da gündeme gelmiştir. Uluslararası Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği-IUCN (International Union of Conservation of Nature) tarafından hazırlanan ve Birleşmiş Milletler tarafından 1982 yılında kabul edilen Dünya Doğa Antlaşması’nda ise ilk kez sürdürülebilirlik temasına yer verilmiştir. Bildiri, her bir canlı varlığın tek olduğu ve insan türüne katkısına bakılmaksızın saygı duyulması gerektiğini kabul etmekte, bunun yanında, insanlığın doğal kaynaklara bağımlılığının anlaşılması ve kaynakların plansız kullanımının kontrol edilmesini istemektedir (İçöz, 2003: 45). Sürdürülebilir bir dünya ve çevre için ilk kriterler ise 1992 yılında organize edilen Rio Konferansın da ortaya konmuştur.

Turizm faaliyetlerinin doğal ve kültürel kaynaklar üzerindeki olumsuz etkileri ve bu etkilerin turizmin kendi geleceğini de tehlikeye attığının anlaşılmaya başlanması ile sürdürülebilirlik anlayışı turizme yansımış “sürdürülebilir turizm”

ve “sürdürülebilir kalkınma” kavramları, gündeme gelmiştir. 1987 yılında toplanan Çevre ve Kalkınma Dünya Komisyonunun hazırladığı Brundtland raporunda turizmde sürdürülebilirlik düşüncesinin dört temel ilkesi ortaya konmuştur. Bunlar (Erdoğan, 2003: 99; Kozak ve Bahçe, 2009: 93);

- Tüm sektörleri içine alan bütüncül planlama,
- Ekolojik süreçleri korumanın önemi,
- İnsan mirasını ve biyolojik çeşitliliği koruma gereksinimi,
- Verimliliğin uzun zamanda ve gelecek kuşaklar için kaynakları tüketmeyecek biçimde sağlanarak kalkınmanın gerçekleştirilmesinin anlaşılması.

Aranson (1994), doğal ve kültürel kaynakların bir sınırı olduğunu ve aşırı tüketimde zarar göreceğini belirterek sürdürülebilir turizmin uygun olmayan bir şekilde gelişerek ev sahibi toplum ve yöre üzerinde yarattığı, olumsuz doğal ve kültürel etkilere bir cevap olarak ortaya çıktığını vurgulamıştır. Swarbrooke (1999), bu düzensiz gelişimi 1960’lı yılların en önemli turizm hareketlerini oluşturan kitle turizminin hızlı yükselişine bağlamış ve bu hareketlerin günümüze kadar geçirdiği tarihsel gelişimin, sürdürülebilir turizm kavramının ortaya çıkmasında etkili olduğunu belirtmiştir. 1970’li yıllarda özellikle turizmin gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerindeki rolü ve olumsuz potansiyel etkileri üzerinde durulmuş, 1980’li yıllarda ise ilk defa detaylı olarak turizm ve ev sahibi toplum arasındaki ilişkiler tartışılmaya başlanmıştır. 1990’lı yılların başından itibaren çok yaygın olarak kullanılan sürdürülebilir turizm kapsamında ekoturizm kavramı ön plana çıkmaya başlamıştır.

1.2. EKOTURİZM KAVRAMI VE TANIMI

Ekoturizm kavramı kökeni Yunanca Oikos (ev) ve Logos (kelime)’a dayanan, organizmalar ve onların çevresi ile ilişkilerini inceleyen ve bilimsel olarak ekoloji olarak adlandırılan kelimedenden ortaya çıkmıştır. Turizm sektöründe sürdürülebilirliği sağlamanın temel yollarından birisi olarak önem kazanan ekoturizm, doğayı korumayı temel amaç olarak benimseyen ve bunu başarabilmek için yerel toplumu ve

ihtiyaçları ile eğitimi (turistler, yerel halk ve sekt3r temsilcileri) dikkate alan neredeyse tek turizm çeşididir. Ekoturizm olayını tanımlamak için doğa seyahatleri, doğa tabanlı turizm ve 3zel ilgi turizmi gibi ekoturizmle eş anlamlı olarak d3ön3len 35'e yakın terim vardır (T3rker, 1998). Ekoturizm farklı istekleri olan kişiler için farklı anlamlar taőıtmaktadır. Bu nedenle uluslararası kabul edilmiş bir tanımı yoktur.

1965 yılında Hetzer, alternatif ve sorumlu turizm için 3nerilerinde ilk defa ekoturizm terimini kullanmıőtır. 1970'li yılların ortalarında Kanada H3k3meti tarafından başlatılan ekotur programlarında da ekoturizm terimine rastlanmaktadır. Ashton (1993) ve Higgins (1996) ise ekoturizm terimini ilk olarak 1978 yılında Kenton Miller tarafından kullanıldığını belirtmektedir. 1976-1982 yılları arasında bastırılan ekotur rehberleri ve broő3rlerinde ekoturla ilgili bilgiler verilmektedir (Demir ve evirgen 2006). Ancak t3m bu çalışmalarda ekoturizm doğrudan bir kavram olarak tanımlanmamıőtır.

Birçok araştırmada belirtildiği gibi ilk resmi ekoturizm tanımı 1983 yılında Hector Ceballos-Lascurain tarafından yapılan tanımdır. Bu tanım aynı zamanda en fazla kabul g3ren ekoturizm tanımlarından birisidir. Lascurain ekoturizmi;“Nispeten m3dahale edilmemiş alanlarda doğal ve k3lt3rel değerlerin keyfini yaşamak için yapılan, korumayı teşvik eden, yerel halkın sosyo-ekonomik yaşantısına katkıda bulunan, ziyaretçi etkisi d3ő3k, çevreye karşı duyarlı bir turizm anlayıőıdır” diye tanımlamıştır.

Birleşmiş Milletler 1998 yılında aldığı bir kararla 2002 yılını "Ekoturizm ve Dağlar Yılı" ilan etmiş ve bu konuyla ilgili olarak D3nya Turizm 3rg3t3-WTO (World Tourism Organisation) ve Birleşmiş Milletler evre Programı-UNEP (United Nations Environment Programme) g3revlendirmiőtir. Kanada'nın Quebec kentinde 2002 yılının Mayıs ayında, 133 3lkeden gelen 1100 delegenin katılımıyla yapılan 'D3nya Ekoturizm Zirvesi'nde, t3m 3lkelerin benimsediği ortak bir tanım yapılmıştır. Bu tanıma g3re ekoturizm, “yery3z3n3n doğal kaynaklarının s3rd3r3lebilirliğini g3vence altına alan, bunun yanı sıra yerel halkların ekonomik kalkınmasına destek veren, sosyal ve k3lt3rel b3t3nl3klerini koruyup g3zetken bir yaklaşım ya da tavır” olarak belirtilmiőtir (Erdoğan,2008).

IUCN ekoturizmi; “doğayı, kültürel değerleri de dâhil olmak üzere korumaya ve desteklemeye yönelik, takdir etmek ve zevk almak için tahrip edilmemiş doğal alanlarda minimum ziyaretçi etkisine sahip ve aynı zamanda yöre insanlarının aktif olarak sosyo-ekonomik gelişmelerine katkı sağlayabilecek çevresel sorumluluk içeren bir seyahat ve ziyaret” olarak tanımlamıştır (Wood, 2011: 7). Ekoturizmin günümüzde en iyi bilinen ve en çok kabul gören tanımlarından birisi Uluslararası Ekoturizm Topluluğu-TIES (The International Ecotourism Society) tarafından yapılan tanımdır. TIES ekoturizmi, “çevreyi koruyan ve yerel halkın refahını gözetken, doğal alanlara karşı duyarlı seyahat”, olarak tanımlamaktadır (TIES, 2011: 5).

Doğa İçin Dünya Fonu-WWF (World Wildlife Fund For The Nature) ekoturizmi, vahşi doğa çevresinde doğal çevreye en az etkide bulunan ve bu arada yerel topluluklara ekonomik fayda sağlayan turizm türü olarak tanımlamıştır (Yücel, 2002: 2).

Masberg ve Morales’e (1999)’a göre ekoturizm doğal ve kültürel kaynakların korunmasına katkıda bulunmaya odaklanan yerel halka ekonomik katkıyı teşvik eden turizm biçimidir.

Butler ve Bloyd, (1996: 386) ve Lindberg ve Hawkins, (1993: 9); ise ekoturizmi “Yerleşik toplumların bütünlüğüne ve varlıklarına saygılı, ekosistemin korunmasına katkıda bulunan, en azından ekosistemle uyumlu bir şekilde gerçekleştirilen ve sorumluluk gerektiren bir doğa seyahati”olarak tanımlamışlar ve yerel halka saygıya tanımlarında vurgu yapmışlardır.

Doğal ve kültürel değerleri korumayı teşvik eden, yerel halkın sosyo-ekonomik yaşantısına katkıda bulunan, ziyaretçi etkisi düşük, çevreye karşı duyarlı bir turizm anlayışı olarak karşımıza çıkan ekoturizminin bileşenleri Dünya Turizm Örgütü’ne göre şunlardır (Yürük, 2005);

- Biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunması,
- Yerel halkın refahının gözetilmesi,
- Turistlerin ve yerel halkın bilinçlendirilmesinin sağlanması,
- Küçük ölçekli kuruluşlar/işletmeler tarafından küçük turist gruplarına hizmet verilmesi,

- Turistlerin ve yerel halkın turizm endüstrisi hakkında sorumlu hareket etmesinin sağlanması,
- Geri dönüşü olmayan kaynakların en düşük düzeyde tüketilmesi,
- Turizm yönetimine yerel düzeyde katılımın önemsenmesi, iş fırsatlarının ve mülkiyetin yerel halk lehinde gelişmesinin gözetilmesidir.

1.3. EKOTURİZMİN ÖNEMİ

Ekoturizmin bölgesi için iki önemli rolünden söz edilebilir. Bunlardan ilki ekoturizmin bölgeye ve yerel ekonomiye katkısı, ikincisi de hassas ekosistemlerin korunmasını sağlamasıdır (Türker ve Çetinkaya 2009).

Ekoturizmin bölgeye ve yerel ekonomiye olan katkısını doğrudan ve dolaylı olarak iki başlık altında inceleyebiliriz. Doğrudan ekonomik katkı; bölgeye gelen turistlerin ihtiyaçlarının (konaklama, yiyecek, içecek eğlence, eğitim, rehberlik v.b.) karşılanmasından elde edilen gelirlerdir. Dolaylı ekonomik katkısı ise doğrudan gelir elde eden işletmelerin bu hizmetleri üretmek için diğer işletmelerden mal ve hizmet alımı ile ortaya çıkan gelirlerdir (Demir ve Çevirgen, 2006: 70-71; Özkök ve Çoban, 2009: 595-596).

Ekoturizmin diğer önemli rolü; amacına uygun olarak gerçekleştirildiğinde, hassas ekosistemleri korumasıdır. Bu anlamda ekoturizm, bölgede ve çevresinde yaşayan nüfusun sosyo-ekonomik gelişmesi için kaynak oluşturan bir araç ve kitle turizmiyle karşılaştırıldığında “habitat ve yaban hayatına zarar vermeden, ekosistemin korunmasını teşvik eden” bir turizm çeşidi olarak karşımıza çıkmaktadır (Demir ve Çevirgen; 2006: 60). Bununla birlikte, doğal bir çevrede hoşça vakit geçirmenin ötesinde bir deneyim olan ekoturizm katılımcıların çevresel konuları öğrenebilmesine ve doğanın değerini anlama ve eğitim gibi konuları da kapsamaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006: 65).

Ekoturizmi kaynakların korunması açısından değerli bir araç haline getiren nedenler şunlardır;

- Koruma alanlarında verilen hizmetleri ekosistem açısından ekonomik bir değere dönüştürür.

- Koruma alanlarının muhafazası ve iyileştirilmesi için doğrudan bir gelir sağlar.
- Yerel girişimciler için doğrudan ve dolaylı bir gelir oluşturarak, yerel toplulukta korumacılığı teşvik eder.
- Yerel, ulusal ve uluslararası korumacılık açısından sağlam bir temel oluşturur.
- Doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımını geliştirir.
- Biyolojik çeşitliliğe yönelik tehlikeleri azaltır.

Ekoturizm sürdürülebilir olmayan ekonomik gelişmelerle doğal kaynakların hızla tüketildiği, olumsuz çevre şartlarının arttığı ve özellikle de nüfusun giderek yoğunlaştığı bölgelerde önemli bir sürdürülebilir turizm faaliyetidir. Hassas doğal ve kültürel çevrenin korunmasına yönelik bir bilinç oluşturma ve yerel ekonomilere gelir sağlama amacı olan ekoturizm uygulamalarının başarılı olabilmesi için çok iyi planlanması ve dikkatli bir şekilde yönetilmesi gerekmektedir. Bunun için ekoturizm aktivitelerine katılmak ve ekoturizm faaliyetlerinden pay almak isteyen grupların ekoturizmin özelliklerini bilmesi ve ilkelerine uyması gerekmektedir (Lawrence, 2003; 31-41).

1.4. EKOTURİZMİN ÖZELLİKLERİ

Ekoturizmin temel özelliği, doğayı korumayı desteklemesi ve doğa sevgisi oluşturmaktır. Tanımlar hangi şekilde yapılırsa yapılsın ekoturizmin amaçlarına ve ilkelerine uygun olması gerekmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006). Belirtilen tanımlar ve açıklamalar ışığında ekoturizmin özellikleri şu şekilde sıralanabilir (Pratiwi, 2000);

- **Turist tipi;** doğal alanlara ve kültürel çevrelere seyahati seven, yerel kültürleri ve bölgeleri öğrenme ve değerini anlama isteğinde olan kişilerden oluşur.
- **Yer;** genellikle doğal, bazen koruma alanları veya kültürel çekicilikleri kapsar.

- **Faaliyetler;** çevreye en düşük etki ile kaynakların kullanılması ve çevresel eğitimin desteklenmesine dayanır.
- **Olanaklar;** çevre dostu teknolojilerin ve yerel kaynakların kullanımını gerektirir.
- **Gelişme yaklaşımı;** ekonomik gelişme ile koruma amaçlarının birleştirilmesine dayanır.
- **Gelişme süreçlerinde;** toplum ve çevre üzerinde en az seviyede olumsuz etkiler oluşturmali ve tüm yerel halkı aktif olarak kapsamalidir. Aynı zamanda yerel topluluğa ekonomik fayda sağlamalidir.

Ekoturizmle ilgili olarak yapılan tüm bu açıklamalar ve tanımlamalara dayanarak, ekoturizmin 3 temel özelliği şu şekilde açıklanabilir.

- Doğal ve Kültürel Çekicilik

Ekoturizmin en belirgin özelliği doğaya dayalı olarak gerçekleşmesidir. Ekoturizmle ilgili olarak yapılan bütün tanımlarda bu özellik öncelikle vurgulanmaktadır. Doğaya dayalı olarak yapılan ekoturizmin motivasyon unsurları, doğayla baş başa kalma isteği, günlük yaşamın baskısından ve stresinden kaçış, daha fazla geç kalmadan vahşi yaşamı görme arzusu ve trekking, kuş gözlemciliği, akarsu krosu gibi özel ilgi ve aktiviteleri gerçekleştirme isteğidir (Blamey, 2001: 7). Bu anlamda doğal ve kültürel çevreyi tanıma ve korunmasının sağlanması, çevrenin kültürel özelliklerini inceleme ve kültürel özelliklerin aktarımından söz ediliyor olması ekoturizmin çekicilik unsurunu ortaya çıkarmaktadır.

- Çevresel Eğitime ve Öğrenmeye Dayalı Deneyimlerin Kazanılması

Ekoturizmin ikinci ayırt edici özelliği, doğa ile ilgili eğitim ve doğal ve kültürel çevreyi anlama, aynı zamanda aralarında ilişki kurabilme olanağı sağlamasıdır (Blamey, 2001: 9). Ekoturizm, ekoturistler için çevresel eğitim ve öğrenmeye dayalı deneyim fırsatları sunar. Öğrenmeye dayalı deneyim, ekoturizmi diğer doğaya dayalı turizm çeşitlerinden ayırmaktadır. Örneğin, yüksek debili bir akarsuda rafting yapmak veya karla kaplı yüksek bir dağda kayak yapmak turiste heyecanlı bir deneyim yaşatabilir. Ancak öğrenme deneyiminin arzulanmış şekli, yöre insanıyla pozitif ve negatif bir şekilde birbirini etkileyen ekosisteme girme ve tüm bir

yerel ekosistemi anlamaya çalışma biçiminde gerçekleşmesidir. Sonuç olarak, turist ekoturizm faaliyetlerinde bulunurken, genel olarak o ekosistemdeki çevresel, kültürel ve sosyal konular hakkında değerlendirme, yorum yapma ve ekosistemi anlama olanağı bulacaktır (Weaver, 2001: 3).

Çevresel eğitimin iki temel amacı vardır; Bunlardan birincisi, doğal ve kültürel faaliyetlerle ilgili bilgi talep eden turistin tatmin olmasını, böylelikle tatmin edilmiş bir rekreasyonel deneyim sağlaması ile ilgilidir. İkincisi ise, turizmin negatif etkilerini en aza indirmek ve şehirden gelmiş turistleri çevresel ve kültürel konularda bilinçlendirerek, onların tutum ve davranışlarını çevresel yönde değiştirmekle ilgilidir. Bu iki amaç çoğu kez birbiriyle ilişkilendirilmektedir. Çünkü ekolojinin hassas doğası hakkında bilgi edindiğinde ve tatmin olduğunda turistin çevresel ve kültürel duyarlılığı da artacaktır. Dolayısıyla ekoturizmin asıl amacı da gerçekleştirilmiş olacaktır (Blamey, 2001: 9).

- Doğal, Sosyo-Kültürel ve Ekonomik Sürdürülebilirlik

Ekoturizmin üçüncü ve belki de en önemli ayırt edici özelliği, doğal, sosyo-kültürel ve ekonomik olarak sürdürülebilir bir şekilde gerçekleştirilmesi zorunluluğudur. Kuşkusuz tüm turizm çeşitlerinde sürdürülebilirlik vurgusu dolaylı olarak yer alır. Ancak ekoturizmi diğer turizm çeşitlerinden ayıran en önemli özellik, tanımında sürdürülebilirlik kavramının temel olduğu tek turizm çeşidi olmasıdır (Weaver, 2001a: 3). Tüm turizm çeşitlerinin sürdürülebilir bir anlayışla gerçekleşmesi beklenirken, ekoturizm için bu özellik bir zorunluluk olmaktadır. Ekoturizm, ziyaret edilen bölgenin doğal çevresini korumayı, sosyal ve kültürel bütünlüğünü sürdürmeyi ve ekonomik refahını desteklemeyi gerektiren bir konu olan sürdürülebilir turizmin de üzerinde bir turizm çeşididir. Diğer bir deyişle destinasyonun tüm gelişimini desteklemek, ekoturizmin sorumluluğu ve zorunluluğudur.

Kaynakların korunarak tüketilmeden kullanılmasını öngören ekoturizm aynı zamanda çevresel eğitimi teşvik etmesiyle de doğal alanları koruyucu niteliğe sahiptir.

1.5. EKOTURİZMİN AMACI

Hassas doğal ve kültürel çevrenin korunmasına yönelik bir bilinç oluşturma ve yerel ekonomilere gelir sağlama ekoturizmin temel amaçları olarak sayılabilir. Bununla birlikte (Kertsen, 1997) ;

- Olumsuz çevresel ve sosyo-kültürel etkileri önlemek veya en aza indirmek,
- Nispeten bozulmamış doğal alanlarda bu faaliyetleri gerçekleştirmek,
- Bölgenin korunmasına katkı sağlamak,
- Çevresindeki toplumların yerel ekonomisini geliştirmek,
- Temelde kaynakları yok etmeyen, doğa sevgisi olan ve çevre bilincine sahip turistler üzerinde yoğunlaşmaktır.

Doğayı anlatan ve öğreten, çevre dostu, doğa ile ilgili aktiviteleri kapsayan ve yerel halkın refahına katkı sağlayan farklı kültürleri ve gelenekleri tanımaya olanak veren konforsuz, basit ve sade olanaklar sunan ve sürdürülebilirlik temeline oturtulması gereken ekoturizmin uygulama dönemindeki amaçları ise şöyle açıklanabilir (Eagles,1992);

- İnsanların alandaki doğal ve kültürel miras hakkında bilgi ve tecrübelenmelerini sağlamak aynı zamanda kaynakların değerini anlamalarına yardımcı olmak,
- Uzun dönemde alandaki doğal ve kültürel mirasın yeterli ve etkili yönetimini sağlamak,
- Turizmi korunan alan içinde en az olumsuz sosyal, kültürel ve ekolojik etkisi olacak şekilde yönetmek.

1.6. EKOTURİZM İLKELERİ

Ekoturizm, sadece seyahat ederek doğal ve kültürel değerleri görmek, tanımak anlamını taşımaz aynı zamanda çevresel ve kültürel kaynak değerlerin artırılması, korunması ile sosyal, ekonomik koşulların en iyi düzeye getirilmesi

niteliği taşır. Ekoturizm bunları gerçekleştirirken bazı ilkeleri benimser. Bunlar (TIES, 2011: 5);

- Geri donüşü olmayan kaynakların kullanım etkisini en aza indirmek,
- Doğa temelli olması,
- Biyolojik çeşitliliğin korunmasına katkıda bulunması,
- Yerel halkın refahını desteklemesi,
- Ekoturistlerin ve yerel halkın bilinçlendirilmesinin sağlanması,
- Olumsuz evresel ve sosyo-kültürel etkilerin en alt seviyeye indirgenmesi için faaliyetlerin hem ekoturistler hem de yerel halkının sorumluluğunda düzenlenmesi,
- Turizm yönetimine kırsal düzeyde katılımın önemslenmesi, iş fırsatlarının ve mülkiyetin yöre halkı lehinde gelişmesinin gözetilmesi.

Dünya Turizm Örgütü’nce saptanan Ekoturizmin uygulanmasına yönelik ilkeler ise şu şekilde sıralanmaktadır (Kahraman ve Türkay, 2004: 34; Swarbrooke, 2005:319);

- Turizmin doğal ve geleneksel çevreye verdiği zararın en alt düzeye indirilmesi,
- Turistlere ve yerel halka doğanın ve geleneksel sosyo-kültürel çevrenin korunmasına yönelik eğitim verilmesi,
- Turizmin yerel halkın gereksinimlerini karşılayan, yerel yönetim ve halkla işbirliği içinde gelişen sorumlu bir ticaret olarak özendirilmesinin sağlanması,
- Koruma kapsamındaki (doğal ve geleneksel sosyo-kültürel alanların) alanların yönetimi için kaynak ayrılması,
- Turizmin olumsuz etkisinin en alt düzeye indirilmesi amacıyla sosyo-kültürel ve doğal çevreye yönelik uzun vadeli izleme ve değerlendirme programlarının desteklenmesi,
- Turizmin yerel halkın geçimine katkıda bulunmasını sağlayacak şekilde geliştirilmesinin sağlanması,
- Turizm gelişiminin, yörenin sosyal ve çevresel kapasitesini arttıracak şekilde gerçekleştirilmesinin özendirilmesi,

- Çevreye uyumlu, doğal ve geleneksel sosyo-kültürel yaşamla iç içe geçen, yöresel bitki örtüsünü ve doğa yaşamını koruyan turizm alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesi.

1.7. EKOTURİZM POTANSİYELİNİ BELİRLEMeye YÖNELİK KRİTERLER

Ekoturizm etkinlikleri için doğal ve kültürel çekim kaynakları başta olmak üzere potansiyelini belirlemeye yönelik ölçütleri şu şekilde sıralanmıştır (Dönmez,2008; 8);

Doğal Özellikler (1.derecede önemli)

- a) Yüksek tür çeşitliliği,
- b) Yaban hayvanlarının varlığı (iri cüsseli hayvanlar), ilginç hayvan türleri,
- c) Hayvanların kolay görünebilir olması,
- d) İlginç vejetasyon formları,
- e) Peyzaj çeşitliliği,
- f) Tür ve peyzaj elementlerinin enderliği (nadir türler ve ekosistemler).

Çekici Diğer Öğeler:

- a) Arkeolojik alanlar ve kalıntılar,
- b) Yerel kültür,
- c) Spor olanakları (Yüzme, rafting, dağcılık vs.).

Ulaşılabilirlik / Altyapı:

- a) Turizm merkezlerine veya uluslararası havaalanlarına yakınlık,
- b) Kolay ulaşılabilirlik (iç hatlar, kaliteli yol bağlantıları),
- c) Korunan alana ulaştıran yolların peyzaj özellikleri,
- d) Yakın çevredeki diğer korunan alanların varlığı,

e) Konaklama ve yerel mutfak kültüründeki sağlıklı koşullar.

İklim:

Çok yüksek olmayan sıcaklık, nem, yağış veya yağışsız bir periyodun varlığı.

Politik ve sosyal koşullar

a) Tutarlı politik ve sosyal koşullar,

b) Can güvenliğinin olması,

c) Yerel halkın konukseverliği.

Turistler gideceği yerin özellikleri, toplumsal, ekonomik ve fiziksel yapısı ile ilgili ön bilgilere sahip olmalı ki, oradaki ortama tam anlamıyla katılabilsin. Özellikle toplumsal açılardan rahatsızlıklar çıkmaması için ön bilgilenme zorunludur. Ekoturist, gideceği alanla beraber, genel ekolojik bilgiye sahip insan, demektir. Çevresel değerlerin korunmasında gönüllü davranışlarda bulunur. Çevreyi koruma amaçlı olduğuna inandığı zaman ekoturist, daha fazla ücret ödemeyi kabul eden insandır (Türker,1998: 165).

1.8. EKOTURİZMİN ÇIKIŞ VE GELİŞME NEDENLERİ

Dünyada yaşanan hızlı, ekonomik, siyasal, teknolojik gelişmelere paralel olarak, turistik tüketim tercihlerinde de önemli değişim gözlemlenmekte ve alışılmış turizm merkezlerinden uzaklaşma yönünde bir eğilim yaşanmaktadır. Ortaya çıkan yeni tip turistlerin beklentileri, “deniz-güneş-kum” üçlüsünden uzak, doğa ile iç içe abartılı olmayan tesislerde iyi bir oda, iyi hizmet ve tüm bunların başında bozulmamış temiz bir çevrede aktif bir tatildir (Bakırcı, 2002: 243).

Ekoturizmde iki egemen görüş vardır (Wight, 1995: 70). Bu görüşlerin ilki, toplumun çevreye duyduğu ilginin, ürünü pazarlamak için kullanılabileceği tezini savunmaktadır. Bu görüş temelinde doğayı ekonomik değer üreten bir kaynak olarak görmektedir. İkincisi ise aynı ilginin, bu ürünün dayandığı kaynakları korumak amacıyla kullanılabileceği tezini savunur. Bu yeni turizm anlayışı, maksimum kar sağlamak isteyen kitle turizmi yerine, bireysel veya daha küçük gruplar halinde

gelecek turistleri çekmeyi, turizm aktivitesini daha geniş zamana yaymayı, farklı mekânlara yaygınlaştırmayı ifade etmektedir. Bu anlamda turizm alanlarında, kısa bir zaman diliminde çevrede büyük bir baskının oluşması ve kalabalıklaşmada önlenebilecektir (Bakırcı, 2002: 243).

1990'ların başında küresel konular çevre sorunlarına duyarlılığı arttırdı. Bugün, gündemde ormanların yok olması, iklim değişiklikleri, çölleşme ve ozon tabakasının incilmesi vardır. Bu konuların öncelik kazanmasıyla birlikte, çevre ve çevrenin korunmasına ilgi artmıştır. Sektör konuya iki şekilde yaklaşmıştır. Birincisi, ekoturizm gibi yeni terimler kullanarak çevrenin bir pazarlama unsuruna dönüştürülmesidir. Bunun sonucunda büyüyen bir pazar ortaya çıkmış bazı firmalar ekoturizmle doğrudan ilgili programlar oluşturmaya başlamışlardır. İkinci olarak, sektör, çevrenin değişim sürecinde kendisinin bir aracı olduğunun ve sürdürülebilir bir gelişme çerçevesinde tatil beldeleri ve turistik yöreler oluşturmanın iyi bir iş olabileceğinin farkına varmaya başlamıştır (Hudman, 1992; 28).

Turizm endüstrisinin hammaddesi doğa ağırlıklı olmak üzere çevredir. Başka hiçbir sektörde doğal ve kültürel çevre, turizmde olduğu kadar sektörün yaşam temeli ve varlık nedeni değildir. Doğal ve kültürel kaynakları tahrip etmeyen, çevreyi ön plana alarak kalkınmayı hedefleyen, sürdürülebilir kalkınmanın turizme yansımaları olan ekoturizm; günümüz rekreasyonel turizm kaynaklarının, çevreye saygı ve duyarlılığın artırılması yoluyla, gelecek nesillere tahribatsız ya da mümkün olabilen en az tahribatla aktarımını hedefleyen ölçülü, çevreye duyarlı ve saygılı bir turizm politikasıdır (Alçıtepe, 2002: 289).

Bu anlamda ekoturizmin çıkması ve gelişmesinin nedenleri (Erdoğan, 2003: 113);

- Korunan alanların bütçe sıkıntılarının olması; bu alanlara giriş ücretleri hiç yok ya da çok az olması. Seyahatçilerin çevresel bakımdan bilinçli oldukları için bu alanların korunmasına destek olmak istemeleri,
- Yerel halk için iş olanakları oluşturulması (tur rehberleri, park bekçisi, el dokumacılığı),
- Çevre bozulmalarının farkına varılması, artması, koruma için çevreye sahip çıkma,

- Ekoturizmin, bozulmuş, tahrip edilmiş peyzajların restorasyonu için teşvik edici bir rol oynaması.

2. EKOTURİZM KAPSAMINDA YER ALAN FAALİYET TÜRLERİ

Ekoturizm kapsamında değerlendirilen faaliyet türleri hakkında farklı sınıflandırmalar yapılmıştır. Bunlar;

1. Korumadaki etkinliğine göre; aktif (daha korumacı) ve pasif olarak yapılan sınıflandırmadır (Erdoğan, 2003). Aktif ekoturizm, gidilen çevreyi geliştirmeye yönelik olarak, sürdürülebilir formda olanıdır. Bu tür turizme katılanlar daha fazla çevre bilincine sahiptir. Çevreyi değiştirme girişimi yoktur. Ekolojiye uygun doğal konaklama birimleri kurulur. Hizmet ve donanım en az seviyede tutulur. Pasif ekoturizm ise, fiziki ve kültürel çevreye olumsuz etki yapmayan turizm faaliyetlerinin sadece gerekliliği üzerinde durur. Bu tür turizm, kaynağın mevcut durumunun muhafaza edilmesi konusunda daha toleranslıdır ve buna bağlı olarak daha yaygın hizmet ve donanım vardır.

2. Sert ve yumuşak olarak yapılan sınıflandırmadır (Ruschmann 1992: 66). Sert ekoturizm, turistlerin doğaya ilgisinin yoğun ve bilimsel olduğu turizmdir ve genellikle ornitologlar, botanikçiler, jeologlar veya diğer uzman meslek adamları bu turizme katılmaktadır. Yumuşak ekoturizm ise, daha çok foto safarileri, kuşları seyretme, yüzme gibi genel ilgi alanlarıyla ilgilidir. Bir turistik gezide gösterilen fiziksel çabalar da sert ve yumuşak olarak sınıflandırılabilir.

3. Katılımcıların sayısına göre ise; çevreci ekoturizm ve yaygın (popüler) ekoturizm olarak ayrılabilir. Çevreci ekoturizm on kişiden az gruplar oluşturularak ve modern araçlar kullanılmaksızın uzak bölgelere seyahat edilmesidir. Ziyaretçiler alan gezilerini daha küçük gruplarla yapmayı tercih etmektedirler. Böylece tur rehberlerine daha yakın olduklarından doğayı keşfetmek için daha çok fırsatlara sahip olmaktadır. Yaygın (popüler) ekoturizm on kişiden fazla gruplarla ve modern taşıma araçlarıyla ulaşılabilen doğal alanlara gidilmesidir (Erdoğan, 2003: 119-120; Kurdoğlu, 2003: 96).

Bir etkinliğin ekoturizm kapsamında olabilmesi için taşınması gereken bazı temel nitelikler bulunmaktadır. Bunlar (Gül ve Özalpın, 2007):

- Söz konusu etkinlik mevcut doğal ve kültürel kaynağa zarar vermemeli ve doğal çevreyi tüketmemeli, doğal ve kültürel kaynak değerleri korumalı, geliştirmeli,
- Doğa ve çevre etiğini ve çevre açısından uygun davranış biçimlerini teşvik etmelidir
- Etkinlikler, insana değil doğaya dönük olmalıdır. Yani ekoturist doğayı olduğu gibi kabul etmeli, kendine göre düzeltme ve değiştirme beklentisinde içerisinde olmamalıdır,
- Doğal alan ve gelişmemiş alanlarda doğal çevreye eşlik eden kültürel unsurlarla ilk elden buluşma imkânı sağlamalıdır,
- Etkinlik sürecine yöre insanlarının aktif katılımını sağlayacak potansiyele sahip olmalıdır. Böylece onların bu imkândan faydalanması suretiyle alanın doğal ve kültürel kaynaklarına daha çok değer verilmesi sağlanmalıdır,
- Ekoturizm etkinliğinde, hissedilen macera heyecanı ya da fiziksel başarı elde etme düşüncesi kadar doğaya katkı, öğrenme ve takdir ölçüleri ile tatmin olma özelliği olmalıdır.

Ekoturizm kapsamında değerlendirilen pek çok etkinlik olmasına rağmen yapılan başlıca ekoturizm etkinlikleri şu şekilde sıralanabilir (Erdoğan 2003):

- Yayla Turizmi
- Trekking
- Kuş Gözlemciliği (Ornitoloji)
- Yaban Hayatı Gözlemciliği
- Sportif Olta Balıkçılığı
- Bisiklet Turizmi
- Tarım ve Çiftlik Turizmi
- Av Turizmi
- Botanik Turizmi
- Kamp- Karavan Turizmi
- Mağara Turizmi
- Balon Turizmi
- Sualtı Dalış
- Dağ Turizmi
- Akarsu Turizmi
- Yamaç Paraşütü
- Atlı Doğa Yürüyüşü
- Macera Turizmi
- Fotoğrafçılık

2.1. YAYLA TURİZMİ

Ekoturizm etkinlikleri arasında en fazla talep yayla turizmine olmaktadır. Geleneksel kullanım biçimiyle yaylalar, hayvanların otlatıldığı, kışın hayvanlar için yenilecek otların toplandığı, yazın daha serin şartlarda yaşamak için yılın belli dönemlerinde gidilip yaşanan yerler. Bunun yanında köy/köylerin, her yıl geleneksel olarak düzenledikleri ve çevre illerin de yoğun ilgi gösterdiği şenliklerin organize edildiği alanlardır (Yücel, 2004: 13).

Yaylacılık, kendine özgü kültürel özellikleri ile ülkemize has bir faaliyettir. Akdeniz ve Avrupa Birliği ülkelerinde yaylacılık yoktur. Bununla birlikte Türkiye'nin bu ülkelere yakın bir konumda olması birbirine benzeyen yaşam tarzlarından sıkılan insanların yaylalar gibi farklı yaşam biçimlerini zengin bir doğal çevrede sergileyen yerleri görmek isteyecekleri düşünüldüğünde ekoturizm etkinliği olan yaylacılığın önemi ortaya çıkmaktadır (Bakırcı, 1992: 79).

Yöresel olarak yapılan yayla şenlikleri “gösteri kültürünün” aracı medyanın da teşhiriyle sadece çevre halkın değil, uzak yerlerde yaşayanların da şenliklere katılmasına yardım etmekte ve yerel şenlikler giderek turizm etkinliğine dönüştürülmektedir. Gelecekte şenlikler aynı zamanda yöresel el sanatlarının da turistler için sergilendiği bir eğlence, seyir ve satış pazarı biçimine dönüşecektir (Erdoğan, 2003: 121-122). Yaylada gerçekleştirilen etkinlikler ile yayla kültürü ve bozulmamış doğada yaşamak, diğer insanların da ilgisini çekerek bu yaşama katılmalarını sağlamıştır (www. kultur gov.tr) . Böylece ekoturizm faaliyeti olarak yayla turizmi ortaya çıkmış ve önemli bir ekoturizm potansiyeli oluşturmuştur.

2.2. DAĞ-DOĞA YÜRÜYÜŞÜ (TREKKİNG)

Trekking, çoğunlukla dağlık alanlarda yapılan bir faaliyet olduğu için “dağ ve doğa yürüyüşü” olarak da isimlendirilmektedir (Weaver,2001b: 75). Trekking; bir bölgenin dağlık kesimlerinde, dağcılık tekniği gerektirmeden, zor ve sarp yerlere girmeden, küçük patikaların takip edildiği, belirli zorluklar ve özellikler gösteren doğa koşullarında, yaş gruplarına uygun ve zamanla sınırlı olarak düzenlenen uzun

yürüyüşlerdir. Trekking gününbirlikten bir aya kadar uzunlukta olabilir. Trekking doğada bir noktadan diğer bir noktaya varmak amaçlı yapılan, genelde hafif tempolu sportif yürüyüşlerdir (Erdoğan, 2003).

19. yy'da naturalist akımla birlikte trekking kavramı ortaya çıkmış ve zaman içerisinde bir spor halini almıştır. Trekking doğanın yakından görülerek, detaylı incelenerek, sürekli güç sarfedilerek, irade gösterilerek yapılan bir yürüyüş ve keşif aracı olduğu için, araçlarla yapılan doğa turlarına göre daha üstündür. En önemli özelliği de kişinin iradesini ve dayanıklılığını kuvvetlendirmesidir. Yüksek kondisyon veya teknik istemiyor oluşu, sakatlanma vb. risklerinin çok düşük seviyelerde seyretmesi, maliyetinin az olması gibi nedenlerle kitlelerin en yoğun ilgi gösterdiği doğa sporudur. Genel olarak doğada yapılan bütün yürüyüşlere trekking dense de bunların çeşitleri vardır. Dayhiking (gününbirlik doğa yürüyüşleri), Hiking, Backpacking (genelde konaklamalı ve dağcılık maksatlı yürüyüşler), ormanda, çölde, dağlık alanda, açık alanda, kanyon ve dere yatağında trekking, rotalı, rotasız yürüyüşler ve kış yürüyüşleri olarak sınıflandırmak mümkündür (Durmuş v.d,2007).
Trekking;

- Uzun süren ve uzun mesafeli yürüyüşler,
- Yöresel bir köy ziyareti ve yöre halkıyla etkileşim kurarak aynı yaşamı paylaşmak,
- Doğa ile baş başa kalmak,
- Doğal güzellikleri seyretmek ve doğal dokuyu incelemek,
- Yaban hayatını gözlemlemek,
- Maceralı deneyimler yaşamak (Örneğin, ip köprüler kullanarak akarsu geçmek, dağı aşmak v.b.) gibi bir takım aktiviteleri içerir (Erdoğan 2003).

Trekking sporunda 1'den 6'ya kadar sınıflandırılmış zorluk dereceleri vardır (Durmuş, vd.,2007):

Zorluk Derecesi 1: Yürüyüş eğimi azdır. Yükselme yani çıkış çok az yapılmaktadır. Çıkışlar 100 m'yi geçmez. Patikalar geniştir ve toplam yürüyüş süresi 2 saati geçmez. Yürüyüşlere yeni başlayanlar ve sağlık problemi olmayan herkes katılabilir.

Zorluk Derecesi 2: Yürüyüş eğimi azdır. Toplamda 300 m'yi geçmeyen hafif çıkışlar içerir. Zorluk derecesi 1 olan parkurlardan farkı genelde süresidir. Toplam yürüyüş süresi 3,5 saati geçmez. Birkaç hafif yürüyüşe katılmış herkese uygundur.

Zorluk Derecesi 3: Yürüyüş eğimi artık artmaktadır. 500 m'yi geçmeyen çıkışlar içerir. Daha dar patikalardan, bazen sık ormanlık alanlardan geçmek gerekebilir. Islak geçişlerde yoğunlaşmaktadır. Toplam yürüyüş süresi 5 saati geçmez. Yürüyüşler kondisyonu iyi ve yürüyüş deneyimi olan herkese uygundur.

Zorluk Derecesi 4: Yürüyüş eğimi fazlalaşmaya başlar. Çıkışlar 700 m'yi bulmaktadır. Patikalar iyice bozuktur, bazı yerlerde yoktur. Ormanlık alan varsa daha sık olmaktadır. Daha kayalık arazide yol alınmaktadır. Toplam yürüyüş süresi 6,5 saati geçmez. Sportif ve kondisyonu iyi olan kişilere uygundur.

Zorluk Derecesi 5: Yürüyüş eğimi artık zorlu ve fazladır. Çıkışlar 1000 m'yi de geçmeye başlar. Sert yapılı, taşlık, kayalık ve patikasız alanlardan gidilmektedir. Ormanlık alanları oldukça zorludur. Islak geçişler de mevcuttur. Rehberin oldukça deneyimli olması gerekir. Toplam yürüyüş süresi 8 saati bulmaktadır. Teknik çıkışlar içermemesine rağmen bu zorluk derecesi yüksek yürüyüş sportif, tecrübeli ve kondisyonu iyi, deneyimli yürüyüşçüler için uygundur.

Zorluk Derecesi 6: Bol eğimli, çıkışları ve inişleri fazla olan, çıkışları 1500 m'yi bulabilen, uzun süreli rota takibi gerektiren, zorlu arazi şartlarında ilerlenen yürüyüşlerdir. Gerekliğinde konaklama yani kamp yapılabilir. Yürüyüş süresi 8 saat ve üzeri olmaktadır. Deneyim, dikkat, kondisyon, bilgi ve disiplin gerektirir.

Ülkemiz, Alp-Himalaya kıvrım kuşağı üzerinde yer alması nedeniyle zengin flora ve faunaya sahip dağ ve sıradağlara sahiptir. Dolayısıyla dağ-doğa yürüyüşü için önemli bir potansiyeli mevcuttur. Türkiye ekoturizm etkinliği olarak trekking açısından dünyada Arjantin, Brezilya, Nepal ve Peru'dan sonra 5. sırada gelmektedir (Erdoğan, 2003: 133). Bununla birlikte ekoturizm kapsamında, bu potansiyelin planlı bir yaklaşımla turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi, böylece turizm tür ve aktivitelerinin zenginleştirilerek arz kapasitesinin geliştirilmesi, alternatif turizm alanlarının koruma kullanma dengesi içerisinde hizmete sunulması, tanıtılması, farklı yörelerimizin turizmin ekonomik ve sosyal katkılarından yararlandırılması gerekmektedir (Bakırcı, 2002: 245).

2.3. KUŞ GÖZLEMCİLİĞİ (ORNİTOLOJİ)

Kuşları yaşam alanlarında gözleme ve tanımlama faaliyeti olarak tanımlanan (Çakıcı ve Harman, 2006: 162) kuş gözlemciliği, göçmen kuşların izlendiği yollar boyunca yürüyerek kuşları gözlemek ve bu yolla doğayı tanımak amaçlı gerçekleştirilen bir ekoturizm faaliyetidir. Kuş gözlemciliği doğayı kuşların dünyasından tanımayı sağlayan, kuşlara ve doğal hayata ilgi duyan her insanın gerçekleştirebileceği bir faaliyettir. Kuşları ve kuşların yaşam alanlarını korumayı amaçlayan kuş gözlemciliği amatör bir hobi olarak başlayan ve zamanla doğa ve çevre korumacılığına dönüşen bir uğraştır. Kuş gözlemcileri, eğitilmiş ve yüksek gelir seviyeli en büyük ekoturist grubunu oluşturmaktadır. Kuş gözlemcilerinin ilgisi ve bu aktiviteye yatırdıkları kaynaklardan dolayı, kuş gözlemciliği hızlı bir şekilde gelişmekte ve tüm dünyada tehdit altında olan birçok doğal alan için umut olmaktadır (Akarsu 2007).

Kuşların yaşamları boyunca buldukları alanların sayısının sınırsız oluşu, tüm bu alanların etkili bir şekilde korunabilmesini imkânsız hale getirmektedir. Bu amaçla oluşturulan Önemli Kuş Alanları (ÖKA) yaklaşımında, korunmaları ve iyi yönetilmeleri durumunda, kuşların ve biyolojik çeşitliliğin korunmasına en verimli katkıyı sağlayacak öncelikli alanlar belirlenir. ÖKA, 1989 yılında Uluslararası Kuşları Koruma Konseyi tarafından başlatılan ve dünyanın birçok ülkesinde yürütülen bir projedir. Türkiye'deki toplam kuş türlerinin sayısı Avrupa'nın tamamında bulunan kuş türleri kadardır. Türkiye'de şimdiye kadar 450 çeşit kuş türü kaydedilmiştir. Her türlü yaşam ortamında bulunan kuşlar, sağlıklı bir çevrenin en iyi göstergesidir. Ülkemizin kuşlar açısından zengin olmasının en önemli nedenlerinden biri zengin sulak alanlar olması, diğeri ise önemli kuş göç yolları üzerinde yer almasıdır (<http://www.kultur.gov.tr>).

İyi eğitilmiş ve yüksek gelir seviyeli kuş gözlemcileri sayesinde kuş gözlemciliği, dünya çapında ekoturizmin en hızlı büyüyen dalıdır ve büyük bir ekonomik potansiyele sahiptir. Örneğin ABD'li kuş gözlemcileri, sadece 2000 yılındaki kuş gözlem seyahat masrafları için 7,6 milyar dolar harcamışlardır. Teksas'ın küçük bir kasabası, altı haftalık kuş göçü sezonunda kuş gözlemcilerinden

2 milyon dolar kazanmakta ve İngiltere’de yılda bir defa düzenlenen Rutland Water kuş gözlem festivalinin üç günlük kazancı 3 milyon poundu bulmaktadır. Türkiye’de bu anlamda en kapsamlı ve kar amacı güdülmeyen, yerel rehberler kullanılan ilk kuş gözlem turu 27 Mayıs-19 Haziran 2005 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Her ne kadar kar amacı güden yabancı turlar da ülke ekonomisine katkıda bulunsalar da, kar amacı gütmeyen sivil toplum örgütlerinin düzenlediği turların, özellikle yerel halka daha fazla yararı olmaktadır. Tura ABD, İngiltere ve Kanada’dan katılan kuş gözlemcileri, Türkiye ekonomisine ve Tema’nın çevre programlarına yaklaşık 30 bin dolarlık katkıda bulunmuşlardır (Şekercioğlu, 2005: 91-92).

Sürdürülebilirlik ve ekoturizm kapsamında koruma amaçlı bir faaliyet olarak kuş gözlemciliğinde bazı hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Bunlar (Erdoğan, 2003:137; Şekercioğlu, 2005: 93) ;

1. Çok duyarlı olunmalı ve neye bakıldığı bilinmelidir,
2. Yuvalardan ve genç bireylerden uzak durulmalıdır,
3. Tehlike altındaki ve nadir türlere karşı çok dikkat gösterilmelidir,
4. Kurulmuş olan yollara, patikalara ve yürüyüş parkurlarına bağlı kalınmalı, çöpler bırakılmamalıdır,
5. Kuşların yumurtaları ve yuva malzemeleri toplamamalı ve el değdirmemeli sadece fotoğrafları çekilmelidir,
6. Kuş gözlemleri kayıt edilmelidir. Kayıt ederken habitatın yeri, tarihi, hava koşulları, gözlem saati, aynı zamandaki diğer türler ve onların yumurtlama faaliyetleri de kayıt edilmelidir,
8. Kuşları çekmek için play-back teypleri veya kayıtlı baykuş çığlıkları çok fazla kullanılmamalıdır,
9. Yerel veya ulusal kuş koruma ve gözleme organizasyonları ile desteklenmelidir,
10. Yerel halk kuşlar ve ekonomik faydaları konusunda eğitilmelidir.

2.4. DAĞ TURİZMİ

Dağcılığın birçok dildeki adı “Alpinizm”dir. Bu etkinliğin bir spor dalına dönüşümü ve yaygınlaşması büyük ölçüde Alp Dağlarında olduğu için bu isim uygun görülmüştür (Uluocak, 2000). Dağcılık hem sportif hem de kültürel etkinliği barındıran insanın doğa ile ilişki kurarak fiziksel ve ruhsal dinginlik sağlamasına yarayan en etkili sporlardan biridir. Dağlar macera, heyecan ve değişiklik arayanlara çeşitli rekreasyonel faaliyetler ve spor olanakları sağlamaktadır. Bunlar; doğa yürüyüşleri, dağ bisikletiyle geziler, yön tayini (orienteering) ve tırmanma gibi çeşitli rekreasyonel faaliyetler ve sağlam kayaçların olduğu dikyamaçlarda kaya tırmanışı, yamaç paraşütü, asılma planörü, karda ve buzda botla kaymak (snow-spee rafting), kızak (snowscating), buzul kayağı (heli-skiing), balon kayağı (baloon-skiing) ve snow-boarding (Erdoğan,2003: 125) gibi sportif aktivitelerdir.

Dağların doğal kaynaklar olarak doğru yönetilmesi gerekmektedir. Çünkü hatalı yönetimleri, sadece kendi yerel yerleşim alanlarında kayıplara neden olmakla kalmamakta, aşağı kesimlerdeki çok yoğun nüfusun yaşadığı alçak bölgelerde de ciddi çevresel problemlerin ortaya çıkmasına da neden olabilmektedir. Bu nedenle 1992 yılında Rio de Janerio’da yapılan Yeryüzü Zirvesi’nden sonra, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1998 yılında aldığı bir kararla 2002 yılını “Dünya Dağlar Yılı” ilan etmiş ve dünyanın dağlık bölgelerinin sürdürülebilir kalkınması için çalışmalar başlatılmıştır (Somuncu, 2002:186).

Türkiye ortalama yükseltisi 1100 metrenin üzerinde olan bir ülkedir. Batıda 500 metre olan ortalama yükseklik, ülkenin orta kesiminde 1000 metreyi, Doğu Anadolu’da ise 2000 metreyi bulmaktadır. Bunun yanında, Ege bölgesinde kıydan hemen içeride 2000 metrenin üzerinde dağ sıralarının yer aldığı görülür. Doğuya doğru gidildikçe Ege ve Marmara bölgelerinde 2000 metrenin üzerindeki dağlarla başlayan bu sıralanış, en doğuda Ağrı dağında 5137 metre ile noktalanır. Bu iki uç arasında 1000 metrenin üzerinde kalan dağ ve zirvelerin sayısı 435’i bulmaktadır. Bu durum ülkenin dağ turizmi için büyük bir potansiyele sahip olduğunun göstergesidir (Öztaş, 2002: 27).

2.5. MAĞARA TURİZMİ

Mağaracılık, bilimsel ve sportif amaçlarla yürütülen bir uğraştır. Sportif mağaracılık dünyanın en tehlikeli doğa sporlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bireysel olarak yapılabildiği gibi, grup olarak da yapılabilir. Doğa turizminde mağaralar, görsel kullanımlar için zengin, dolaşımın kolay olması bakımından yatay yönde gelişmiş, ulaşım olanağı sağlanabilen mağaralardır. Mağara girişi düzenlenerek, mağara içinde özel donanım ihtiyacı duyulmadan turistlerin dolaşması sağlanıp, aydınlatılarak turizme açılırlar ve müze şeklinde gezilirler. Sportif amaçlı kullanımlar için derinlik ve uzunluk daha çok önem kazanmaktadır. İçinde düzenleme yapılmayan bu mağaralar, özel donanımlı mağaracılar gezebilirler (Altan, 2006).

Mağaraların turizm açısından en önemli özelliği, mağara ortamında damlama, akma, buharlaşma, durgun su ortamı gibi çökme mekanizmaları nedeniyle oluşan speleotem (mağara oluşumu) adı verilen şekillerin biçim, renk, yoğunluk ve boyutları açısından sunduğu görselliktir. (Soykan vd. 2008: 393). Dünyadaki diğer ülkelere göre mağara cenneti ülke durumunda olan yurdumuzda yaklaşık 40.000 adet mağara bulunmaktadır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2006).

2.6. TARIM VE ÇİFTLİK TURİZMİ

Tatil çiftliği, faaliyetteki bir çiftliğin turizmden ek gelir elde etmesidir (Douglas vd., 2001: 175). Kırsal alanlarda ekonomik refah düzeyini arttırmak için kullanılan bir turizm türüdür. Bazı tanımlarda tarım turizmi, çiftlik turizmi olarak ifade edilmektedir. Ancak kırsal turizm veya sadece ziyaretçinin bir çiftlikte konaklamasını içeren çiftlik turizmi aslında birbirinden farklı aktivitelerdir. Bu farklılık, tarım turizminin günü birlik yapılabilir, çiftlik turizminde ise geceleme olması gerektiği yolundadır (McGehee ve Kim, 2004: 161-162).

Kırsal turizm yerel halka öncelik vermesi, mevcut çiftlik ortamlarının restore edilerek turizme kazandırılması ve bu şekilde yerel halkın refahına katkıda

bulunması açısından önemli bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır (Weaver ve Fennel, 1997: 357). Türkiye’de tatil çiftliğine en güzel örneklerden birisi Antalya’da faaliyete geçen Naturland’dır.

2.7. BOTANİK TURİZMİ

Botanik; bitkileri inceleyen bilim dalıdır. Bitkiler, insanoğlunun varoluşundan bu yana ilgisini çeken ve uğrunda seyahat ettiği en temel ihtiyaçlardan biridir. Botanik turizmi, her ne kadar belli bir bölgede yetişen, özellikle de endemik türlerin görülmesi ve incelenmesi için yapılsa da, günümüzde özel amaçlarla oluşturulan botanik bahçelerinin ziyareti şeklinde gerçekleştirilmektedir. Botanik turizmi sadece aristokratların ve elitlerin bir etkinliği değil, tüm insanların faaliyeti haline gelmiştir. Şehirlerin betonları arasında bunalan insanlar, bir rekreasyonel etkinlik olarak parklar, botanik bahçeleri gibi bitkileri görebilecekleri, rahatlayabilecekleri yerlere gitmektedir (Kozak ve Bahçe, 2009:176). Son yıllarda ekoturizm etkinliklerine talebin artmaya başlamasıyla bu konuda hizmet veren seyahat acentelerinin sayısında artış gözlenmiştir. Botanik turizmi rehberliği belli düzeyde bir uzmanlık istemektedir. Çünkü bitkilerin Latince adlarının ve bunun yanı sıra belirli özelliklerinin, yetişme yerlerinin, çiçek açma mevsimlerinin, en göz alıcı dönemlerinin bilinmesi ve buna göre bir turun belirlenmesi gerekmektedir.

Ülkemiz oldukça zengin bitki örtüsüne sahiptir. Türkiye’nin Flora zenginliği Avrupa Florası ile karşılaştırıldığında açıkça ortaya çıkar. Avrupa’nın tamamında tür sayısı 12.000 civarında iken Türkiye’de bu sayı 9.000 civarındadır. Türkiye endemik türler açısından da dikkat çeken ülkelerden birisidir. 9.000 türün yaklaşık 3.000 tanesi endemik (Dünyada yalnız herhangi bir bölgede yetişen türler) olup bütün Avrupa ülkelerinin endemik türlerinin sayısı 2.500 kadardır (Tuna, 2007: 49).

2.8. ATLI DOĞA YÜRÜYÜŞÜ

Atlı doğa yürüyüşleri genellikle patika yollarda ve kendine özgü bir biçimde atın dizginlerinden tutarak yavaşça gezdirme şeklinde bazı sahil ve dağlık alanların dışında kalan yerlerde belirli bir yolu takip etme şeklinde yapılan bir rekreasyon faaliyetidir. Atlı doğa yürüyüşünün amacı kırsal alanda, bölgenin kültürünün ve coğrafi yapısının turistler tarafından gezilerek görülmesi ve tanınmasıdır. Turistler at ile bu tür geziler sayesinde, doğayı, hayvanları, çevre kültürünü ve geleneklerini tanıyarak etkinliğe katılma fırsatı bulurlar (Oruç, 2004: 34). Coğunlukla tur operatörleri tarafından organize edilen turlar birkaç gün veya üzerinde olup gece kamp kurma şeklinde gerçekleşir (Newsome vd, 2002: 52). Turizmin çeşitliliği içinde yer alan atlı doğa yürüyüşleri tarihi ve doğal güzelliklerin bulunduğu yörelerimizde düzenlenen 3-5 kişilik gruplar halinde günöbirlik veya birkaç günlük gezi programları ile yapılmaktadır (Altan, 2006).

2.9. AV TURİZMİ

Av turizmi, bilinçli ve belli bir eğitime dayanarak, doğaya zarar vermeden yapılan, sadece olgunluğa erişmiş hayvanların avlanmasıdır. Türkiye coğrafi yapısı, bitki örtüsü ve yaban hayatı bakımından av turizminin gelişmesine elverişli konumdadır. Yurt sathındaki ormanlar, kırsal alanlar, etrafı çitle çevrili olmayan sahipli araziler ve sulak alanlardan oluşan tüm alanlarda, av ve yaban hayvanlarının korunması, avcılığın düzenlenmesi ve kontrolünün sağlanarak av hayvanlarının yaşama ortamlarını bozucu olumsuz etkilerin en aza indirilmesi, yurdumuzda nesli tehlikeye düşen veya sayıları azalan av ve yaban hayvanı türlerinin yaşama ortamları ile birlikte korunarak geliştirilmeleri, üreme istasyonlarında üretilen hayvanların uygun yaşama ortamı özelliğindeki sahalara tekrar yerleştirelmeleri veya bu alanların takviye edilmeleri, üreme istasyonlarında türlerin biyolojik özellikleri ve üretim metotları konularında çalışmalar ve araştırmalar ile av ve yaban hayvanlarının envanterlerinin yapılması, av turizminin düzenlenmesi, devamlı ve plânlı olarak

faydalanmaya tabi tutulması faaliyetleri avcılık ve yaban hayatı çalışmalarının esasını oluşturmaktadır.

Ülkemizde av turizmine açılacak avlaklar, ülkemizin av hayvanı potansiyeli dikkate alınarak, Orman Bakanlığı (Millî Parklar, Av ve Yaban Hayatı Genel Müdürlüğü) tarafından tespit ve ilan edilmektedir. Yabancı turist avcılar, Orman Bakanlığı'nca A Grubu Seyahat Acentelerine verilen Av Turizmi İzin Belgesi ile avlanabilmektedirler. Türkiye'de bilinçli ve gerçek anlamda av turizmi, 1981 yılında Antalya'nın Düzler çamı bölgesinde dağ keçisi ve domuz avı ile başlamıştır. Seyahat Acentaları aracılığıyla avlanabilen yabancı turist avcılar, 6136 Sayılı Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmelik ve Merkez Av Komisyonu'nun ilgili kararına göre, av tüfeği ve aksamını beraberlerinde getirebilmektedirler. Av İzin Belgelerinde; av partisine katılacak avcının adı, soyadı, uyruğu, yurdumuza giriş ve çıkış yapacakları gümrük kapıları ve tarihleri, avlanacakları yer, avlanma tarihleri ve avlayabilecekleri av hayvanı türleri ve sayıları belirtilmektedir (www.kultur.gov.tr).

Türkiye'de avlanılmasına izin verilen yaban hayvanları türlerine ve avlanma sürelerine göre yıldan yıla değişmektedir. Bu değişiklikler her yıl düzenlenen Merkez Av Komisyonu Kararları ile belirlenir. Büyük av hayvanlarından ayı, çengel boynuzlu dağ keçisi (şamua), yaban keçisi (bezoar), yaban domuzu, vaşak, kurt, çakal, tilki, av turizmi başlığı altında yerli ve yabancı avcılarının kullanımına bedeli karşılığı sunulmuştur. Bunların dışında kalan avların, yabancı avcılara avlatılması sadece özel avlaklarda mümkündür (Yaşar, 2002: 109).

2.10. YABAN HAYAT GÖZLEMCİLİĞİ

Dünyada önemli oranda rağbet gören yaban hayatı gözlemciliği daha çok kuş, memeli ve botanik gözlemleri olarak gruplara ayrılmaktadır. Yaban hayatı gözlemciliği tüm dünyada ve turizm endüstrisinde önemli bir yer almaya başlamıştır. Kenya, Belize ve Güney Amerika gibi ülkelerin doğal çevreleri onlar için bir avantaj olmakta ve ülke ekonomisinin yararına doğal yaban hayatı alanlarını kullanmaktadır. Bu alanların bazı olumlu yönleri vardır. İnsanların genel olarak hayvanlara olan ilgileri Afrika kadar Güney Amerika'nın bazı ülkelerinde de gelir getiren bir

endüstriye dönüşmüştür. Örneğin, Balina seyri 65 ülkede 300 bölgede yapılan önemli bir turistik faaliyettir. Bu faaliyete katılan kişi sayısı her yıl %10 artmaktadır. 1998’de 6 milyon kişi balina seyri için ilgili bölgelere gitmiş ve yılda 31 milyon İngiliz Sterlini kazandırmıştır (People and Planet, 2001). Ruanda’da Volkanlar Milli Parkı’nda turistler dağ gorillerini 1 saat görmek için 170 dolar vermektedirler. Ülkemizde 40.000 hayvan türünün yaşadığı saptanmış olup gelecekte yapılacak ayrıntılı çalışmalarla bu sayının 80 hatta 100.000’e ulaşabileceği sanılmaktadır. Avrupa kıtasında 60.000 kadar hayvan türünün yaşadığı düşünülürse ülkemiz faunistik açıdan da oldukça zengindir (Erdoğan, 2003: 138).

2.11. SPORTİF OLTA BALIKÇILIĞI

Sportif olta balıkçılığı heyecan ve sportif amaçlı yapılan balıkçılık olup, boş zaman geçirme amacıyla, bireysel bir şekilde yürütülen ve ekonomik bir amaç taşımayan balık tutma faaliyeti olarak ifade edilmektedir (Cooke ve Cowks, 2006: 93).

Ülkemizde dernekleri bulunan bu spor, ülkemizin göl ve nehirlerinin bol olması ve bunun yanında üç tarafının denizlerle çevrili olmasından dolayı yaygın bir etkinlik haline gelmiştir. Farklı sportif faaliyetler konaklama süresini uzatan, dolayısıyla turizmin ekonomik katkısını arttıran faaliyetler olarak ülkemiz açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak yapılan araştırmalar sonucu, ülkemize gelen turistlerin kalış sürelerinin, diğer Akdeniz ülkelerine oranla düşük olması ülkemizdeki rekreasyonel faaliyetlerin sınırlı kalmasına bağlanmaktadır. Sportif olta balıkçılığının da bu doğrultuda, özellikle giderek artan doğayla baş başa kalma ihtiyacını karşılayabilecek rekreasyonel spor olarak ele alınması ve bir proje çerçevesinde geliştirilmesine yönelik çalışmalara hız verilmelidir (Bakırcı, 2002: 246).

2.12. BİSİKLET TURİZMİ

Bisiklet turizmi, “boş zamanlarını bisiklet sürerek geçiren insanların şehrin dışında hoş bir hafta sonu geçirmek amacıyla veya uzak bir destinasyona seyahat yapmak amacıyla gerçekleştirdikleri uzun bisiklet turları” olarak tanımlanabilir (Nicolic vd., 2005: 53). En eski motorsuz ulaşım araçlarından biri olan bisiklet performans geliştirmenin yanı sıra doğayı keşfetmenin ve doğayla bütünleşmenin bir aracıdır. Yeni bisiklet modellerinin ortaya çıkışı ve ileri teknoloji ile üretilmiş bisiklet ekipmanlarının geliştirilmesi, bir spor dalı ve rekreasyon faaliyeti olarak bisiklet turlarına olan talebi artırmıştır. Bu olanaklarla birlikte yeni oluşan ve gittikçe yaygınlaşan ekolojik bilinç de bisiklet turizminin gelişmesine neden olmuştur.

Yurdumuzda bisiklet turları yapmaya uygun bölgelerde bisiklet turlarının yapılacağı parkurların tespiti ve bu parkurların üzerinde gerekli düzenlemelerin yapılması amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından çalışmalar yapılmaktadır. (Erdoğan, 2003: 143). Bisiklet turizmi, Türkiye’de turizm çeşitlendirme politikalarına bağlı olarak trekking, rafting gibi çeşitli turizm aktiviteleri ile birlikte ele alınan bir turizm faaliyeti olarak değerlendirilmektedir.

2.13. VAHŞİ YAŞAM TURLARI

Vahşi yaşam turları, ekoturizm kapsamında yer almakla birlikte, aynı zamanda turistlerin özel ilgi alanına giren ve yaban hayatının gözlemlenebildiği alanlarda gerçekleştirilen bir turizm türüdür. Vahşi yaşam turları, Afrika, Alaska ve Avustralya gibi geniş bir alana sahip olan, çok çeşitli yabani hayvan türüne ve nadir görülen canlı türlerine sahip ülkelere yönelik seyahatlerin yapıldığı bir turizm faaliyetidir. Son yıllarda vahşi yaşam turlarına katılanların sayısı hızla artmaktadır. Canlı türlerindeki çeşitlilik, az bulunurluk ve tehlike ziyaretçilerin vahşi yaşam turlarında destinasyon seçimini etkileyen en önemli unsurlarıdır. Dolayısıyla vahşi yaşam turları, macera turizmi ve özel ilgi turizmi ve ekoturizmin birleşimidir denilebilir (Rodger, 2007: 162).

Ekoturizm etkinliği aından bakıldığında sadece yaban hayatını gözlem ve inceleme değil aynı zamanda yaban hayvanı türlerinin korunması, üretilmesi, envanterinin çıkarılması, bakımı, geliştirilmesi yanında türlerin yaşam alanlarının korunması, onarılması, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gibi etkinlikler de gerçekleştirilmelidir. Ayrıca hayvanat bahçeleri ile ilişkilendirilmek suretiyle ekoturizm etkinliği bütünleştirilmelidir.

Vahşi yaşam turlarında, çok çeşitli bitki ve hayvan türlerinin bulunması gerekliliğinin yanında turistlere, mercan kayalıklarda yüzmek, balinalarla birlikte yüzmek, yunusları beslemek, mağaradaki kurtları, yaban atlarını izlemek gibi bir takım faaliyetlerin de sunulması gerekir. Kuşkusuz bu amaçlı organize edilen turlarda hayvan türleri ile turist etkileşim alanının çok iyi belirlenmesi gerekir. Bu turlarda, ziyaretçiler, hayvanları belli mesafeden izlemeli, hayvanlar doğal çevrelerinden uzaklaştırılmamalı, yerleri değiştirilmeden ve zarar verilmeden hayvanlarla etkileşim sağlanmalıdır. Vahşi yaşam turları, tek bir canlı türüne, çok sayıda hayvan türlerine, nadir veya benzersiz bir canlı türüne veya birçok hayvan türünün bulunduğu doğal bir yaşama yönelik olabilmektedir (Rodger, 2007: 162).

2.14. MACERA-SPOR TURİZMİ

Macera-spor turizmi, farklı yaşam tarzı ve tatil anlayışı benimseyen ve sportif hareketlerle tatili zenginleştirmeye çalışan insanların katıldığı bir turizm çeşididir. Macera tatilleri, değişiklik arayan, tehlikeden ve yüksek riskten hoşlananların katıldıkları bir turizm türüdür. Bu turizm faaliyetleri insanları içinde buldukları, şehir yaşamının stresli ortamından uzaklaştırdıkları ve onlara yeni şeyler öğrenme ve görme olanağı sağladıklarından giderek yaygınlaşmaktadır (Beyhan, 2004).

Macera turizmi, ekoturizm etkinliklerinin aktif bir formudur. Macera Turizmi Aktiviteleri; karada, suda, havada ve karma sınıflandırılması yapılabilir. şehir yaşamının stresinden kurtulmak için birçok turist, g koşullar altında doğal ve tehlikeli ortamlarda değişik spor aktivitelerine katılmak istemektedir. Bu aktiviteler katılanlara heyecan verici ve aynı zamanda gerilim yaşatacak türdendir. Macera

turizmi tamamen dağlar, ırmaklar, ormanlar gibi doğal kaynaklara bağlıdır (Kahraman ve Türkay, 2004: 38).

Genel olarak bakıldığında macera turistleri genç (% 49,2) ve orta yaşlılardan (%44,8) oluşmaktadır. Bir zirveye ulaşmak, bir dalgayı aşmak, zorlu bir hayvanı avlamak, doğada hayatta kalmak vb. riskli aktiviteleri içeren, yani zoru başarmak felsefesine dayanır (Sung, 2004: 350).

2.15. FOTOĞRAFÇILIK

Fotoğrafçılık insanların tanık olduğu ya da yakaladığı görüntüyü başkalarıyla paylaşmanın en etkili yoludur. Fotoğrafçılık, eğitim çaba ve estetik gerektiren bir alandır. Aynı zamanda bu işi yapacak kişilerin teknik açıdan da yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir. Ekoturizm alanları, yaban hayatı, fauna ve flora türlerini, görkemli manzaraları, kalyon manzaralarını ve yerel halka özgü görüntüleri yakalamak isteyen ekoturistler için fırsat veren alanlardır. Türkiye; zengin tarihi, doğası, kültürü ile fotoğrafçılar için eşi bulunmaz "Fotosafari" ülkesi olarak da yerini alır (www.gezikolik.com).

2.16. AKARSU TURİZMİ (RAFTING-KANO)

Akarsu turizmi, akarsularda yapılan turizm amaçlı sportif aktiviteleri içeren faaliyetlerin tümü şeklinde tanımlanabilir. Akarsu turizmi denildiğinde akla her ne kadar doğal güzellikler, bot gezileri gibi etkinlikler gelse de, öncelikle akarsularda yapılan rafting, kano ve akarsu kayağı gibi spor türleri kastedilmektedir. Rafting ve kanoculuk başlıca iki akarsu sporu vardır (Erdoğan, 2003). Bunlardan öne çıkanı ise raftingdir. Rafting, "raft" adı verilen botlarla, akış hızı yüksek nehirler üzerinde yapılan bir spordur. "Akarsu Krosu" anlamına gelen raftingin, amacı, 6 veya 8 kişilik gruplar halinde, bir ekip halinde doğayla mücadele etmek ve üzerinde bulunulan raftı devirmeden, sadece kürek ile yönlendirerek kayalar ve engeller arasından geçirmektir (Kozak ve Bahçe, 2009: 173–174). Ülkemizde Çoruh Nehri, Manavgat Çayı, Köprülü Kanyon önemli rafting parkurları arasında öncelikli olarak sayılabilir.

2.17. YAMAÇ PARAŞÜTÜ

Macera ruhlu insanların havada yalnız uçma ve risk duygusunu yaşamak istemeleri sonucunda gelişmiş bir aktivitedir. Bilinen en ekonomik hava aracı olması ve doğa sporları ile iç-içe olması bugün geniş bir kitle tarafından sevilerek yapılmasını sağlamıştır. Özel bir yetenek ve aşırı gayret gerektirmeyen yamaç paraşütü sporu standart bir eğitim sonrasında yapımı kolay ve zevkli bir aktivitedir (Beyhan, 2004).

Yamaç paraşütü sporunun bir ülkede yaygınlaşması, o ülkenin coğrafi yapısıyla yakından ilgilidir (Özgülbaş, 2004:3). Türkiye’de coğrafi yapının dağlık olmasından dolayı hemen hemen her bölgede yamaç paraşütüyle uçuş yapmak mümkündür. Bu yönüyle ülkemiz son derece ayrıcalıklı özelliklere sahiptir. Türkiye’nin ve dünyanın en iyi uçuş noktası sayılabilecek Ölüdeniz başta olmak üzere Antalya-Kaş, Denizli, Isparta, Erzincan, Eskişehir, Erzurum, İzmir, Bolu, Akşehir’de yamaç paraşütü yapmaya elverişli tespit edilmiş alanlardır (www.yamacparasutu.net).

2.18. BALON TURİZMİ

Balon turizmi, balonla bölgenin havadan izlenmesidir. Balon, içine doldurulan sıvı propan gazının ısıtılması ile havalanır. Uygun rüzgârda (10 km/h’in altındaki) oldukça uzun süreler sakın uçuşla havada kalabilir. Ortalama seyir yüksekliği 500-1500 feet arasında olan balona yön vermek, irtifa kazandırıp kaybettirmek, hızını değiştirmek, tecrübeli bir pilot tarafından kolaylıkla yapılabilir (Kozak ve Bahçe, 2009:197).

Balon turları sayesinde tüketiciler hem daha çok yeri görme şansına sahip olmakta hem, hem de yürüyüşle görülmesi mümkün olmayan manzaraları görmektedirler. Bunun yanında balonla gezinti başlı başına bir faaliyet olarak turistik tüketicilerin ilgisini çekmektedir. Balonla yapılan geziler ayrıca, doğa yürüyüşlerine

ve bisiklet turlarına katılma konusuna engeli bulunan ya da yaşı dolayısı ile bu duruma sahip olmayan turistik tüketiciler içinde bulunmaz bir fırsat sunmaktadır. Balon gezilerinin bir başka avantajı “fotoğraf avcılığı” faaliyetine imkân sağlamasıdır (Altan, 2006).

2.19. SUALTI DALIŞ TURİZMİ

Dilimize aletli dalış olarak çevrilen Scuba kavramı İngilizcedeki “Self Contained Underwater Breathing Aparatus” tanımının baş harflerinden oluşan kısaltmadır. Türkçedeki anlamı ise, kendinden yeterli sualtı soluma aygıtıdır. Bu sistem icat edilmeden önceki dalış sistemlerinde, dalgıçlara deniz üstünden hava sağlanıyordu. Scuba'nın icadından sonra hava tankları dalgıcın sırtında taşınmaya başlandı. Sistemi 1943 yılında Kaptan Cousteau icat etti ve bu gelişerek günümüzdeki modern halini aldı (Erdoğan, 2003: 144). Ülkemiz batıklar ve sualtı mağaraları açısından da zenginlik göstermektedir. Antalya ve Kemer, ülkemizin en çok dalış okullarının bulunduğu turizm merkezlerindedir. Dalıcılara yönelik olan Kalkan suları, ciddi dalışlar yapıp form tutmak isteyenler için idealdir. 30'lu metrelerde yüzlerce ıskarmoz, orfozların akıntıda durabilme becerileri seyredilmeye değerdir. Kaplumbağa, orkinos, vatos, köpekbalığı görülebilecek deniz canlıları arasındadır. Bodrum dünyanın sayılı sualtı müzelerinden birini barındıran bütün güzellikleri yanında sualtı turizminde Türkiye'nin dışarıya açılan penceresidir. Ayrıca İstanbul'a yakınlığı dolayısıyla dalıcıların gözdesi olan Saros, dalıcıların ilgisini çekecek batıklarla doludur. Çanakkale boğazının çıkışındaki Kaptan Franko, Saros körfezinde Kemiklinin açığında 30 metrede yatan Lundy dalınabilecek batıklardandır. Boğazda 15 ile 30 metre derinliklerde yeni eski her türlü kalıntıyla karşılaşılabilir. Siyah mercan da dâhil olmak üzere su altı faunası oldukça zengindir (www.kultur.gov.tr).

3. EKOTURİZMİN ETKİLERİ

İnsanların her geçen gün ekoturizme yönelik ilgileri artmakta ve bu ilgi sayesinde ekoturizm dünyanın çoğu bölgesinde hızla gelişmektedir. Ancak ekoturizm faaliyetleri iyi organize edilmediği takdirde, kitle turizmi gibi çevrenin tahrip olmasına ve maddi-manevi kültür unsurlarının bozulmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle bir bölge veya alanın ekoturizm amaçlı kullanımında planlamaya azami özenin gösterilmesi gerekmektedir (Erdoğan, 2003: 154).

Doğal ve kültürel varlıkların korunması yönündeki bilinci artırma ve yerel halk için alternatif iş ve gelir olanakları oluşturma temeline dayalı olan ekoturizm, diğer turizm çeşitleri ve başka ekonomik faaliyetler gibi ekonomik, fiziksel ve sosyo-kültürel çevre üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahip bir turizm çeşididir.

3.1. EKOTURİZMİN EKONOMİK ETKİLERİ

Bir ülkede veya yörede doğal kaynakların kullanımını söz konusu olduğunda ekonomik etkiler, yönetimin karar vermesinde çevresel faktörlerden daha belirleyici bir unsur olmaktadır (Weaver, 2001a: 114). Ekoturizm, yörenin ve bölgenin ekonomik kalkınmasına katkıda bulunurken alternatif iş olanakları ve girişimcilik fırsatları oluşturmaları yoluyla yerel ekonomiyi de çeşitlendirmektedir (Che, 2006: 214). Aynı zamanda, ekoturizmin fiziksel çevre üzerindeki olumlu etkilerinin artırılmasında, sağlayacağı ekonomik katkılar büyük önem taşımaktadır. Ekoturizmin ortak amacı, işletmeler için karlılık, toplum için iş imkânları ve koruma alanları için gelir sağlanması gibi ekonomik fayda sağlamaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006a: 70).

Ekoturizmin yerel halkın refah düzeyini arttırmak ve bölgede istihdam olanakları yaratmak yaklaşımı, bir yönüyle bölgede olumlu ekonomik etki yaratarak kırsal kalkınmayı desteklemek olarak açıklanabilir. Ekoturizmin yaratacağı olumlu

ekonomik etkiler şunlardır (Demir ve Çevirgen, 2006: 70-71; Özkök ve Çoban, 2009: 595-596):

- Turizmle ilgili konaklama tesisleri, restoranlar, hediyelik eşya satan dükkânlar, seyahat hizmetleri gibi yöredeki diğer ekonomik faaliyetlerin gelişmesine katkıda bulunur.
- Yerel ekonomide çeşitlilik yaratarak, özellikle tarıma dayalı aktivitelerle yeterli istihdam sağlayamayan yerel halka doğrudan veya dolaylı yeni iş olanakları yaratır.
- Turistlerden elde edilecek gelirle destinasyona ve özellikle yerel halka doğrudan bir ekonomik katkı sağlar.
- Yöreye has el sanatları ve yiyecekler gibi yerel ürünlere olan talebi arttırır. Yerel halka kültürel öğeleri taşıyan el sanatları ürünlerini satma fırsatı yaratarak, sağladığı ekonomik katkı ile aynı zamanda yerel kültürün korunması için bir araç olabilir.
- Arazilerin tarımsal amaçlı kullanımını önleyerek doğal bitki örtüsünü yok etmeyecek şekilde verimli kullanılmasını teşvik eder.
- Eğer iyi yönetilirse, koruma alanları ve park yöneticileri için kendini finanse edebilecek bir sistemi oluşturabilir. Böylece doğal alanların korunmasında bir araç olarak önemli bir fonksiyonu üstlenebilir.

Galapagos adaları ekoturizm kapsamında incelenmiş ve 1980'li yılların sonlarında bölgede ekoturizmin gelişmesiyle birlikte insanların yaşam standartlarının yükseldiği ve iş olanaklarının genişlediği görülmüştür. SSCI tarafından taranan 10 dergide, ekoturizmin etkileri ile ilgili yayınlanan 62 çalışma incelenmiş ve bu çalışmaların 15'inde ekoturizmin ilgili bölgelerde %50 istihdam artışı sağladığı tespit edilmiştir (Özkök ve Çoban, 2009: 595-596).

Ekoturizm ekonomik açıdan olumlu ekonomik etkiler yanında olumsuz ekonomik etkilerde oluşturur. Bunlar (Weaver, 2001a: 114);

- Yörede fiyatların artmasına neden olur (Kaynakların işletmeler tarafından aşırı tüketilmesi, arazi satışları gibi etkenler bölgedeki fiyatların artmasına neden olmaktadır.),

- Vergi kaçakçılığı, yabancı girişimci ve yöre halkından olmayan çalışan gibi istenmeyen durumlara neden olabilir (yöre halkı için istihdam olanakları yaratırken, bir taraftan da deneyimsiz personel istenmemesi nedeniyle yöre halkından çok az kişi istihdam edilebilmektedir),
- Yaban hayatı korunurken, yabani hayat tarafından yöredeki diğer ürünlere zarar verilebilir.

Diğer taraftan, ekonomik beklentiler açısından yeterli talebin olmayışı, hem ekoturizm alanında yatırım yapan yatırımcıları hem de yerel halkı olumsuz etkilemektedir. Ekoturizm faaliyetlerinin ekosisteme zarar vermemesi açısından küçük gruplarla ve ziyaretçi sayılarının sınırlandırılarak gerçekleştirilmesi ekonomik açıdan bir ikilemde oluşturabilmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006a: 76).

3.2. EKOTURİZMİN ÇEVRESEL ETKİLERİ

Çevresel kaynaklar turizm talebini yönlendiren en önemli etkidir. Çevresel değerlerin zenginliği, bir ülkeye, bölgeye ve yöreye turist çeken çekicilikler olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, bu değerler üzerinde meydana gelecek bir tahribat o destinasyonun çekim merkezi olmasını engelleyecektir. Ekoturizm yaklaşımı kapsamında değerlendirilen turizm çeşitleri incelenecek olursa, hepsinin doğa temelli turizm çeşitleri olduğu görülebilir. Ayrıca, ekoturizm iyi uygulandığı takdirde, bölgede çevresel koruyuculuk rolü oynadığı unutulmamalıdır.

Çevresel değerler turistik ürünün oluşumunda etkili iken, turizm faaliyetleri de bu çevresel değerleri olumlu veya olumsuz olarak etkilemektedir. Ekoturizm, bu çevresel kaynaklara bağlı olarak gelişen doğayı ve doğal kaynakları koruma ilkesine dayanan bir turizm çeşidi olmaktadır. Çevresel kaynaklar, yerel toplum ve turistler turizmin gelişiminde önemli rol oynarlar. Teorik olarak başarılı bir ekoturizm gelişimi birbirlerine pozitif katkı sağlayan bu üç unsur arasındaki dinamiklerin merkezini oluşturmaktadır. Bu üç unsur birbirini ekonomik-sosyal ve çevresel olarak etkilerken aynı zamanda ekonomik-sosyal ve çevresel boyutlardaki değişim

ekoturizmi etkilemektedir. Ekoturizm özellikle gelişmekte olan ÷lkelerde çevresel kaynakların ve biyolojik çeşitliliğin korunmasının desteklenmesinde önemli bir araç olarak gör÷lmektedir. Bugün ekoturizm, hassas ekosistemlerin ve doğal alanların sadece korunması değil, aynı zamanda iyileştirilmesine katkı sağlaması bakımından geliştirilebilecek en iyi turizm şekli olarak gör÷lmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006b: 69).

Doğa ile ilgili turizm türleri eğer doğanın korunması ile ilgili önlemler almazsa doğaya zararlıdır. Diğer bir deyişle, ekoturizmin de çok ciddi olumsuz çevresel etkileri olabilmektedir (Erdoğan, 2003: 155). Ekoturizmin özellikleri incelendiğinde ilk sırada olumsuz çevresel etkilerin minimize edilmesinin gelmesi de, ekoturizmin çevreye duyarlı bir turizm yaklaşımı olduğunu ortaya koymaktadır (Özkök ve Çoban, 2009: 594).

İyi organize edilmemiş ve yönetilmemiş ekoturizm faaliyetleri kitle turizmi kadar çevrenin tahrip olmasına neden olabilir. Ancak kitle turizmi ile karşılaştırıldığında, bozulmanın boyutları çok fazla olmasa bile, belirgin sorunlar vardır. Çevre üzerinde olumsuz etkileri ile ilgili önemli konulardan biri, ekoturizmin yabani hayata verdiği zarardır. Ekoturizm kapsamında yapılan bazı turizm türlerinde (vahşi yaşam turları, kuş gözlemciliği, fotoğrafçılık vb.) hayvanlarla kurulan yakın etkileşim, çoğu zaman hayvanların doğal olmayan davranışlar sergilemesine neden olmaktadır. Yine kuş gözlemciliğinde kuş gözlemcilerinin inceleme yapmak veya yakından gözlemlemek amacıyla kuşlara ısıklık çalması ve yüksek sesli müzik açması gibi davranışları kuşların etkilenmesine ve yöreyi terk etmesine neden olabilmektedir (Salam vd. 2000: 63). Örneğin Brezilya'da ekoturistlerin fotoğraf çekmeleri ve Belize sahillerinde sürat motoru kullanmaları tropikal kuşların bu bölgeleri terk etmelerine neden olmuştur (Herbig ve O'Hara, 1997: 234). Yine turistlerin kontrol dışı hareketleri sonucu oluşan orman yangınları, bitki ve yabani hayvan habitatına büyük zarar verebilmektedir. Ekoturizmin fiziksel çevre üzerindeki olumsuz etkisi ile ilgili diğer konu da yeşil alanların çiğnenmesidir. Turistlerin, kuş ve yabani hayvan aramaları esnasında sık sık aynı patika yolu kullanmaları, bitki örtüsünün yok olmasına ve zamanla o bölgelerde çöplerin birikmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla tüm bu olumlu ve olumsuz etkiler ile verilen örnekler, ÷lkedeki otoritelerin ve girişimcilerin, ekoturizmin potansiyel etkilerini çok iyi

değerlendirmelerini ve gerekiyorsa olumsuz etkilerini en aza indirecek önlemleri almalarını gerektirdiğini göstermektedir (Salam v.d.2000: 63).

3.3. EKOTURİZMİN SOSYO-KÜLTÜREL ETKİLERİ

Turizm sektörünün bir hizmet sektörü olması dolayısıyla ekoturizm faaliyetlerinde ziyaretçiler ile yerel halkın etkileşim içinde bulunması ve bireylerin birbirlerinin düşünce ve davranışlarından etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu süreç ekoturizmin gerçekleştiği alanlarda farklı sosyo-kültürel etkiler oluşturmaktadır (Özkök ve Çoban, 2009:596). Her şeyden önce, turizmin geliştirilmesi amacıyla yerel ve doğal alanlarda önemli değişiklikler yapılmaktadır. Yerel düzeyde, insanlar topraklarından ve yüzlerce yıldır kullandıkları deniz ve doğadan mahrum bırakılmaktadır. Geleneksel üretim faaliyetleri ortadan kaldırılmakta onun yerine mevsimlik faaliyete dayanan bir kültür ve ticari bir ilişki biçimi kurulmaktadır. Doğal alanlar kullanım ya da koruma alanı iken turizm amaçlı bir kullanıma açılmaktadırlar. Bu kullanımdan önce yerel halkın turizmde yer almak isteyip istemedikleri, eğer istiyorlarsa nasıl yer almak istediklerinin belirlenmesi gerekir. Bu anlamda geliştirilen ekoturizm alanları daha sürdürülebilir olabilir. Aksi takdirde sorular cevaplanmadığı sürece çevresel ve sosyal etkilerin artma olasılığı artacaktır. (Erdoğan, 2003:159-160; Yalçınalp ve Var, 2009:357). Çünkü ekoturizm düzenlendiği bölgedeki doğal alanları korumayı ve geliştirmeyi amaç edindiği kadar, bu alanlardaki kültürel değerlerin korunmasını, geliştirilmesini ve tanıtılmasını da amaç edinmiştir (Demir ve Çevirgen, 2006a: 72).

Yerel halk turizmi benimsememiş ya da bölgede gerçekleşen turizm faaliyetlerinden olumsuz yönde etkilenmişse, sosyo-kültürel çevre üzerinde olumsuz etkiler görülmektedir. Bu etkiler (Özkök ve Çoban, 2009:599):

- Ekoturizmden beklenen faydaların toplumun geniş tabanına yayılmaması, gelişme sürecindeki yerel toplumu dışlamış, hayal kırıklığına uğratmış, sinirli ve ilgisiz bir psikolojik yapı içine sokmuş olabilir.

- Toplumlardaki bazı kültürel değerler ve gelenekler, düzenlenen turizm faaliyetleri sonucu olumsuz yönde etkilenebilir.

Ekoturistlerin en uzak kırsal alanlara bile girebileceği göz önüne alınırsa, bu bölgedeki doğal yaşamın bozulabileceğinden ve zamanla küreselleşme çarkının bu bölgelerde de hissedilmeye başlanmasıyla bölgede yaşayan yerel halkın kültüründe, geleneklerinde olumsuz yönde değişimler olabileceğinden söz edilebilir (Swarbrooke, 2005. 321).

Ekoturizm yerel halk tarafından, özellikle turistlerin en sık gittikleri gelişmekte olan ülkelerin yerel halkı tarafından bazen pek hoş karşılanmaz. Çünkü gelen turist zenginken, yerliler çok fakirdir. Örneğin Nepal'deki Chitwan Milli Parkı'nı ziyaret eden turistlerin çoğunun Nepal'li olmaması ve yabancıların yerel sorunlarla ilgilenmemesi bu hoşnutsuzlukları arttırmaktadır. Parktaki yaban hayatı (gergedanlar yılda 3-5, kaplanlar yılda 1 kişi) her yıl yerlileri öldürmekte ve tarım ürünlerine zarar vermektedir. Ayrıca yerel fiyatların artışı ve yerlilerin parkta oldukça sınırlı çalışma imkânları milli parklara karşı hoşnutsuzluk oluşturmaktadır (Erdoğan, 2003:159–160).

4. DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE EKOTURİZM

4.1. TÜRKİYE'DE EKOTURİZM

Türkiye, doğal çevre özellikleri ve çeşit zenginliği yönünden potansiyeli yüksek olan bir ülkedir. Söz konusu özelliklere ülkemizin çok renkli kültürel, tarihsel, yöresel mimari, geleneksel yaşam biçimi vb. gibi sosyal doku zenginlikleri de katıldığında karşımıza küresel boyutlarda dikkat çekici bir “ekoturizm potansiyeli” çıkmaktadır (Akesen, 2009:370). Ekoturizm giderek artan ölçüde ülkemiz turizm politikalarında daha fazla yer almaktadır. Nisan 2002'de Ankara'da toplanan II. Turizm Şurasında, ekoturizm bir ana başlık halinde incelenmiş ve bu konuda çok sayıda bildiri sunulmuştur.

Ekoturizmin en önemli alt yapısını “Doğa Koruma Sistemleri” oluşturmaktadır. Başta ulusal parklar olmak üzere, doğa parkları, doğayı koruma alanları, doğa anıtları gibi “Korunan Alan” yönetim statülerini içeren bu sistemlerin temel işlevleri; özel durumlarda ulusal kalkınma ve gelişme yönünden stratejik bir önem taşımalarıdır. Anılan temel işlevlerden birisi de turizm ağırlıklı kaynak kullanımlarında iş ve gelir potansiyeli oluşturmalarıdır (Akesen, 2009:370).

T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı'nın (2011) verilerine göre Türkiye’de, 41 adet Milli Park, 180 adet Tabiat Parkı, 31 adet Tabiatı Koruma Alanı, 106 adet Tabiat Anıtı, 14 adet Özel Çevre Koruma Bölgesi ve toplam alanı 1 milyon hektarı aşan 1.000’den fazla sulak alan bulunmaktadır. Uluslararası Ramsar Sözleşmesi kriterleri dikkate alındığında ise, uluslararası öneme sahip sulak alan sayısı 135 adet olup, bu alanların 12 adedi Ramsar Alanı olarak ilan edilmiştir. Doğal miras olan yaban hayvanı türlerini ve onların yaşadığı habitatları korumak için 41 ilde 80 adet yaban hayatı geliştirme sahası ilan edilmiştir. 2011 yılı sonu itibariyle Milli Park 897.657 ha. Tabiat Parkı 82.801 ha., Tabiatı Koruma Alanı 46.575 ha., Tabiat Anıtı 5.541 ha., Yaban Hayatı Geliştirme Sahası 1.201.285 ha., Özel Çevre Koruma Bölgesi 1.211.254 ha., Ramsar Alanı ise 179.482 ha. alandan oluşmaktadır (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011).

Türkiye Turizm Stratejisi 2023’de “ülkemiz kıyı turizmi yanı sıra, alternatif turizm (sağlık ve termal turizm, kış sporları dağ ve doğa turizmi, yayla turizmi, kırsal ve ekoturizm, kongre ve fuar turizmi, kruvaziyer ve yat turizmi, golf turizmi, v.b.) gibi turizm türleri açısından da eşsiz imkânlarla sahip olduğu vurgulanmaktadır. Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2013, ülkemizin doğal, kültürel, tarihi ve coğrafi değerlerini koruma-kullanma dengesi içinde kullanmayı ve turizm alternatiflerini geliştirerek ülkemizin turizmden alacağı payı arttırmayı hedef almaktadır. Söz konusu turizm kaynaklarının noktasal ölçekte planlanması yerine gelişimleri boyunca turizm koridorları, turizm bölgeleri, turizm kentleri ve ekoturizm bölgeleri oluşturacak şekilde ele alınması, bu değerlerin tanıtımı ve kullanım ölçütlerinin belirlenmesi açısından daha doğru bir yaklaşım olarak görülmektedir denilmektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2011).

Ekoturizm ve diğere doğaya dayalı turizm tiplerinde en önemli süreç kuramsal planlamanın uygulama sürecidir. Her ne kadar, günümüz küresel gelişmeleri ve yaklaşımlarını dikkate alsa da Türkiye Turizm Stratejisi'ndeki vizyon ilkelerinin yaşama geçirilmesinde ve 2023 hedeflerinin gerçekleştirilmesinde var olan doğal altyapının ülke için (dahası dünya için) ne denli değerli olduğunun bilincine varılarak ekoturizm ve doğa tabanlı turizm uygulama ve kullanım süreçlerinin etkin denetim altında sürdürülmesi zorunludur. Türkiye'de turizm politikalarına yön verenler bu zorunluluğu fark etmişlerdir. Çünkü Türkiye'nin geleceğe yönelik ulusal turizm politikalarında söz konusu noktaların göz önünde tutulacağına ilişkin ilkelere yer verilmektedir. Ülkemizin 2023 yılı ekoturizm hedefleri belirlenirken; "Karadeniz Bölgesinde yer alan Bolu, Zonguldak, Bartın, Kastamonu ve Sinop illerini kapsayan bölge, Antalya'nın iç kesimlere doğru doğusu, Torosların eteklerinde Antalya ve Mersin'in birleştiği alanlar ve GAP Koridoru ile Kış Koridorunu birleştiren "GAP Ekoturizm Koridoru" biyolojik çeşitlilik açısından ve ekoturizm potansiyeli açısından Türkiye Turizm Stratejisinde öncelikle ekoturizmin geliştirileceği bölgeler olarak belirlenmiştir (Akesen, 2009: 371). Kültür ve Turizm Bakanlığı, turizm ürünlerini çeşitlendirmeyi ve kıyı alanları üzerindeki baskıları azaltacak ve turizmin sosyo-ekonomik faydalarını daha az gelişmiş bölgelere dağıtacak şekilde tatilleri yaymayı amaçlayan bir politika izlemektedir. Bu amaçla geliştirilen projeler şunlardır; Mavi Bayrak Projesi, Çam Ödülü Projesi, ISO 14000 Çevre Yönetim Sistemi, ATAK Projesi, Belek Yönetim Planı, Dağ-Doğa Yürüyüşü Projesi, Yayla Turizmi Projesi, Akarsu Turizmi Projesi, Bisiklet Tur Güzergâhlarının Belirlenmesi-Geliştirilmesi Projesi, Atlı Doğa Yürüyüşü Projesi, Mağara Turizmi Projesi, Sportif Olta Balıkçılığı Projesi, Kuş Gözlemciliği Projesi, Tarım- Çiftlik Turizmi Projesi, Botanik Turizmi Projesi, İpek Yolu Projesi, Av Turizmi Projesi (Bakırcı, 2002: 244-246).

Türkiye'de ekoturizm uygulamalarına bazı örnekler verilebilir; Küre Dağları, 1998'de Doğal Hayatı Koruma Vakfı'nın WWF (World Wildlife Fund For The Nature) Akdeniz Havzası'ndaki önemli orman alanlarından biri olarak (sıcak nokta) belirlendi ve 2000 yılında Milli Park ilan edilerek koruma altına alındı. WWF Türkiye'nin Küre Dağları'ndaki ilk çalışması WWF Akdeniz Programı'nın, 2000 yılında, Kastamonu Kalkınma Sağlık Çevre Eğitim ve Turizm Vakfı

(KASÇETVAK) için sağladığı “Across the Waters” küçük hibe desteği ile gerçekleşti. Proje çerçevesinde düzenlenen eğitim çalışmaları ile yaban hayatının korunması konusunda yöre halkı ve yerel yetkililere yönelik seminerler düzenlendi.

Kastamonu, Pınarbaşı’nda yıkılmaya yüz tutmuş eski bir ahşap konak 2001 yılında onarılarak Ekoturizm Merkezi haline getirildi. Yöre sakinlerinden oluşan bir ortaklık tarafından işletilen Paşakonağı ve Milli Parklar Müdürlüğü ile işbirliği içinde eğitilen 20 yerel doğa kılavuzu, ekoturizme hizmet ediyor. Alandaki bir diğer önemli adım, üç yerel derneğin, WWF Türkiye rehberliğinde geliştirdikleri projelere Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı’nın GEF Küçük Destek Programı’ndan fon desteği alarak kendi projelerini yürütmesiydi. Böylece Zümrüt Köyü Ekoturizm Uygulama Projesi (Küre Dağları Ekoturizm Derneği), Harmangeriş Köyü Sürdürülebilir Ahşap El Sanatları Projesi (Kastamonu Köy Kooperatifleri Birliği), Küre Dağları Milli Parkının Ulus Bölgesinde Alternatif Geçim Kaynakları ve Eğitim Projesi (Ulus-Aşağı Çerçi Köyü Güzelleştirme Derneği) gerçekleştirildi (wwf.org.tr, 2010). Kastamonu-Azdavay-Zümrüt Köyü, KED (Kastamonu Ekoturizm Derneği) ve GEF Küçük Destek Programı öncülüğünde yapılan ekoturizm uygulamasıyla, çoğunlukla Bartın-Kastamonu Küre Dağları Milli Parkı’nı ziyaret etmek amacıyla alana gelen turistlere yerel ürün ve hizmetler sunulmaktadır. Bu şekilde alana gelen turistlerle yöre insanı buluşturulmakta, karşılıklı iletişim artmakta, yöreye toplumsal ve ekonomik fayda sağlanırken korunmasına da yardımcı olunmaktadır.

Günümüzde proje uygulamaları nedeniyle, Zümrüt Köyü sakinleri, bölgedeki ekoturizm faaliyetlerden birinci derecede fayda sağlamaktadırlar. Bu sayede geçmişte şartları çok ağır olan orman işçiliği ile geçimini sağlayan yöre halkının, şartları nispeten daha rahat olan ekoturizm hizmet sektörü sayesinde ikinci bir geçim kaynağına kavuşması mümkün olmuştur. En önemlisi, köy ürünleri değerlendirilmiş ve köy evlerinde konaklama hizmeti sunulmaya başlanmıştır. Ayrıca, köylüler reçel, pekmez, bakliyat gibi köyün gıda ürünlerini ve ürettikleri el sanatlarını pazara bile götürme gereği olmadan doğrudan köyde bulunan ziyaretçi merkezinde satma imkânı bulmaktadırlar. Ayrıca, köye gelen ekoturizm gruplarına yöresel yiyecek ve içeceklerden (gözleme, kol böreği, helva, ot kavurma, ot yapraklarından yapılan sarmalar, bulgur pilavı, ayran, pekmez suyu içecekleri gibi) oluşan yemekler hazırlayarak sunmaya ve bu hizmetten gelir elde etmeye başlamışlardır.

Uygulamada, ziyaretçilerin, ödemelerini evin kadınına yapmaları teşvik edilmektedir. Yöreye özgü kıyafetlerini halen günlük hayatlarında giymekte olan kadınlar, kıyafetleri ve iletişim becerileriyle de çok ilgi görmektedirler (www.cevreciyiz.com, 2010).

Ünlü Efes Harabeleri'nin yakınlarında bulunan Şirince Köyü, içinde ve çevresinde yapılan ekoturizm faaliyetlerine sahip gibi görünüyor. Şirince' de yapılan turizm faaliyetlerinden köy halkının yararlanması, köy halkının el sanatları ürünlerini, el yapımı zeytinyağı, sabun gibi ürünleri turistlere sunabilmesi, turizm faaliyetlerinden elde edilen gelirlerin köydeki evlerin restorasyonunda kullanılması gibi unsurlar ekoturizmin temel unsurlarındandır (www.habervitrini.com, 2010).

Buğday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği tarafından Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı'nın desteğiyle hayata geçirilen "TaTuTa" (Tarım-Turizm-Takas) projesi, gönüllü olan çiftlikleri ve ziyaretçileri buluşturuyor. Ekolojik tarım yapılan çiftliklere turistik ziyaret yapmak isteyenler için Antalya, Muğla, Burdur, Erzincan, Kastamonu, Manisa, Gümüşhane, Amasya, Çanakkale, Tokat ve Artvin gibi illerde proje kapsamında çiftlikler bulunuyor. Örneğin, Olimpos-Beydağları Milli Parkı sınırları içinde yer alan Çıralı'da, Bayram ve Nuran Kütle ile iki çocuğu, misafirlerini evlerinin karşısındaki binanın birinci katında bir oda bir salonu, mutfuğı, sıcak sulu banyosu ve alafranga tuvaleti olan dairede ağırlıyorlar. Yemeklerini turistlerle, evlerinin önündeki çardakta, kendi sofralarında paylaşan aile, konukları isterse konukevi mutfuğında değerlendirmek üzere kendi ürettikleri ekolojik ürünlerden veriyorlar. Aile üyeleri, uzun süredir tüm olanaksızlıklara rağmen konvansiyonel tarıma ve kitle turizmine karşı direnirken aynı zamanda aktif olarak doğa koruma ve doğa dostu uygulamalar konusunda çalışıyor. Yine Çıralı'da Hidayet İtaatli, Habib Altunkaya, Saban Akıncı, İbrahim Şahin Çiftlikleri de Tatuta Projesi'ne dâhil olan çiftliklerden (Yenen, 2009). Ekodiyalog projesi, Ayder Yaylası ve Fırtına Vadisinin ve Kaçkar Dağları Milli Parkı sınırları içerisinde yer alan turizm işletmeleri ve yerel tur rehberlerini kapsamaktadır. Proje ekoturizm ve çevre konusunda bilinçlendirilmesini sağlayarak, sürdürülebilir bir ekoturizm alt yapısı ve sivil toplumun ekoturizm alanında karar mekanizmasına aktif katılımını teşvik eden kalıcı bir STK-Kamu işbirliği sistemi kurmayı amaçlamaktadır.

4.2. DÜNYADA EKOTURİZM

Dünya çapında giderek artan çevre bilinci ile birlikte doğaya dayalı turizme olan talep artmıştır. Birleşmiş Milletler (BM)'in 2002 yılını Dünya Ekoturizm Yılı olarak ilan etmesinde; ekoturizmin büyük oranda ekonomik gelişme potansiyeline sahip alanlarda giderek artan bir önem kazanması rol oynamıştır. Aynı zamanda ekoturizmin iyi planlandığı, geliştirildiği ve idare edildiği takdirde doğal çevrenin korunması için güçlü bir araç olma özelliği kazanması nedeni diğer rol oynayan faktör olarak sayılabilir. İstatistikler, ekoturist olarak adlandırılan kitlenin 35–54 yaş grubunda, yüksek eğitilmiş, ortanın üzerinde geliri olan, doğa, kültür ve gastronomiye ilgi duyan kişiler olduğunu ortaya koymaktadır. Dünya Bankası'na göre ekoturizm; kültür ve macera turizminde olduğu gibi daha çok gelir getiren, kalış süresi daha uzun ve kalınan yerde daha çok para harcandığı halde oraya en az çevresel ve kültürel etkilerde bulunan bir turizm çeşididir (www.tursab.org.tr).

Dünyada ekoturizm potansiyelinin yüksek olduğu alanların çoğu tropikal bölgeler, ada ülkeleri, vahşi yaşam ortamları, dağlık ve ormanlık bölgeleri barındıran az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdir. Dünyada ekoturizm açısından önemli destinasyonlara sahip bölgeler arasında Güney Doğu Asya, Güney Doğu Afrika, Latin Amerika, Avustralya, Antartika, Karayipler ve Pasifik Adaları sayılmaktadır. Diğer bölgeler de ekoturizme yönelik kaynaklara sahip olmakla birlikte, bahsedilenlerle karşılaştırıldığında oldukça yetersiz kalmaktadır. Örneğin Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da ekoturizm aktivitelerine yönelik fazla bir gelişmeden söz edilememektedir. Bu bölgeler, gerek sahip oldukları kaynaklar gerekse politik ve sosyal istikrarsızlıklar nedeniyle ekoturizm açısından gelişme gösteren bölgeler arasında değildir. Mısır, Cezayir, Irak, İran, Afganistan gibi ülkeler ekoturizm açısından fırsatlara sahip olmakla birlikte, bu destinasyonlarda ekoturizm gelişme göstermemiştir (Demir ve Çevirgen 2006). Weaver (1998) tarafından bildirildiğine göre, 1990 yılında Amerika'da macera seyahatleri ile ilgili bir araştırmada, ekoturizmle ilgili aktivitelere yönelik çeşitli destinasyonlar için şu programlar oluşturulmuştur (Demir ve Çevirgen 2006a):

- Doğa Yürüyüşü: Arjantin, Hindistan, Nepal, Pakistan, Peru, Türkiye.
- Doğa Tarihi: Antartika, Brezilya, Kosta Rika, Ekvator, Madagaskar.
- Vahşi Doğada Safari: Orta Afrika, Kenya, Tanzanya'dır.

Dünyada önemli ekoturizm destinasyonlarından bazılarında aşağıda yer verilmiştir.

Kenya: Afrika'nın doğusunda, Afrika'daki en eski ve en büyük turizm endüstrisine sahip ülkelerden biridir. Kenya dünya ekoturizm uygulamalarında en önemli örneklerden biri olup, yıllardır önemli gelir sağlayan bir destinasyondur. Sürdürülebilirliğini kamuya ait geniş milli parklar, koruma alanları ve zarar görmeyen yaban hayatı sağlamaktadır. Kenya'da ilk turizm hareketleri av turizmi ile başlamış zamanla avlanmanın olumsuz sonuçları görülmüş ve vahşi yaşam büyük yaralar almıştır. 1977 yılında, her türlü avlanma yasaklanmış, 1978 yılında vahşi yaşamdan elde edilen hediyelik eşya ve yan ürünler kanun dışı sayılmıştır. Bu durumda Kenya'lı girişimciler, çıkış yolu olarak ekoturizmi keşfetmişlerdir. Kenya, değişik doğa sporları, safari turları, kuş gözlemciliği ve botanik turizmi için yaptığı yatırımlarla ekoturizmde patlama yaşanmasını sağlamıştır (Yağcı, 2000).

Weaver (1999) tarafından yapılan bir araştırma sonucunda, Kenya'da 1963 yılında 110.000 olan yabancı ziyaretçi sayısı, 1994 yılında 863.000'e yükselmiştir. 1987 yılından beri turizm, Kenya'ya döviz sağlayan en büyük sektörlerden biridir ve ülke 1994 yılında tüm döviz girdilerinin %34'ünü turizmden elde etmiştir. Klasik kıyı turizmindeki gelişmenin yanında, 1993 yılında yabancı ziyaretçilerle yapılan bir araştırmada doğa ve yaban hayatı %70,6'lık bir oranla turistlerin Kenya'yı tercih etmelerinde etkili ilk çekicilik olarak belirtilmiş, plajlar ise %32,6'lık oranla ikinci sırada yer almıştır (Demir ve Çevirgen, 2006a). Ziyaretlerin ana çekim nedeni vahşi yaşamdır.

Ruanda: Afrika'nın doğusunda yer alan Ruanda'da nesli tükenme tehlikesi ile karşı karşıya olan dağ gorilleri ekoturizm kapsamında geliştirilen, "Goril Turizmi" ile yılda 10 milyon \$ gelir getiren ve bu yolla hem yörenin korunmasında hemde kalkınmasında önemli rol oynayan bir ekonomik kaynak haline gelmiştir (Yağcı, 2000).

Karaibler: Ekoturizm açısından zengin biyo çeşitliliğe ve doğal kaynaklara sahiptir. Yağmur ormanları, zengin kuş çeşitliliği ile dünyada kuş gözlemciliği için önemli bir bölgedir. Karaibler’de, sadece mercan resiflerine yapılan turistik dalışlardan yılda yaklaşık 1 milyar \$ gelir elde edilmektedir. Yöre halkı, resiflerin değeri konusunda bilinçlendirilmiş olup, kaynakları sıkı sıkıya korumaktadırlar (Yağcı, 2000).

Costa Rika: Orta Amerika’nın en önemli ekoturizm destinasyonu olan Costa Rika ülkenin ekolojik zenginliği, milli parkları ve vahşi yaşam ortamlarını ekosistemin bütünlüğüne zarar vermeden ekoturizm anlayışıyla geliştirerek ülke genelinde önemli bir ekoturizm endüstrisi oluşturmuştur. 1987 yılında Osa Yarımadası’nda ormanlık ekosistemin sürdürülebilirliğinin sağlanması için Boscosa Projesi, Costa Rika Ulusal Eko Tarım Kooperatifi Ağı’nın üyesi 6 çiftlik kooperatifi çeşitli ekoturizm projeleri gerçekleştirmiştir. Costa Rika, ekoturizmle ilgili çeşitli projelerle yerel topluma önemli istihdam sağlamıştır. Örneğin 1999 yılında, Costa Rika Turizm Enstitüsü o yıl için olan 1 milyar dolarlık turizm gelirinin % 41’inin kuş gözlemciliğinden geldiğini hesaplamıştır. Talamanca’nın Gandoca Plajı bölgesinde ekoturizm açısından önemli bir çekiciliği olan deri sırtlı kaplumbağaların koruma altına alınmasıyla önemli bir gelir elde edilmiştir. Bu projelerden 100’ün üzerinde yerel aileye tur rehberliği, yerel konaklama ve yerel ürünlerin satışı ile ilgili olarak istihdam olanağı sağlanmıştır. Kurumsal seviyede birçok üniversite doğa ile ilgili turizm konusunda programlarına dersler koymuş ve Costa Rika Üniversitesi ekolojik turizm adı ile bir bölüm açmıştır (UNEP, 2010: 140).

Avustralya: Sahip olduğu korunmuş alanlarıyla önemli bir ekoturizm destinasyonu olan Avustralya tropikal bölgeleri, büyük mercan kayalıkları, iç bölgelerdeki çölleri ve dağlık alanlarıyla zengin doğal kaynak ve biyolojik çeşitliliğe sahiptir. Avustralya’nın ekoturizmdeki başarısının altında, ekoturizmle ilgili olarak yerel toplumu ve yerlileri de kapsayacak şekilde birçok aktörü, akademisyenleri, tur operatörlerini, planlama konusundaki uzmanları ve hükümeti bir araya getirebilmesi yatmaktadır. Ekoturizm pazarının en önemli ülkelerinden biri olan Avustralya’da Ulusal Ekoturizm Akreditasyon Programı oluşturulmuştur. Avustralya’da ekoturizm işletmeciliği yıllık tahmini 250 milyon ABD Doları bir para hacmi yaratmakta ve 4500’ü sürekli olmak üzere toplam 6500 kişiye istihdam olanağı sağlamaktadır.

Avustralya’da en çok ihracat gelirlerini sağlama potansiyeline sahip endüstri olarak görülen doğa tabanlı turizm 1999 yılında, yıllık olarak ülkenin gayri safi milli hâsilasının %5,6’sını sağlamış ve aynı yıl turizm Avustralya’nın en çok döviz getiren sektörü olmuştur (Demir ve Çevirgen 2006a).

Belize: Belize Orta Amerika’da Costa Rika’dan sonra en yüksek ekoturizm potansiyeline sahip ülkedir. Dünyanın ikinci en uzun mercan kayalıklarına sahip olan Belize, orman ve doğal kaynak zenginlikleriyle de ekoturistler için çekicilik oluşturur. Eko konaklama birimleri ile birlikte, kültürel ekoturizmin geliştirilmesi için çalışmalar yapılmış, yaban hayatı koruma alanları oluşturulmuş ve yerel toplumun ekoturizme katılımını sağlayan projeler hazırlanmıştır. Ayrıca, özel olarak ekoturizm pazarında çalışan küçük ölçekli yerel tur operatörlerinin sayısı artmıştır (Özgüç,1998:495).

Ekvator: Galapagos Adaları ile Latin Amerika’da yer alan önemli bir ekoturizm destinasyonudur. Ekvator Galapagos’dakiler de dâhil olmak üzere 4000 endemik bitki türü ile etkileyici bir biyolojik çeşitliliğe sahip olup, dünyada devlete ait alanlar içinde %39’luk oran ile en yüksek koruma alanına sahip ülkedir. Ekvator’da’ki Galapagos Milli Parkı bir dünya mirasına, biyosfer ve deniz rezervine sahip olup Galapagos hala jeolojik oluşumunu sürdüren dünya üzerindeki en yeni kara formudur. Kıtaldan ayrılmış, dünyadaki eşsiz kara kaplumbağaları, iguanalar, açık denizlerde yaşayan kuşlar, dev kaktüsler gibi çok çeşitli fauna ve floraya sahiptir. Bu hassas ekosisteme gelen ziyaretçi sayıları da sınırlı tutulmakta, taşıma kapasiteleri ve onlara sunulacak hizmetlerle orantılı olarak yavaş ve sabit bir hızla artmaktadır (Demir ve Çevirgen 2006b).

Meksika: Meksika, Turizm ve Çevre Bakanlıklarına sahip az sayıdaki Latin Amerika ülkesinden biridir. Bu iki bakanlık, 1995 yılında ekoturizmin gelişmesi konusunda işbirliği antlaşması imzalamışlardır. Bir grup özel girişimci 1994 yılında işletmelerinin pazarlama etkinliklerinde promosyon giderlerini paylaşmak için Meksika Macera Seyahatleri ve Ekoturizm Birliği’ni kurmuşlardır.

Meksika da yüksek biyolojik çeşitliliğe sahip bir destinasyondur. 137 çeşit endemik hayvan türü ile Kuzey ve Orta Amerika’nın kombinasyonu olan 10.000–15.000 arasında bitki türüne sahiptir. Turizmdeki kontrolsüz gelişmenin sonucu

olarak, ekoturizm potansiyeline sahip alanlar oldukça azalmıştır. Parkların ve rezerv alanlarının çoğu doğa hakkında bilgi edinmekten çok yerli turistler tarafından piknik, spor gibi rekreasyon amaçları için kullanılma eğilimindedir (Demir ve Çevirgen 2006a).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD): Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) sahip olduğu çok sayıdaki rekreasyon alanları ve milli parklar, ekoturizm açısından önemli kaynak değerlerini oluşturmaktadır. 1983'ten beri, ABD'de kuş gözlemcilerinin sayısı % 332 oranında artarak ülke içinde en hızlı gelişen doğa turizmi aktivitesi olmuştur. ABD'de bir kuş gözlemcisinin ortalama yıllık geliri 50.000 doların üzerindedir ve üçte biri en azından üniversite mezunudur. Amerika'da kuş gözlemcilerinin yılda 2,4 milyon dolar ile 40 milyon dolar gelir bıraktığı tahmin edilmektedir.

Güney Amerika Kıtası: Güney Amerika'nın doğal turizm kaynakları arasında Andlar'daki dağ manzaraları, Amazon'un yağmur ormanları, belli başlı akarsuların yüksek alanlardan düzlüklere akarken meydana getirdikleri görkemli şelaleler ve özellikle Venezuela, Brezilya ve Arjantin kıyılarındaki plajlar yer alır. Fakat bölgenin ana turizm pazarlarından uzaklığı bu kaynakların yeterince değerlendirilmesini engellemektedir. Yakın zamanlarda bazı ülkelerin Avrupa ve Kuzey Amerika pazarında ekoturizm yoluyla turist çekme çabası gösterdikleri bilinmektedir. Beşeri anlamda çekicilikleri olan Andlar'daki kendine özgü kültür alanları, İnka şehirlerine ait kalıntılar (özellikle Peru'da) ve İspanyol sömürge dönemi And şehri mimarisi Güney Amerika'yı eşsiz kılmaktadır (Özgüç, 1998:495).

5. EKOTURİZMİN KİTLE TURİZMİ İLE KARŞILAŞTIRILMASI

1970'lerde seyahat acentelerinin ve tur operatörlerinin; ulaşım, konaklama ve rehberlik gibi her türlü hizmeti bir araya getirerek düzenlediği paket turlar turizm talebinin belli bir yöne kaymasına neden olmuştur. Küçük ve yeni turistik merkezlere "Deniz-kum-güneş" ağırlıklı seyahati içeren önemli sayılabilecek turist akımları olmuş, böylece bu merkezlerde gittikçe kalabalıklaşan bir turizm talebi sonucunda "kitle turizmi" olarak adlandırılan turizm türü ortaya çıkmıştır (Erdoğan, 2003). Kitle

turizmi; insanların turizme geniş ölçüde büyük kitleler halinde katıldıkları turizm çeşididir. Turizmin geliştirilmesi aşamasında üzerinde en fazla durulan turizm türünü oluşturmaktadır. Kitle turizmi; büyük ölçekli, kontrolsüz, plânsız, bedel bilincinde, ithal yaşam tarzını benimsemiş, kısa süreli, değişime dirençsiz, sabit programlı turizm türüdür. Geniş topluluklara hitap eder ve ilgi alanları çok farklı insanları bir araya getirir ve sınırlı alanlarda hizmet verir. Kitle turizminde toplu halde ayarlanmış paket tatiller, turistlere belli sınırlar çerçevesinde hizmet ederek, belli anılar canlandırarak, sadece binanın içinde fonksiyonlar sunar veya çok az bir şekilde bina dışındaki etkinliklere katılım sağlar. Bu turlar, gidilen yer üzerinde yoğunlaşır ve giderken geçilen yerler veya doğal, sosyal ve kültürel çevreyi tanıtmaya kaygısı yoktur (Oruç, 2004).

Ekoturizm ise küçük ölçekli ve kültürel kontrole dayalı olarak, toplumun ekonomik, sosyal ve kültürel gereksinmelerini karşılamak için, toplumsal gelişmeyi ön plana çıkarması ile kitle turizmine önemli bir alternatif olarak görülmektedir. Kitle turizmi, en yüksek düzeyde karlılık amacı taşıyan ve kontrolsüz ve kural dışı büyüme eğilimi olan kısa vadeli programlardan oluşmaktadır. Ekoturizm ise, çevre değerlerine saygılı, çevreyle bütünleşmiş, kontrollü ve kurallı gelişme eğilimi olan en uygun seviyede karlılık ve uzun vadeli programlardan oluşmaktadır (Demir ve Çevirgen, 2006).

Kitle turizmi çevre üzerinde tahrip edici bir potansiyele sahipken; ekoturizm bitki türleri, hayvan türleri, habitat ve yaban hayatına zarar vermeden ekosistemin korunmasını teşvik etmektedir. Kitle turizmi öncelikle turistlerin gereksinimlerinin tatminine yönelikken, ekoturizm tüm kaynakların uygun kullanımını vurgulayarak, toplumun ekonomik, sosyal, kültürel gereksinmelerinin karşılanması ile toplumun gelişmesini ön plana çıkarmaktadır. Ekoturizmin de olumsuz etkileri olmasına karşın yerel kaynaklar üzerindeki bu etkiler en az seviyede görülmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006).

Kitle turizminden farklı olarak ekoturizm, nispeten yavaş gelişmektedir. Ekoturizm; plânlamaya uygun olup, kontrolü daha kolaydır, kitlesel bir hareketin olmadığı bu turizm türünde programlar duruma göre değişebilmektedir. Turist özellikleri yönünden de, ekoturistler ne yapacaklarına kendileri karar verirler, gidiş

yeri tercihleri fazla gelişmemiş sessiz yörelere olmaktadır, yerel yaşam biçimlerini yerinde görmek bu kişiler için önemlidir. Geliştirilen turizm stratejileri yönünden ise, yörenin mevcut imkânları ve tesisler kullanılmaktadır, talebe göre kapasite olup, hâlihazırda kullanılan teknoloji yeterli olmaktadır, yöre insanına girişimcilik imkânı sağlanmaktadır ve bu turizm türüyle çevre ve tarihî kalıntılar korunmaktadır (İge vd. 1999).

Ekoturizm de diğer turizm türleri gibi plânlı ve kontrollü olarak geliştirilmediği sürece çevre üzerinde olumsuz etkilere yol açabilecektir. Bu nedenle ekoturizmin çevre üzerindeki olumlu etkilerini en üst düzeye çıkaracak ve muhtemel olumsuz etkilerini ise en düşük seviyeye indirecek bir gelişmenin sağlanması ekoturizmin başarısı açısından kaçınılmazdır (Demir ve Çevirgen, 2006). Ekoturizm doğaya karşı yumuşak, ekonomik yönden verimli, sosyal yönden sorumlu, ekolojik yönden krizi önleyici özellikler ortaya koyar. Bu özellikler şöyle sıralanabilir (Bozok, 2004):

- Ekoturist sayısının ve baskısının az olması,
- Ekoturizmin yıl içine yoğun değil yaygın yayılması,
- Çevre eğitiminin yer alması,
- Tüketimin az olması,
- Sürdürülebilir kalkınmayı geliştirmesi,
- Tahribatı düzeltmek yerine önlemeye yönelik plânlama yapılması,
- Uzun vadeli ekonomik çıkarın gözetilmesi,
- Küçük ölçekli gelişme olması,
- Yerel halkın ve yaşamlarının katılımı,
- Alternatif ulaşım tiplerinin ve toplu taşıma araçlarının kullanılması,
- Koruma için gelir sağlanması.

Ekoturizm; gelişme gösterdiği bölgelerin fiziksel, ekonomik ve sosyo-kültürel çevresi ile çok yönlü bir etkileşim içindedir. Turizmde sürdürülebilir gelişmenin en iyi yolu olarak da ifade edilmektedir (Demir ve Çevirgen, 2006).

İKİNCİ BÖLÜM

AKDAĞ TABİAT PARKI

1. AKDAĞ TABİAT PARKI HAKKINDA GENEL BİLGİ

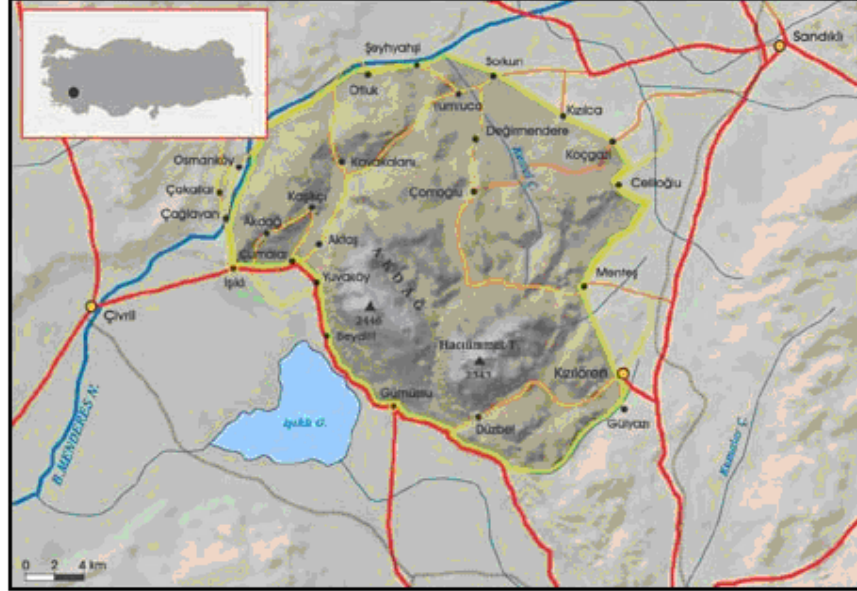
Ekoturizmin en önemli alt yapısını oluşturan “Doğa Koruma Sistemleri” olarak ülkemizde başta milli parklar olmak üzere tabiat parkı, tabiatı koruma alanı, tabiat anıtı, özel çevre koruma bölgesi ve sulak alanlar bulunmaktadır. Bu sistemler içinde yer alan tabiat parkı 2873 sayılı Milli Parklar Kanununa göre; bitki örtüsü ve yaban hayatı özelliğine sahip manzara bütünlüğü içinde halkın dinlenmesine uygun tabiat parçaları olarak tanımlanmaktadır. Ülkemizde, ender bulunan tabii kaynak değerlerini korumak, dinlenme ve hoşça vakit geçirmek için turizm alanlarına sahip tabiat parçalarını oluşturan tescil edilmiş 180 adet Tabiat Parkı vardır. Bunlardan birisi Afyonkarahisar-Sandıklı ilçesinde bulunan Akdağ Tabiat Parkı’dır (Harita 1. Akdağ Tabiat Parkı Lokasyon Haritası) . Akdağ Tabiat Parkı 29.06.2000 tarihinde ve MPG. MP.1.23.03 / 270 sayılı oluru ile 14.916 ha. olarak Tabiat Parkı olarak ilan edilmiştir. Daha sonra 02.10.2001 tarihinde sınır değişikliği ile 14.781 ha olarak belirlenmiştir (www.cevreorman.gov.tr.).

Akdağ Tabiat Parkı, Afyon ili Sandıklı ilçesinde 8535,5 ha. (%58’i) ve Denizli ili Çivril İlçesinde 6245,5 ha. (%42’si) olmak üzere Ege Bölgesinde Afyonkarahisar ve Denizli illeri sınırları içerisinde yer almaktadır (Harita 2. Akdağ Tabiat Parkı’nın Sınırları).

Park coğrafi konum olarak 38° “11 36” ile 38° “25 10” kuzey enlemleri ve 29° “53 55” ile 30° “4 32” doğu boylamları arasında yer alır (Ege plan,2006.). Parkın kapladığı alanın en doğu ucu Arapalan tepesi, en batı ucu Cumalar’da Kocadere’nin Çivril-Dinar yolunu kestiği nokta, en kuzey ucu Geyik ölen çukuru, en güney ucu Gögebakan Tepesi’dir. Akdağ Tabiat Parkı, kuzeybatıdan güney doğuya doğru uzanmakta olup, Batı Anadolu dağ sıralarına dik konumdadır (Resim1.).

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü sorumluluğunda olan Tabiat Parkı yerel idare açısından Afyonkarahisar Çevre ve Orman İl Müdürlüğü ile Denizli Çevre ve Orman İl Müdürlüğü'nün yetki alanı içindedir.

Harita 1. Akdağ Tabiat Parkı Lokasyon Haritası

Resim 1. Akdağ Tabiat Parkı Genel Görünüşü

Harita 2.Sınırlar

Afyonkarahisar-Antalya arasında bulunan Akdağ Tabiat Parkı Antalya'yı ülke ulaşım ağına bağlayan Devlet Karayolunun batısında yer almaktadır (Harita 3. Akdağ Tabiat Parkı'nın Başlıca Kent Merkezlerine Mesafeleri). Ülkemizin önemli yollarından birisi olan Antalya-Afyonkarahisar Devlet Karayolu'nun yakınında olması parkın ulaşılabilirliğini kolaylaştırmaktadır. Akdağ Tabiat Parkı önemli merkezler olarak Afyonkarahisar'a 95 km., İstanbul'a 531 km., Ankara'ya 331 km., İzmir'e 398 km., Antalya'ya ise 251 km. uzaklıktadır (Harita 3. Akdağ Tabiat Parkı'nın Başlıca Kent Merkezlerine Mesafeleri).

Akdağ Tabiat Parkına üç yoldan ulaşım mümkündür. Tabiat Parkı alanına ulaşımın sağlandığı Afyonkarahisar Sandıklı ilçesinden güney ve kuzey alanı olmak üzere iki giriş alanı, Denizli-Çivril ilçesinden tek giriş mevcuttur. Denizli Çivril ilçesi-Işıklı beldesi üzerinden Akdağ Tabiat Parkı'na ulaşılmaktadır. Sandıklı Güney girişi olarak kullanılan Menteş yerleşkesi girişi toprak niteliklidir. Güney girişinden kuzey girişine bağlantı sağlayan ve batı yönünde Tabiat Parkı alanını çevreleyen yol ve saha içindeki yolların tamamı orman yolu niteliğinde olup, topraktır. Sandıklı tarafından parkın diğer giriş yeri Çamoğlu yerleşkesi üzerinden girilen kuzey giriş yoludur. Bu yol Sorkun yerleşkesine kadar asfalt ve orta kalitededir. Sorkun yerleşkesinin içinden geçtikten sonra stabilize niteliğine dönen yol, Çamoğlu yerleşkesinden geçtikten yaklaşık 3 km. sonra Tabiat Parkı alanına ulaşmaktadır (Harita 1. Akdağ Tabiat Parkı Lokasyon Haritası), (Resim2). Afyonkarahisar Sandıklı tarafından Akdağ'a ulaşım amaçlı en çok bu yol kullanılmaktadır. Tabiat Parkı sınırları içerisinde toprak yol niteliğinde yaklaşık 19 km. yol bulunmaktadır (Resim3.). Park alanı içinde Devlet Karayolu ve İl yolu bulunmamaktadır. Akdağ Tabiat Parkının çevresindeki yerleşim yerleri ile mesafesi Tablo1.'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Akdağ Tabiat Parkı'nın Çevresindeki Yerleşim Yerlerine Uzaklığı

Afyonkarahisar-Sandıklı	60 km
Sandıklı-Sorkun	19 km
Sorkun-Çamoğlu	3 km
Çamoğlu-Kocayayla	6 km
Kocayayla-Zirve	18 km
Kocayayla-Kanyon	8 km
Çivril-Akdağ Tabiat Parkı	25km.

Kaynak; Karayolları 3. Bölge Müdürlüğü.

Resim 2. Akdağ Tabiat Parkı Sorkun Girişi

Resim 3. Tabiat Parkı Sınırları İçerisinde Toprak Yol

Harita 3.Akdağ Tabiat Parkı'nın Başlıca Kent Merkezlerine Uzaklıkları

Akdağ Tabiat Parkı'nın iklim özellikleri; İç Ege - İç Anadolu iklimi arasında kalan geçiş bölgesinde yer almaktadır. Tabiat Parkı alanının bulunduğu kesimin ikliminin, klasik anlamda Akdeniz ve İç Anadolu geçit özelliklerini yansıttığı söylenebilir. Güneyde Büyük Menderes vadisi boyunca Ege'ye açık olması nedeniyle, bu kesimde bitki örtüsü bu durumu doğrular niteliktedir. Buna karşılık Tabiat Parkı Alanı Büyük Menderes vadisi bitiminde ani bir yükselim yapması ve söz konusu vadiye dik konumlu bulunması nedeniyle, kuzey ve doğu kesimleri daha karasaldır (Yılmaz; 2004;15).

Akdağ Tabiat Parkı'nın bulunduğu bölgenin iklim verileri bulunmamaktadır. Parkın büyük bir bölümünün yer aldığı Afyonkarahisar'a ait meteoroloji verileri bu amaçla kullanılmıştır. Afyonkarahisar Meteoroloji istasyon ölçümleri incelendiğinde ortalama en yüksek sıcaklıklarının Temmuz ayına ait olduğu, en düşük sıcaklığın ise Ocak ayına ait olduğu görülmektedir (Tablo 2.). Bölgede en fazla yağışın olduğu aylar Nisan, Mayıs ve Aralık, en az yağışın olduğu aylar ise Temmuz, Ağustos ve Eylül aylarıdır (Tablo 3.). Yağışların ilkbahar döneminde fazla olması, mevsimlik derelerin yüksek debiyle akmasına neden olurken, alanın floristik gelişiminde önemli rol oynamaktadır (A.T.P.G.P.2006).

Tablo 2. Afyonkarahisar'ın Yıllık Ortalama Yağış Verileri (1975-2010)

AFYONKARAHISAR	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen Ortalama Değerler (1975 - 2010)												
Ortalama Sıcaklık (°C)	0.3	1.6	5.5	10.3	15.1	19.3	22.4	22.1	17.8	12.3	6.5	2.2
Ortalama En Yüksek Sıcaklık (°C)	4.5	6.2	11.2	16.2	21.2	25.7	29.3	29.4	25.2	19.0	12.2	6.3
Ortalama En Düşük Sıcaklık (°C)	-3.2	-2.4	0.4	4.6	8.4	11.8	14.4	14.3	10.4	6.4	1.8	-1.2
Ortalama Güneşlenme Süresi (saat)	2.8	3.9	5.1	6.1	8.0	9.8	11.0	10.5	8.6	6.2	4.5	2.4
Ortalama Yağışlı Gün Sayısı	12.1	12.1	12.1	12.9	11.6	7.7	4.2	3.6	4.9	7.8	9.0	12.7
Ortalama Yağış Miktarı (kg/m ²)	41.6	37.5	42.1	50.3	44.8	33.5	20.4	14.0	19.8	39.2	37.9	47.1
Uzun Yıllar İçinde Gerçekleşen En Yüksek ve En Düşük Değerler (1975 - 2010)												
En Yüksek Sıcaklık (°C)	18.0	21.0	25.8	30.2	32.0	35.8	39.8	38.4	35.6	30.6	24.4	21.0
En Düşük Sıcaklık (°C)	-22.0	-19.4	-17.0	-7.6	-3.1	3.9	5.6	6.0	1.2	-5.3	-13.2	-18.0

Kaynak: Afyonkarahisar Meteoroloji Bölge Müdürlüğü; 2011

Tablo 3. Sandıklı İlçesinin Yıllık Ortalama Yağış Miktarının Mevsimlere Göre Dağılımı

MEVSİM	YAĞIŞ (MM)	YAĞIŞ YÜZDESİ (%)
İlkbahar (Mart+Nisan+Mayıs)	155.1	33
Yaz (Haziran+Temmuz+Ağustos)	65.2	14
Sonbahar (Eylül+Ekim+Kasım)	100.1	22
Kış (Aralık+Ocak+Şubat)	146.5	31
TOPLAM	466.9	100

Kaynak: Afyonkarahisar Meteoroloji Bölge Müdürlüğü; 2011

Coğrafya bilimi açısından jeomorfolojik yapı denildiğinde yer şekilleri iklim, sular ve doğal canlılar, jeolojik yapı dendiğinde ise yer kürenin cansız elemanları olan yer yapısı, yer şekli, iklim ve sular anlaşılır. Akdağ Tabiat Parkı'nın jeolojik ve jeomorfolojik yapısı; temel kayalar olan Paleozoyik yaşlı Kestel formasyonuna ait fillitler, kuvarsitler ile kuvarsit-serisitler oluşturmaktadır. En genç birimler ise Pliyo-Kuvaterner'e ait kumtaşı, silttaşı, kiltası ve konglomeralardır (Harita 4. Akdağ Tabiat Parkı'nın Jeolojik Yapısı). Genel olarak, Akdağ Tabiat Parkı'nın da içinde yer aldığı bölgede Menderes masifi örtü şist ve karbonatlarını temsil eden Burgaz grubu ile Batı Toroslar kapsamındaki Akdağ grubuna ait kaya birimleri birbirlerine benzer özelliktedir (Çakmakoğlu,1986). Akdağ Tabiat Park alanı içerisinde jeolojik süreç boyunca geniş alanları etkilemiş bindirme faylar izlenebilmektedir (A.T.P.G.P.2006). Jeomorfolojik yapısında; Akdağ menderes masifi içerisinde dört bir yanı grabenlerle çevrili, halen yükselimi devam eden horst da mevcuttur (Harita 5. Akdağ Tabiat Parkı'nın Jeomorfolojik Yapısı).

Bölgenin önemli jeomorfolojik oluşumları Kurtini Mağarası, Oktur mağarası, Kanyon Vadi ve Akdağ Tokalı Kanyonu'dur. Kurtini Mağarası bölgede, karstik bir fosil mağara olarak girilebilen tek mağaradır ve Sandıklı ilçesine 34 km. Kocayayla'dan 6 km. uzaklıkta Bökenin Yurdu olarak bilinen mevkidedir. Kocayayla'nın güneyinde Akçay deresinin solunda yer alır. Mağaranın toplam uzunluğu 239 m. girişe göre +10 m. yatay olarak gelişmiş, 4,5 m. genişliği, 1,5 m. tavan yüksekliği olan mağaradır. Daha uzun olduğu tahmin edilen mağaranın tavanının göçmüş olması nedeniyle ikinci bölümüne girilememektedir (Resim 4-5.). Aynı bölgede (Akdağ-Kocayayla), Menteş kasabasına yakın bir mevkide Oktur Mağarası bulunmaktadır. Henüz bir inceleme yapılmamıştır.

Harita 4. Jeolojik Yapı

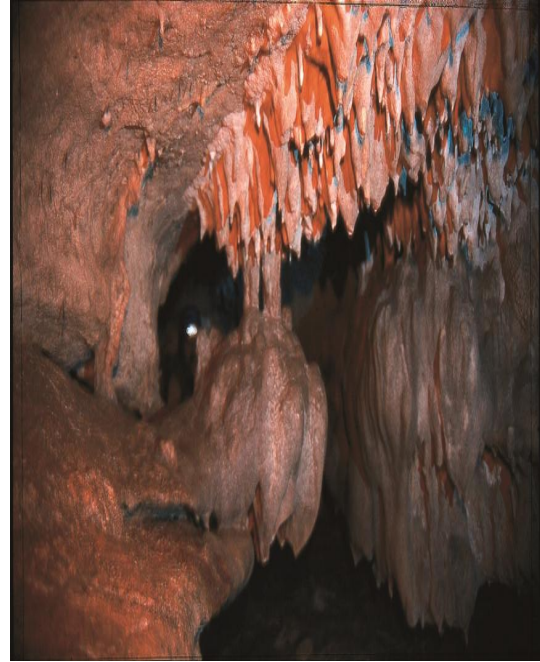
Harita 5. Jeomorfolojik Yapı

Akdağ Tabiat Parkı'nda yeralan diğer önemli jeomorfolojik oluşumlar Kanyon vadi ve Tokalı Kanyonu'dur. Kanyon Vadi ve Tokalı Kanyonu birbirinden bağımsız bölgelerdir. Kanyon vadi, Kurtini mağarasının yanından başlamakta ve bu vadinin sonunda Tokalı Kanyonu bulunmaktadır. Tokalı Kanyonu'nun dik ve taraçalı bir görünümü vardır. Akçay Dere'nin güneyde kireçtaşları içindeki akışı, çok sarp yamaçları olan Tokalı Kanyonu içinde devam etmektedir. Akdağ Tokalı Kanyonu park alanı içinde 20 km.lik bir alanı kaplamaktadır. Kanyonun 1200 metre uzunluğundaki kısmı bıçakla kesilmişçesine yer yer yüksekliği 200 m. bulan kaya kütlelerinden oluşmuştur. En geniş yeri 4 m. en dar yeri ise 1,5 m'dir. Akdağ Tokalı Kanyonu ancak 7-8 saatte geçilebilmektedir. 7 km. uzunluğa sahip kanyon, vahşi doğası ile bölgenin görüntüsü güzel yerlerinden birini meydana getirmektedir (Resim 6.).

Resim 4. Kurtini Mağarası Giriş

Resim 5. Kurtini Mağarasının İçten Görünüşü

Resim 6. Tokalı Kanyon

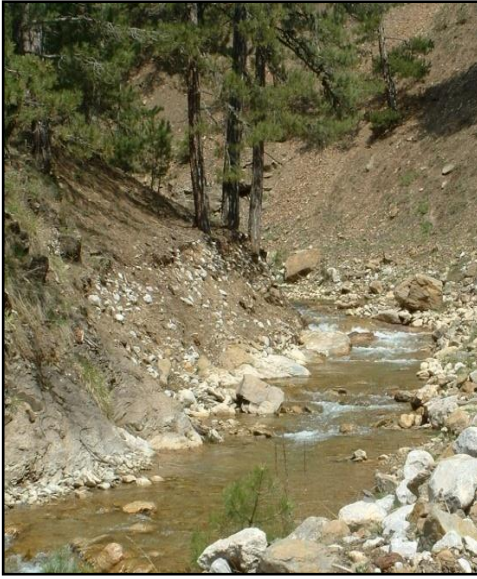

Akdağ Tabiat Parkı'nda yüksek debili akarsular bulunmamaktadır. Bununla birlikte çok sayıda mevsimlik akışlı dereler mevcuttur. Akçay Dere, Karanlık Dere, Fındıklı Dere bunlardan en önemlileridir (Harita 6. Akdağ Tabiat Parkı'nın Hidrografyası) Tabiat parkındaki akarsu kaynaklarının oldukça büyük bölümü alanın doğusunda yer almaktadır.

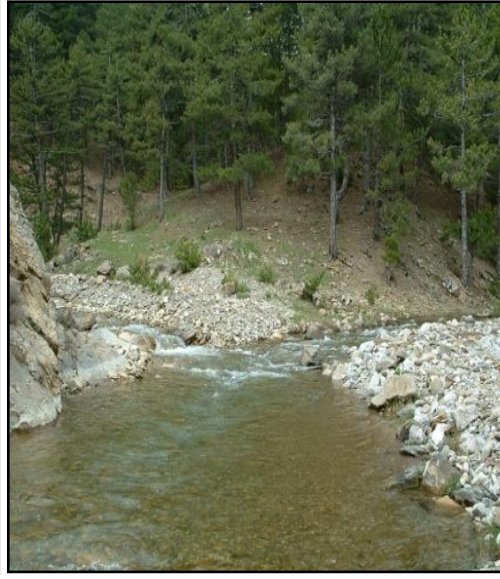

Harita 6'da görüldüğü gibi Akdağ Tabiat Parkı'nda 55 tane kaynak, 2 tane pınar mevcuttur. Drenaj alanı ise, alanın kuzeyindeki Sarp Dere, alanın orta-doğusunda yer alan birçok irili ufaklı derenin beslediği alanın yaklaşık 1-2 km dışında bulunan Kestel Dere ve alanın doğusunda bulunan İkizce Dere ve Döver Derenin oluşturduğu Değirmen Dere alanın orta-doğu tarafında yer alır. Alanı kuzeyden güneye kat eden Akçay Dere alanın en uzun akışına (~17,8 km) ve Tabiat Parkı Alanı'nın (~155 km²) yaklaşık %50'sini kapsayan drenaj alanı (~77 km²) ile de en büyük drenaj alanına sahip deresidir (A.T.P.G.P.2006). Akçay Dere, alanın orta-batı bölümünde bulunan derelerin oluşturduğu Ortakapuz Dere tarafından beslenmektedir (Resim7- 8.) .

Resim 7. Orta Kapuz Deresi

Resim 8. Orta Kapuz Deresi ile Akçay Deresinin Birleştiği Nokta

Harita 6. Akdağ Tabiat Parkı'nın Hidrografya Haritası

Akdağ Tabiat Parkı'nın toprak özelliği (edafik özelliği) incelendiğinde kahverengi ana toprak grubu, alüviyal, kolüviyal, organik topraklar, kestane renkli ve kalkersiz kahverengi topraklar mevcuttur. Özellikle kahverengi orman toprakları, alüviyal ve organik toprakların geniş bir alanı kapladığı görülmektedir. Bu toprak çeşitliliğine sahip olması, Akdağ Tabiat Parkı'nın iyi kalite orman yetişmesi için elverişli yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Arazi kullanım kabiliyet sınıfına göre alanda II, IV, VII, VIII sınıf araziler bulunmaktadır (Harita 7. Akdağ Tabiat Parkı'nın Toprak Yetenek Sınıfları) Park alanı kullanım özelliğine göre; kuru tarım, orman ve terk edilmiş VIII. sınıf arazilerden oluşmaktadır (Afyonkarahisar Köy Hizmetleri Bölge Müdürlüğü, 2011).

Arazi Kullanma Kabiliyeti Sınıfları;

- Sınıf-II :Her çeşit bitki yetiştiriciliği için birinci sınıftan daha az elverişlidir. Toprak ve su muhafazasına ait özel tedbirler almak gerekir.
- Sınıf-IV :Toprak derinliği taşlılık, yaşlık ve meyil yönünden sınırlılıklara sahiptir. Özel birkaç bitki cinsi için uygun sürümle tarım yapılabilir. Kullanmaları dikkat ister.
- Sınıf-VII :Toprak sığılığı, taş, kaya, meyil, erozyon gibi sınırlılıklara sahiptir.
- Sınıf-VIII :Bitkisel ürün yetişmeyen arazilerdir. Eğlence sahası veya av hayvanları barınağı olarak değerlendirilebilir.

Harita 7'de alanın büyük çoğunluğunun orman ekosistemine sahip olduğu görülmüştür. Çıplak kaya ve moloz alanları Tabiat Parkı'nın güneyinde yer almaktadır. Kuru tarım yapılabilen alan kısıtlı olup Kocayaylanın bir bölümü ve Karabel sırtlarıdır (Harita 8. Akdağ Tabiat Parkı'nın Toprak Gruplarına Göre Arazi Kullanımı).

Harita 7. Toprak Yetenek Sınıfları

Harita 8.Toprak Gruplarına Göre Arazi Kullanımı

2. AKDAĞ TABİAT PARKI'NIN EKOLOJİK YAPISI

Akdağ Tabiat Parkı, İç Anadolu ile Ege Bölgesi arasında geçiş niteliği taşıması sebebiyle bitki örtüsü ve hayvan türleri yönünden önemli ekolojik değere sahiptir (Harita 9. Akdağ Tabiat Parkı'nın Mevcut Ekosistemler ve Alt Bileşkenler). Harita 9'da görüldüğü gibi Karabel Tepesinin doğusu, Kocayayla, Uzunalan yaylası ve Akkale tepesi birinci derecede önemli ekoloji değere, Oktur yaylası, Gümüşsuyu girişi (güneyden) yüksek tehdit altında olan ikinci derecede ekolojik değere sahip olan alandır. Birinci derecede öneme sahip alan; Tokalı Kanyonu, Sığırkuyruğu mevkisi, ikinci derecede ekolojik öneme sahip alan Sarp dere mevkisidir. Üçüncü derecede ekolojik öneme sahip olan alanlar ise Başalan, Çamoluk, Yıldız Tepe mevkisi, Kocayaylanın batı bölümü, Aykıtça tepesi, Eğerlik Tepe'nin güneyi olarak görülmektedir.

2.1. BİTKİ ÖRTÜSÜ (FLORA)

Alan genel olarak derin kanyon ve vadilerle kısmen bölünen, içinde yüksekliği 2000 metreye ulaşan tepeler, ağaçlandırılarak daraltılmış step alanlar ve ormanların bulunduğu "dağ ekosistemi" bütünlüğü içindedir. Sahada Karaçam, Meşe ve Ardiç hâkim ağaç türüdür. Alanda Titrek Kavak, genç Sarıçam ile Akdağ Sandıklı bölümünde endemik olarak Ehrami Karaçamı (*Pinus nigra pallasiana pyramidata*) bulunmaktadır (A.T.P.G.P., 2006). 1979 yılında çıkan yangından sonra, alanın yaklaşık 1600 ha. yanan bölümü temizlenerek tekrar Karaçam ve Sarıçam ile ağaçlandırılmıştır. Alandaki Ana Ekosistem Tipleri; Orman Ekosistemi, Çalı Ekosistemleri, Step ekosistemi, Subalpin Step ekosistemi ve Akarsu (Sucul) Ekosistemleri olarak sınıflandırılmıştır.

- Orman Ekosistemi

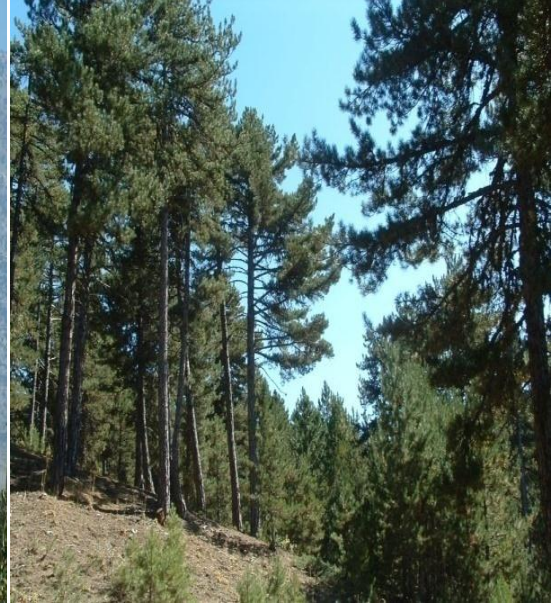
Akdağ Tabiat Parkı için, Çevre ve Orman Bakanlığı'nın çalışmaları sonucu elde edilen bilgi ve belgelere dayanarak orman ekosistemini farklı orman toplumlarına ayırmıştır (Ek.1.). Akdağ Tabiat Parkı; Yapraklı Orman, İbrelili Orman, Yapraklı-İbrelili Karışık Orman ve Sulak Alanlar olmak üzere 4 farklı orman ekosistemine sahiptir (Resim 9-10-11.).

Harita 9. Mevcut Ekosistem ve Alt Bileşkenleri

Resim 9. Yapraklı Orman

Resim 10. İbrelî Orman

Resim 11. Yapraklı-İbrelî Karışık Orman

- Çalı Ekosistemleri;

İç Anadolu bitki örtüsü elemanı olan *Cistus laurifolius* çalılarında oluşan alanlar özellikle yangın sonucunda yerleşmiştir. Yüksek yerlerde seyrek karaçam orman dokusu içinde sık sık *Juniperus communis*'lerle karşılaşmaktadır. Çalı ekosistemleri çoğunlukla orman ekosistemlerinin çeşitli nedenlerle bozulduğu ya da yok edildiği yerlerde ortaya çıktıkları için, doğal yapının bozulmasının simgesi olsalar bile, eğer bu ekosistemler kendi doğallıklarına bırakılırlarsa, biyolojik çeşitlilik bakımından ormanlardan bile daha zengin hale gelmektedirler. Bu nedenle çalılıkların yok edilip, sonra da bu alanların ağaçlandırılmaya çalışılması ekolojik olarak yanlış bir tutumdur (Gemici, 1986; 11).

- Step ekosistemi:

Otsu bitkiler tüm alanda yaygınlık göstermektedir. Bu vejetasyon tipi, aslında orman ekosisteminin yok olması sonucu (tıpkı çalılar gibi) alanda yayılmış olsa bile, özellikle biyolojik çeşitlilik açısından step alanların varlığı, tür çeşitliliğinin çok az olduğu ve bu nedenle 'kuru orman' olarak nitelenen çam ormanlarının bulunduğu alanlarda son derece önem kazanır. Varlıklarıyla, ekosisteme diğer canlı çeşitlerini (özellikle böcekleri) çekmektedirler.

- Subalpin step ekosistemi:

Ana tepelerin özellikle kuzey ve batıya bakan yamaçlarında orman üst sınırından sonra subalpin kuşak gelmektedir. Alandaki tipik temsilcileri, 1850-2200 m. arasında yayılış gösteren topluluklarıdır (Resim12.).

Resim 12. Subalpin Step Ekosistemi

- Akarsu (Sucul) Ekosistemleri:

Alanın hidrojeolojik ve jeomorfolojik yapısı incelendiğinde alanın orta kesimine suların boşaldığı büyük bir havza görülmektedir. İki büyük ana kol halinde kuzeyden akmaya başlayan Karanlık Dere ve Ortakapuzlu deresi alanın orta kesiminde birleşerek Akçay Deresi adı ile Tokalı Kanyonu içinden akmaktadır. Akçay Deresi havzanın ortasında kuzey-güney doğrultusunda yıl boyunca akan akarsu sistemini oluşturur. Çevredeki yüksek tepelerden dağlardan beslenerek gelen ve çoğunluğu geçici olan küçük derelerin sularını da bu ana sistem beslemektedir. Kayaçlar arasında sızan sular da vadi tabanında yine bu sisteme kavuşurlar (Resim13). Alandaki bu akarsu sistemi dışında birçok yerde bölgesel olarak bulunan su kaynakları karasal sistemler içinde ekolojik olarak son derece önemli yer tutarlar. Bu ekolojik önem birçok hayvan ve bitki çeşitliliğinin sucul sistemlerin çevresinde toplanmış olmasının göstergesidir (Harita10. Akdağ Tabiat Parkı'nın Ekolojik Öneme Sahip Alanları, Harita 11. Akdağ Tabiat Parkı'nın Vejetasyonu).

Resim 13. Sucul Ekosistemler

Akçay Deresi aktığı kireçli kayalardan oluşmuş yatağı hızla oyarak alanda son derece güzel ve ender yapıdaki kanyon vadi ve bitiminde Tokalı Kanyonu'nu oluşturmuştur (Resim 14.).

Resim 14. Akdağ Tabiat Parkı Kanyon Girişi

Bu kanyonlar, jeomorfolojik değerlerinin yanı sıra ekolojik olarak da son derece önemli bir doğal yaşam alanı oluştururlar. Dik yamaçlar, hayvanların insanlardan korunmaları için hem de mikroklima oluşturmak için bariyer teşkil etmektedir. Bu büyük su sistemi ve kolları özellikle memeli canlılar su ihtiyaçlarını bu akarsuyun en korunaklı yerlerinde gidermektedirler.

Harita 10. Ekolojik Öneme Sahip Alanlar

Harita 11. Akdağ Tabiat Parkı Bitki Örtüsü (Vejetasyon)

Ek.2.'de Akdağ Tabiat Parkı bitki örtüsünün Floristik Analizi ve belirli bir kategoriye girebilecek derecede ayırt edici özelliğe sahip (Takson grubu), fitocoğrafik bölgeleri, tehlike kategorileri, takson sayıları ve toplam takson sayısına oranı verilmiştir (A.T.P.G.P.,2006.).

Akdağ Tabiat Parkı 550 adet bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır (A.T.P.G.P.2006.). Bunlardan 84 bitki türünün endemik olması alanın ekolojik değerini ortaya koymaktadır. Akdağ Tabiat Parkı'nda bulunan endemik türlerin listesi, tehlike kategorisi ve yaşam alanları Ek 3.'de Tablo halinde sunulmuştur.

Akdağ Tabiat Parkı'nda belirlenen 84 endemik türden ikisi (*Barbarea hedgeana* ve *Polgonum afyonicum*) ilk defa bu alandan toplanarak bilim dünyasına tanıtılmıştır. Tehlike kategorileri bakımından; CR (Çok tehlikede) 1 tür, EN (Tehlikede) 8 tür, VU (Zarar görebilir) 4 tür, LRcd (Az tehdit altında-koruma önlemi gerektiren) 6 tür, LRnt (Az tehdit altında-tehdit altına girebilir) 5 tür ve LRLc (Az tehdit altında-en az endişe verici) kategorisinde 59 tür bulunmaktadır. *Campanula sorgerae*' nin tehlike durumu CR'dir ve alanda bulunan türler içerisinde tehlike kategorisi en üst seviyede olan türdür (Gemici,1986; 64).

Akdağ Tabiat Parkı'ndaki zengin bitki örtüsü fotoğrafçıların, botanik turizmi ve doğa merakı olan araştırmacılar için alanı çekici ve değerli hale getirmektedir (Harita 12. Akdağ Tabiat Parkı'nın Önemli Bitki Alanları). Harita 12'de Akdağ Tabiat Parkı'nın önemli bitki alanları Akdağ Tabiat Parkı Sorkun'dan girişi, Karabel Tepe Doğusu, Kocayayla ve Uzunalan yaylası olarak görülmektedir. Ayrıca alanda yer alan yerel halka fayda sağlayan tıbbi ve ekonomik önemi olan bitkiler Ek.4'de verilmiştir.

Harita 12.Önemli Bitki Alanları

2.2. HAYVAN TÜRLERİ (FAUNA)

Akdağ Tabiat Parkı hayvan türleri yönünden oldukça zengindir. Ek.5.'de Akdağ Tabiat Parkı'nda var olduğu belirlenen hayvan türleri (Fauna) verilmiştir. Tabiat Parkı alanında böcekler, omurgalı-memeli hayvanlar ve kuşlar olarak sınıflandırabileceğimiz 4 adet iki yaşamlı türü, 11 adet sürüngen türü, 12 memeli hayvan yaşama imkânı bulmaktadır (A.T.P.G.P.,2006).

Alanın en önemli kaynak değeri olan Ulugeyik (Resim 15.), nesli tehlikedeki yabani hayvan ve bitki türlerinin uluslararası ticaretine ilişkin CITES sözleşmesi, kapsamında (I ve II) bulunan Kurt, Tilki, Ağaç Sansarı, Yılkı atları (Resim 16.) kar faresi, kertenkele türleri memeli ve omurgalı hayvanlar olarak ön plana çıkmaktadır. Önemli yaşam alanları yılkı atları için Kocayayla, geyikler için Dere Alanı, kuşlar için Sığırkuyruğu Mevkisi, Akkale civarı olarak görülmektedir (Harita 13. Akdağ Tabiat Parkı'nın Omurgalılar İçin Önemli Alanları).

İnceleme alanımızda faydalı ve zararlı olmak üzere iki tür böcek mevcuttur. 40 farklı familyaya ait olan böcek türleri ekosistem zenginliğini ortaya koymaktadır (A.T.P.G.P.2006). Harita 14 incelendiğinde böcekler için önemli alanların Karanlık Dere, Tokalı Kanyonu, Karabel Tepe etekleri, Akkale Tepe olduğu görülmektedir. (Harita 14. Akdağ Tabiat Parkı'nın Böcekler İçin Önemli Alanları). Tozlaşmaya katkı sağlayan bir önemli grupta kelebeklerdir. Akdağ Tabiat Parkı'nda bulunan kelebek vadisi bu anlamda doğal çevre adına önemli bir alandır. Odonata türleri sivrisinek larvalarını yedikleri için faydalı türler olarak kabul edilirler. Zararlı böcek türlerinin önemli bir kısmı bitkiler üzerinde beslenmektedir. Tabiat Parkı sınırları içinde yerleşim yeri bulunmadığı için ekim-dikim yapılmamakta ve bu zararlı türler az sayıda bireyle temsil edildiği için zarar söz konusu değildir (A.T.P.G.P., 2006).

Harita 13. Omurgalılar İçin Önemli Alanlar

Harita 14. Böcekler İçin Önemli Alanlar

Resim15. Ulu Geyik

Resim16. Yılık Atları

Araştırma alanında 13 Mart- 5 Aralık 2004 dönemini kapsayan rapor döneminde yapılan gözlemlere göre 34 familyaya ait 124 kuş türü gözlenmiştir (Ek 6.) Aynı zamanda 37 kesin kuluçka (KK) ve 18'i muhtemel kuluçka (MK) olmak üzere 55 kuş türünün ürediği tespit edilmiştir (A.T.P.G.P.,2006). Akdağ Tabiat Parkı'nda tehlike kategorileri dikkate alındığında 107 türün Bern sözleşmesi, 3 türün IUCN ve 58 türün ise Red Data Book (RDB) kapsamında yer aldığı görülmektedir. Bu türler arasından Karaakbaba ve Akkuyruk kartal IUCN tarafından hazırlanmış olan Avrupa Kırmızı Listesinde (European Red List) Lr/nt (Düşük Risk/Tehlikeye Yakın) kategorisinde, Küçük kerkenez ise Vu A1bce+2bce (Hassas) kategorisinde bulunmaktadır (A.T.P.G.P.2006). Alanımızdaki mevcut kuş türlerine sürekli hareket ettikleri için Işıklı Gölünde gözlenen gri balıkcıl, andık ve çulluk gibi türlerde dâhil edilmektedir (Ek.6.).

Akdağ Tabiat Parkı, böcekçil kuşların yanında doğanın çöpçüleri olarak kabul edilen Kızıl akbaba (Resim 17), Kara akbaba (Resim 18), Sakallı akbaba (Resim 19) ile Akkuyruk kartal (Resim 20) ,Kayakartalı (Resim 21) ve Küçük kerkenez (Resim 22) gibi nesli tehlike altında olan yırtıcı kuşlara, bölgenin tek endemik kuşu olan Anadolu sıvacısına (Resim 23) ve tek eş seçip çiftleşen Andık ördeğine (Resim 24.) ev sahipliği yapmaktadır. Akdağ Tabiat Parkı içindeki kuşlar bakımından önemli olan mevkiler; Kocayayla, Karanlıkdere Mevkii, Sığırkuyruğu Mevkisi, Akkaletepe ve Akdağ kayalık alanlarıdır (Harita 15. Akdağ Tabiat Parkı'nın Kuşlar İçin Önemli Alanları)

Akdağ Tabiat Parkı bütün coğrafik özellikleriyle, müdahale olmadığı sürece kendine has doğal çevresini koruyabilecek nitelikte bir tabiat parkıdır.

Harita.15.Kuşlar İçin nemli Alanlar

Resim17. Kızılakbaba

Resim18. Karaakbaba

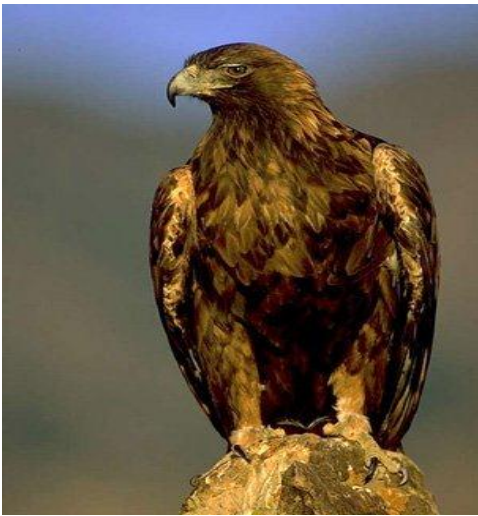
Resim19. Sakallı Akbaba

Resim20. Akkuyruk Kartalı

Resim21. Kaya Kartalı

Resim22. Küçük Kerkenez

Resim23. Anadolu Sıvacısı

Resim24. Andık Ördeği

3. TABİAT PARKI İLE ETKİLEŞİM HALİNDE OLAN YERLEŞİM ALANLARI

3.1. İDARİ YAPI VE DEMOGRAFİK YAPI

Akdağ Tabiat Parkı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Milli Dairesi'ne bağlı devlet arazisi olma statüsüne sahip olduğundan alanı içinde yerleşim yeri bulunmamaktadır. Park yerel idare açısından Afyonkarahisar ve Denizli Orman İl Müdürlüğü yetki alanı içindedir. Akdağ Tabiat Parkı ile etkileşimde bulunan yerleşim birimleri Sandıklı'ya bağlı 5 muhtarlık, 3 belediye yönetimi olup toplam 5549 nüfusa sahiptir. Denizli'ye bağlı birimlerden 4 muhtarlık ve bir belediye yönetimi olup 3646 nüfusa sahiptir. Akdağ Tabiat Parkı ile etkileşimde bulunan yerleşim birimlerinin toplam nüfusu 9195'dir.

Akdağ Tabiat Parkı alanı ile etkileşim halinde olan Afyon ili Sandıklı ilçesine bağlı olan yerleşkeler; Asmacık, Çamoğlu, Sorkun, Örenkaya, Baştepe, Kırka, Mentеш ve Kızılca'dır. Denizli ili Işıklı ilçesine bağlı olan yerleşkeler Beydilli, Cumalar'dır. Düzbel, Gümüşü ve Yuvaköy ise Denizli ili Çivril ilçesine bağlı yerleşkelerdir (Harita 16. Akdağ Tabiat Parkı'nın İdari Yapısı). Tabiat Parkı ile birebir etkileşim içerisinde bulunan tüm yerleşim birimlerinde Sandıklı ve Denizli Nüfus Müdürlüklerinden nüfus incelemesi yapılmış ve elde edilmiş bu veriler Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Akdağ Tabiat Parkı İle Etkileşimde Bulunan Yerleşim Birimleri

YERLEŞMELER		YÖNETİM	NÜFUS	
AFYONKARAHİSAR	SANDIKLI	Örenkaya	Belediye	1590
		Sorkun	Belediye	1154
		Menteş	Belediye	879
		Baştepe	Muhtarlık	716
		Hırka	Muhtarlık	671
		Kızılca	Muhtarlık	447
		Çamoğlu	Muhtarlık	75
		Asmacık	Muhtarlık	17
Toplam		5549		
DENİZLİ	IŞIKLI	Gümüşü	Belediye	2130
		Beydilli	Muhtarlık	641
	ÇIVRİL	Yuvaköy	Muhtarlık	473
		Düzbel	Muhtarlık	268
		Cumalar	Muhtarlık	134
Toplam		3646		
Genel Toplam		9195		

Kaynak: Sandıklı İlçe Nüfus Müdürlüğü (2011).

Harita 16.İdari Yapı

3.2. ALTYAPI-ÜST YAPI

Akdağ Tabiat Parkı'nda alt ve üst yapı olarak bir tane orman evi, iki tane yangın gözetleme kulesi, bir tane kaptaj tesisi, Kocayayla ve Başalanyayla mevkiinde isale hattı, 14 çeşme ve bir tane tuvalet bulunmaktadır (Harita 17. Akdağ Tabiat Parkı'nın Teknik Altyapısı). İçme ve kullanma suyu olarak en yaygın altyapı, çeşmelerdir. Park alanı içindeki çeşmelerden sağlanan su, gerek günübirlik olarak gelen ziyaretçilerin gerekse yaylalara gelen köylülerin içme suyu ihtiyacını karşılayabilecek miktar ve özelliktedir (Resim 25-26.). Alanda yürütülen ve geçici kullanım özelliğindeki yaylacılık, günübirlik piknik ve yürüyüş amaçlı faaliyetler nedeniyle var olan altyapı ve üst yapı ihtiyacı karşılamamaktadır. Alana ulaşım ana güzergâh yönünden tümü toprak olan yollarla sağlanmaktadır. İyi havalarda rahatça kullanılabilen bu yollar yağışlı havalarda sorun çıkarabilmektedir. Tabiat Parkı'nın ulaşım ağı yüksek standart orman yolu olarak tanımlanabilir. Bu nitelik tabiat parkı açısından değerlendirildiğinde yeterli standarttır.

Alanda ya da alan çevresinde evsel ve/veya endüstriyel anlamda büyük bir kirletici kaynak mevcut değildir. Ancak, yaylacıların temizliklerini yaparken çevrelerindeki çeşme ve dereleri kullandıkları ve bu arada deterjan vb. temizleyicileri kullandıkları (bol miktarda yün yıkadıkları) tespit edilmiştir. Yaylacılardan, piknik için gelenlerden ve park görevlilerinden kalan katı atıkların düzenli toplanabileceği çöp toplama kabı (bidon vb.) bulunmaktadır.

Resim 25. Akdağ Tabiat Parkı'nda Tuvaletler

Resim 26. Yangın Gözetleme Kulesi

Harita17.Teknik Alt Yapı

3.3. MEVCUT ARAZİ KULLANIMI

Tabiat Parkı alanının genel arazi kullanım durumunu orman alanları belirlemektedir. Arazide yapılan tespitler sonucunda alanın büyük bir kısmının ormanlar ile kaplı olduğu meydana gelen küçük açıklıklarda ise yaylacılık faaliyetlerine olanak tanıyan meraların yer aldığı gözlenmiştir. Alan içerisinde hayvan otlatma dışında herhangi bir faaliyet yürütülmemektedir (Harita 18. Akdağ Tabiat Parkı'nın Mevcut Arazi Kullanımı).

Akdağ Tabiat Parkı'na Afyonkarahisar-Antalya karayolu üzerinde yer alan Sandıklı yerleşkesinden batıya ayrılan asfalt yolla ulaşmak mümkündür. Bu yol Sorkun yerleşkesine kadar asfalt ve orta kalitededir. Sorkun yerleşkesi içinden geçtikten sonra stabilize niteliğe dönen yol, Çamoğlu yerleşkesinden geçtikten yaklaşık 3 kilometre sonra Tabiat Parkı Alanına ulaşmaktadır. Tabiat Parkı sınırlarına girildikten sonra, yol yükseklik kazanarak Kocayayla'ya doğru devam etmektedir. Toprak nitelikteki yolun her iki tarafı orman ekosistemi ile çevrilidir. Tabiat Parkı sınırından itibaren yaklaşık 4 km. mesafe kat edildikten sonra Kocayayla Mevkii'ne (Resim 27.) ulaşılmaktadır.

Resim 27. Kocayayla

Harita18.Mevcut Arazi Kullanımı

Kocayayla etrafı yüksek tepelerle çevrilmiş olan ve yayla içerisinde kuzey-güney doğrultusunda akan Akçay Dereyi besleyen kollara sahip bir düzlüktür. Kocayayla girişinde toprak yol batıya ve kuzeye olmak üzere iki yöne ayrılmaktadır. Batı yönüne ayrılan toprak yol güzergâhı takip edildiğinde yaklaşık 1 kilometre sonra çeşme yapısı yer almaktadır. Orman alanlarının içerisinde devam eden güzergâh, yaklaşık 2 kilometre sonra sonlanmaktadır. Kocayayla girişinde yer alan yol ayrımından güney istikametine döndükten sonra yol aksının batısı mera, doğusu ise orman alanlarıyla çevrilidir. Bu yol üzerinde yaklaşık 1 kilometre devam edildikten sonra, tuvalet binası yer almaktadır. Bu yapıdan itibaren aynı güzergâh takip edildiğinde yaklaşık 500 metre sonra yol ayrımına erişilmektedir. Bu ayrım noktasında çeşme yer almaktadır. Bu noktadan itibaren batı yönüne doğru yaklaşık 1 kilometre gidildikten sonra Orman Bakım Evi binası (Resim 28.), çeşme ve havuz bulunmaktadır. Aynı güzergâh takip edildiğinde yaklaşık 1,5 kilometre sonra toprak nitelikli yolun kuzey kesiminde seyrek ağaç dokusunun çevrelediği alana ulaşılmaktadır. Güzergâh devam edildiğinde yaklaşık 1,5 kilometre sonra otlatma yapılan Sığırkuyruğu Mevkii'ne (Resim 29.) ve yaylaya ismini veren sığırkuyruğu bitkilerinin olduğu alana gelinmektedir. Mera alanından kuzeybatı yönüne doğru gidildiğinde yaklaşık 500 metre sonra çeşme yapısına ulaşılmaktadır. Bu yapıdan yaklaşık 500 metre sonra ikiye ayrılan yol aksının doğu yönüne giden güzergâhı takip edildiğinde 1950 metre yükseklikte yer alan Yangın Gözetleme İstasyonu'na ulaşılmaktadır. Yol aksının batı yönüne giden güzergâhı üzerinden yaklaşık 1 kilometre uzaklıkta orman bekçi kulübesi ve 500 metre batısında çeşme bulunmaktadır. Çeşmeden sonra kuzeybatı istikametine ilerleyen yolun her iki tarafı da orman alanlarıyla tanımlanmıştır. Çeşmeden yaklaşık 2,5 kilometre sonra Tabiat Parkı sınırlarına ulaşılmaktadır. Tabiat Parkı sınırından devam eden yol, Gümüşsu-Çivril yerleşmelerinden yapılan toprak girişe ve arasında ulaşımı sağlayan Devlet Karayolu'na erişilmektedir.

Kocayayla mevkiinde yer alan tuvalet ve çeşmenin yer aldığı noktadan Oktur yaylasına doğru gidildiğinde, Akçay Deresinin oluşturduğu vadi tabanına paralel olarak yaklaşık 1 kilometre devam eden yoldan itibaren vadinin batı sırtlarına kadar olan alan mera olarak kullanılmaktadır. Bu noktadan sonra yol Kapaklı Tepe sırtlarını takip ederek yükselmeye başlar. Sık orman alanlarının içerisinde devam

eden yol, 2 kilometre sonra Güvercinlik Tepe ile Kocakarakaya Tepesi arasında yer alan ve yaylacılar otlatma amaçlı kullandıkları Oktur Yaylası'na (Resim 30) ulaşır. Bu yol güzergâhının doğusu mera alanlarıyla çevrili iken, batı kesimi ise ağaçlık alandır. 1590 metre yüksekliğinde konumlanan Oktur Yaylasının bitiminde çeşme yer almaktadır. Bu noktadan itibaren İkizce Dere vadisinin yamaçlarını yaklaşık 2 kilometre daha devam ederek Tabiat Parkı sınırlarını terk edilmektedir. Tabiat Parkı sınırından itibaren 2,5 kilometre sonra toprak yolla birlikte Mentеш yerleşmesine ulaşılmaktadır.

Resim 28. Orman Bakım Evi

Resim 29. Sığırkuyruğu Mevkisi ve Sığırkuyruğu Bitkisi

Resim 30. Oktur yaylası

Kocayayla mevkiinde yer alan çeşmeden itibaren güney yönüne gidildiğinde yaklaşık 1 km sonra Oktur Yaylasına giden yol ayrımına gelinmektedir. Akçay Derenin oluşturduğu vadiyi izleyerek güney yönüne giden yol takip edildiğinde yaklaşık 3 kilometre sonra Perşanaklı sırtlarına ulaşılmaktadır. Bu noktadan itibaren yaklaşık 3 km sonra Akçay Dereye katılan Ortakapuz Deresine ulaşılmaktadır. Bu nokta aynı zamanda Kanyonun başlangıcıdır (Resim 31).

Resim 31. Kanyon Başlangıcı.

Akdağ tabiat parkı içerisinde yaylacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü yaylalardan en büyüğü Kocayayla'dır. Bu yayla dışında alanda yaylacılık faaliyetlerin yürütüldüğü Toptaş yaylası, Başalan yaylası, Oktur yaylası, Pulluoluk yaylası ve Sazakalanı yaylası bulunmaktadır.

3.4. KÜLTÜREL, TARİHİ VE ARKEOLOJİK DEĞERLER

Akdağ'da çeşitli mevkilerde tespit edilen yerleşim birimleri, şapel ve mezarlık alanları küçük gruplar halinde yaşayan, ekonomik düzeyi düşük olan topluluklara ait olup, Geç Roma/Erken Bizans dönemindedir (Harita 19 Akdağ Tabiat Parkı'nın Doğal, Kültürel ve Rekreasyonel Peyzaj Kaynak Değerleri).

Harita 19.Doğal Kültürel Rekreasyon Peyzaj Kaynak Değerleri

Bu dönemde insan topluluklarının yoğun olarak yaşadığı alanlar Kocayayla ve Başalan yaylasıdır. Yerleşim alanı seçiminde akarsulara yakın olmasına, mezarlık alanların seçilmesinde ise küçük tepelerin üzerinde veya sırtlarında alçak teraslar tercih edilmiştir. Yerleşim birimleri arasında mesafe uzak tutulmamış ve dini merasimlerin gerçekleştirildiği şapel düz bir alana inşa edilmiştir. Yerleşim alanlarının küçük olması, nüfusun yoğun olmadığını göstermektedir. Yaklaşık 25-30 yıl önce sistemli bir biçimde kaçak kazılara sahne olan mezarlıklardan çıkartılan buluntuların yüzük, kuş ve geyik biçimli süs eşyalar olduğu bildirilmiştir. A.T.P.G.P.'ye göre Akdağ Tabiat Park alanının çeşitli mevkilerinden elde edilen ve ekoturistler için çekicilik arz eden antropolojik bulgular şunlardır;

Akdağ-Başalan Mevkii: Başalan yaylasının doğusunda ve kayalık bir alanın doğusunda dikdörtgen planlı bir yapının kalıntıları tespit edilmiştir. Kuzey –güney yönde inşa edilen bu yapının sadece temel taşları günümüze ulaşmıştır. Girişi kuzey yönde bulunan yapının iç kısmı 25-30 yıl önce yasa dışı yollarla kazılmıştır. Yapının görünen temellerinin genişliği 0.50 m'dir. Tek mekânlı yapının kazılan toprakları arasında iri küp parçaları, çatıya ait oluklu ve oluksuz kiremit parçaları ve harçlı sıva parçaları belirlenmiştir. Orta boy taşlarla inşa edilen yapının temelleri güneydoğu ve güneybatı köşelerde dik açıyla birbirine bağlanmıştır. Söz konusu yapı kalıntısı Erken Bizans dönemine aittir (Resim 32-33.) .

Resim 32. Başalan Mevkisi

Resim 33. Başalan Mevkisi

Akdağ-Yörük Mezarlığı: Başalan yaylasının güney sınırının 200 m güneyinde yamaçta üç mezar saptanmıştır. Bu mezarlardan kuzeydeki kaçak yollarla kazılmış, güney tarafta yer alan diğer iki mezar ise kazılmamıştır. Doğu-batı yönde olan mezarların üst kısmı toprakla örtülmüş, etrafları ise orta ve ufak boyutlu taşlarla çevrelenmiştir. Yörede yaşayan vatandaşların “Yörük Mezarlığı” olarak adlandırdıkları bu alandaki mezarlar, Erken Bizans döneminden olup, Başalan mevkiinde tespit edilen tek mekânlı yapıda yaşayan kişilerin mezarlarıdır (Resim 34.).

Resim 34. Akdağ Yörük Mezarlığı

Resim 35. Akdağ Hacılı Deresi Mezarlığı

Akdağ-Hacılıderesi Mezarlığı: Kocayaylanın batısında, yer alan mezarlık alanı yaklaşık 20.00 x 50.00 m’lik bir alana yayılmaktadır. Elips biçimli, kuzeydoğu-güneybatı doğrultuda uzanan mezarlıkta 38 mezar tespit edilmiştir. Doğu-batı doğrultusunda olan bu mezarlar kaçak kazılarla açılmıştır. Kapak taşlarıyla örtüldükleri anlaşılan mezarların atık topraklarında ele geçirilen seramik parçaları buluntuları ışığında anılan mezarlık Geç Roma-Erken Bizans dönemine tarihlenmektedir (Resim 35.).

Akdağ-Höyük Mezarlığı: Kocayaylanın güneybatısında, yer alan Höyük mezarlığında toplam 28 adet mezar tespit edilmiştir. İki bölümden oluşan mezarlığın batısında 5.00 x 5.00 m’lik bir alanda üç mezar belirlenmiştir. Bu mezarlar

kuzeydoğu-güneybatı yönde olup kaçak kazılar sonucu içleri boşaltılmıştır. Alanın kuzey doğusunda saptanan üç adet taş sanduka mezar kuzey-güney yönündedir (Resim 36-37-38-39). Mezarların uzun ve dar kenarlarına yassı plaka taşları dikey olarak yerleştirilmiş, kapak taşları ise mezarların yanlarına atılmıştır.

Resim 36. Akdağ Höyük Mezarlığı

Resim 37.38.39.

Akdağ-Şapel Kalıntısı: Kocayaylanın 50.00 x 22.00 m'lik bir alana yayılan kalıntılar, Erken Bizans dönemindedir (Resim 40.). Doğu-batı yönde dikdörtgen plan özelliğine sahip batı taraftaki kalıntıların iki mekâna ait oldukları anlaşılmış, orta ve doğu kesimde ise kuzey-güney yönde uzanan taş temeller belirlenmiştir. Ufak ve orta boy işlenmiş ve toplama dere taşlarının kullanıldığı temel taşları arasında çatı kiremitleri gözlenmiştir. Bu bloklar işlenmiş olup, 5.-6. yüzyıl şapelinin inşaatında kullanılmıştır.

Resim 40. Akdağ Şapel Kalıntıları

Resim 41. Akdağ-Arpa Sekisi Deresi Yerleşmesi ve Mezarlar

Akdağ-Arpa Sekisi Deresi Yerleşmesi ve Mezarlar: Arpa Sekisi deresi yakınlarında ve kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan tepenin üzerinde rastlanılmıştır. 7.00 x 3.50 m boyutlarında iki mekânlı yapıya ait olan kalıntıların temelleri ufak ve orta boy taşlarla inşa edilmiştir (Resim 41.).

Akdağ-Orman Evinin Güneyindeki Mezarlık: Orman Evi'nin yaklaşık 100 m güneyinde, 58 mezardan oluşan alan tespit edilmiştir (Resim 42.).

Resim 42. Akdağ-Orman Evinin Güneyindeki Mezarlık

Akdağ-Pullu Oluk Çeşmesi Mevkiindeki Yerleşim Yeri: Dikdörtgen biçimli bu yerleşimin kuzeydoğu kesiminde temel kalıntısı tespit edilmiştir. Alanda mevcut bulunan çeşmesi ile birlikte anılır (Resim.43-44.).

Resim 43. Akdağ-Pullu Oluk Çeşmesi Mevkiindeki Yerleşim Yeri

Resim 44. Pullu Oluk Çeşmesi

Yerleşmenin etrafını kuşatan çevre duvarının kalınlığı 1.00 m civarında olup, giriş güneybatı yöndendir. Çevre duvarının güneybatısında at nalı biçiminde taş örgülü kalıntı, uzun çevre duvarına bitişik inşa edilmiştir.

Akdağ-Osman Atalay Mezarlık Alanı: Kocayaylanın batısında, uzun yıllardır aynı bölgede yaylacılık faaliyeti gösteren Osman Atalay'ın çadırının bulunduğu alandan dolayı ismini almıştır. Alanın kuzeyinde, bir mezarlık alanı tespit edilmiştir. Dört yükseltiden oluşan mezarlık alanının kuzeydoğu tarafında 6.00 x

5.00 m'lik bir alanda dört mezar belirlenmiştir (Resim 45.). Bu mezarlardan 3 tanesi kuzey-güney yönünde açılmış, 4. ise doğu-batı yöndedir. Mezarlık alanının kuzeyinde 5.00 x 6.00 m'lik bir alanda ise kuzey-güney doğrultuda üç mezarın kaçak yollarla açıldığı belirlenmiştir. Geç Roma-Erken Bizans dönemine ait mezarların tamamı yasa dışı kazılmıştır.

Resim 45. Osman Atalay Mezar Alanı

Resim 46. Akdağ Elekçi Pınar Mezarlığı

Akdağ-Elekçi Pınarı Mezarlığı: Mezarlık alanı 10.00 x 30.00 m'lik bir alana yayılmıştır (Resim 46.). Alanda toplam 4 mezar belirlenmiş ve kaçak yollarla açıldığı anlaşılmıştır. Mezarların uzun ve dar taraflarında monolit yassı plaka taşları kullanılmıştır. Genel olarak mezarlık alanında henüz açılmamış mezarların bulunduğu gözlenmiştir. Açılan mezarların atık topraklarında tarihlemeye yardımcı olabilecek malzemeye rastlanmamakla birlikte, mezar mimarisi Erken Bizans dönemine işaret etmektedir.

Akdağ-Hay Eteği Mevkii Yerleşmesi; Tespit edilen yerleşim yeri 30.00 x 40.00 m ebatlarındadır. Doğu-batı yönde uzanan bu ufak yerleşimin yüzeyinde mimari taşlar dağınık durumda görülmüştür (Resim 47.).

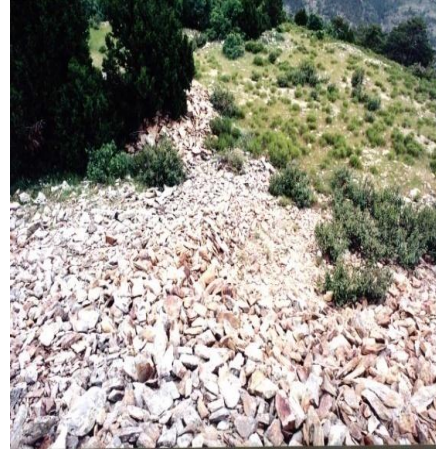
Akdağ-Yel Değirmeni Yerleşmesi: Alanın Kuzey-Doğusunda tespit edilen yerleşim yeri, halk arasında Yel Değirmeni olarak adlandırılmaktadır (Resim 53.).

40.00 x 80.00 m'lik bir alana yayılan bu yerleşim yeri bugünkü orman yoluna (toprak yola) taş döşeli bir yolla bağlanmıştır (Resim 48.).

Resim 47. Akdağ-Hay Eteği Mevkii

Resim 48. Akdağ-Yel Değirmeni

Dikdörtgen planlı yerleşmenin etrafı çevre duvarı ile kuşatılmış ve bunun iç kısmında kalan alanda temel kalıntıları belirlenmiştir. Yoğun bir biçimde işlenmiş taşların gözlendiği alanda yüksekliğe kadar korunmuş bir taş duvarın örgüsü kısmen görülebilmektedir.

Akdağ-Koca Pınar Mezarlığı: Başalan yaylasına ulaşımı sağlayan yolun sağında, yaklaşık 500 m mesafede yer alan mezarlık alanı 30.00 x 20.00 m boyutlarındadır (Resim 49.). Toprak yolla bölünen mezarlık alanının solunda iki taş sanduka mezar yasa dışı yollarla açılmıştır. Mezarların yanında henüz açılmamış beş mezarın kapak taşları yüzeyde görülebilmektedir. Toprak yolun sağında iri yassı kapak taşlarıyla kapatılmış 15 adet mezar yer almaktadır.

Resim 49. Akdağ-Koca Pınar Mezarlığı

Resim 50. Akdağ Toptaş

Akdağ-Toptaş Mevkiindeki Mezarlık Alanları: Toptaş Mevkiinde iki mezarlık alanı belirlenmiştir. Bu mezarlık alanı, dört mezar içermektedir. Yanlarında yassı kapak taşları bulunan mezarlardan üçü, kaçakçılar tarafından açılmıştır (Resim 50).

Akdağ Tabiat Parkı çeşitli mevkilerde tespit edilen yerleşim birimleri, şapel ve mezarlıkalanları anılan dönemde Kocayayla ve Başalan yaylası bu insan topluluklarının yoğunlaştığı alanlar olarak ağırlık kazanmıştır. Akdağ Tabiat Parkı içinde kalan ve yukarıda tanımlamaları yapılan yerleşim yerleri ve mezarlıkların tespit edilen mevkiler insan topluluklarından kalan ve günümüze ulaşan taşınmaz tarih ve kültür varlıklarının bilim dünyasına kazandırılması ve gelecek kuşaklara aktarılması yönünden önemli olduğu kadar araştırmacılar için cazibe merkezi haline gelmektedir.

Akdağ Tabiat Parkı aynı zamanda mitolojik olarak da ifade edilebilecek efsanelere sahiptir. Yaz-kış zirvesinden kar eksik olmayan Akdağ'da (Resim 51.) derler ki, yıllar öncesi sevdiğine kavuşamayan bir âşık kötü kaderine kahrederek yaratıcısına isyan etmiş. Sevdiğinden ayrı yaşamaktansa Allah'tan canını alması için yalvarır dururmuş. Bir gün duası kabul olmuş, yalnız isyanının cezası olarak Mevla o aşığı koca bir dağa çevirmiş. “sen bana bir insanoğlu için yüz çevirdin, bende seni dağa çevireyim de dünya döndükçe başından kar, duman eksik olmasın. Gözyaşların

pınarlardan aksın, derelerle çağlasın. Kurt kuş yoldaşın olsun. İnsan iken bahtım kara der dururdun. Bundan sonra adın “Ak olsun” diyerek cezalandırmış.

Resim 51. Akdağ Zirve

Resim 52. Ters Dere

Diğer efsane ise kendiliğinden yönünü değiştiren suyun hikâyesidir. Yaşlı bir adam bir gün 2450 m.yükseklikteki Akdağ’ın eteklerinde davarlarını otlatan bir Yörük gelininden çok yorulduğu söyleyerek su istemiş. Dağın öteki eteğindeki köylülerden de su istediğini ama köylüler suyun ancak kendilerine yeteceğini söyleyerek vermediklerini anlatmış. Genç gelin elindeki su kabağından çocuğuna yetecek kadar kalmış olan suyu vermiş. Yaşlı adam suyu içmiş ve kaybolmuş. Kaybolduğu yerden sular fişkırmaya başlamış. Bu yüzden fişkırana ters dere adını vermişler. Çünkü fişkırana su yazın Yörük gelinin köyüne doğru akıp bütün vadiyi sularken kışında kendiliğinden yön değiştirip köylülerin olduğu tarafa doğru ters akarak zarar vermiştir (Resim 52.) .

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKDAĞ TABİAT PARKI EKOTURİZM POTANSİYELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

1. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Turizm hızla gelişim gösteren ve buna bağlı olarak diğer sektörleri de etkileyerek gelişmelerinde rol oynayan büyük bir sektör haline gelmiştir. Bugün tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde de turizm gelirlerinin artırarak turizmin ekonomik faydalarından daha fazla yararlanmak için turizmi çeşitlendirme yoluna gidilmektedir. Türk turizminde son yıllarda yaşanan gelişmeler ve bununla beraber turizmin ülke ekonomisi açısından öneminin anlaşılması Türkiye’de yeni turizm çeşitlerinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasını zorunlu kılmaktadır. Türkiye’de kırsal alanlarda doğal ve kültürel çevrenin korunması, hem ziyaretçi için hemde yöre halkı için çevresel eğitime ve öğrenmeye dayalı etkinlikler sunulması doğal, sosyo-kültürel ve ekonomik kaynakların sürdürülebilirliği açısından ekoturizmin Türkiye’de geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Ekoturizm, faaliyetleri doğal çevrede gerçekleşir. Ekoturizm doğa temelli bir turizm biçimi, aydınlatıcı bir doğada seyahat deneyimidir (Wight,2001). Neredeyse tüm tanımlar, ekoturizmin nispeten bozulmamış doğal (Björk 2000; Blamey 1997; Valentine, 1991.) ya da el değmemiş (bakir) alanlarda (Ceballos-Lascurain, 1991) gerçekleştiğini vurgulamaktadır. Ekoturizm, bozulmamış ve kirlenmemiş doğal yerlere yapılan seyahati içermekle birlikte (Wallace ve Pierce, 1996), doğa tarihine dayanan ve vahşi yaşamla ilgili bir boş zaman değerlendirme faaliyetidir (Hvenegaard, 1994). Ekoturizmin faaliyet yerini tanımlamak zordur; çünkü ekoturizm, faaliyetin yeriyle değil içeriğiyle belirlenen bir etkinliktir. Bir etkinliği ekoturizm yapan mekânı veya miktarı değil, etkinliğin nasıl kullanıldığı, nasıl organize edildiği, nasıl gerçekleştiği ve sonuçlarıdır. Bu anlamda, dağların tepesinde geniş bir alanı çitlerle çevirmek, restoranlar inşa edip eğlenceler düzenlemek, uzak ve doğal alanlara turlar ve günlük geziler düzenlemek, bir faaliyetin ekoturizm olarak anılması için gerekli koşulları sağlamamaktadır. Ekoturizm, bir alanın yerli kültürleri

dâhil olmak üzere öncelikle o alanın doğa tarihinden ilham alır (Ziffer, 1989). O halde, ekoturizmin itici gücü bir yerin doğal, tarihsel ve kültürel çekim gücüdür. Bir çekim yoksa oraya gitmek için bir neden de olmaz.

Bundan hareketle, bu araştırmanın amacı, turizmin çeşitlendirilmesinde ve özellikle kırsal alanların gelecekteki sürdürülebilir gelişiminde ekoturizmin rolünün belirlenmesi ve Akdağ Tabiat Parkı'nın bu doğrultuda ekoturizm potansiyelinin değerlendirilmesidir. Çünkü Akdağ Tabiat Parkı dağları, ormanları, yaylaları, bitki ve hayvan türleri, mağara ve kanyon gibi doğal varlıkları ve ilginç jeolojik oluşumları açısından oldukça zengin bir tabiat parkıdır. Ayrıca Akdağ Tabiat Parkı'nda doğal ve kültürel değerlerin büyük bölümünün varlığını canlı biçimde sürdürüyor olması nedeniyle park ekoturizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Araştırma ayrıca doğal kaynakların korunması yanında, bölgedeki fakir nüfusun yaşam standartlarının yükseltilmesi yönünde önerilerde bulunmayıda hedeflemektedir.

Genel amaca bağlı olarak, çalışmanın ilk bölümünde ekoturizm kavramı ve kapsamı, ikinci bölümde araştırma alanı olan Akdağ Tabiat Parkı hakkında genel bilgi ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Akdağ Tabiat Parkı'nın ekoturizm potansiyelinin değerlendirilmesi yapılmıştır.

2. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Ekoturizm amaçlı çalışmalarda araştırma yöntemi belirlerken her alanın kendine has özellik taşıması nedeniyle farklı yönteminin kullanılması mümkündür. Ekoturizm ile ilgili farklı çalışmalar (Orhan; 2008, Nayir; 2009, Kart; 2009, Yılmaz;2008, Pirselimoglu; 2007), incelenerek araştırma amacına uygun yöntemler belirlenmiştir. Bu kapsamda araştırmada yöntem olarak yörede mevcut bulunan yerel yöneticiler ve yerel halkla görüşme tekniği kullanılmış, ikincil veri analizi yapılmış ve Akdağ Tabiat Parkı'nın güçlü ve zayıf yönleri ile tehditlerinin belirlenmesine yönelik SWOT Analizi Tekniği kullanılmıştır. Ayrıca araştırma alanına ait ilgili kurumlardan elde edilen dokümanlar, arazide yapılan gözlem ve incelemeler, sivil toplum örgütlerinden ve yazılı görsel kaynaklar faydalanılmıştır.

3. VERİ TOPLAMA TEKNİĞİ

Araştırma amaçlı verilerin toplanması aşamasında öncelikle 2010 yılının Ekim ayında Akdağ Tabiat Park alanı yerel halktan bölgeyi tanıyan kişilerle birlikte gezilerek bölge hakkında ön inceleme yapılmıştır. Ön inceleme sürecinde yerel halkla ve yerel yöneticilerle görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler herhangi bir kayıt cihazı kullanılmadan yapılmış ve sadece notlar tutulmuştur. Ön inceleme ve yerel halkla görüşme bölgeyi tanımak ve yerel halkın bölgeyi kullanımını konusunda bilgilenmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Daha sonraki süreçte Çevre Orman Bakanlığı Milli Parklar Genel Müdürlüğü ziyaret edilerek, Akdağ Tabiat Parkı inceleme alanı sorumlusu ile yüzyüze görüşülmüş ve yapılmış olan geliştirme planı ve alanla ilgili bilgiler elde edilmiştir. Ayrıca Afyonkarahisar İl Çevre Müdürlüğü, Afyonkarahisar İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, İl Özel İdare Müdürlüğü, Sandıklı İlçe Çevre ve Orman Müdürlüğü ile yüzyüze görüşmeler yapılmış, Denizli İl Çevre ve Orman Müdürlüğü'nden ise telefon yardımıyla yapılan görüşme ile gerekli bilgiler alınmıştır. Bunun yanında Nisan ayı içinde Akdağ Tabiat Parkı gezilerek alana ait görsel bilgi olarak fotoğraflar elde edilmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmanın sadece bir bölgeye yönelik yapılması araştırma sonucunda elde edilen bulguların genelleştirilmesi açısından bir sınırlılık oluşturmaktadır. Ayrıca Akdağ Tabiat Parkı'nda ekoturizme yönelik yeterli uygulamalı çalışmanın olmaması araştırmanın bir diğer sınırlılığıdır. Araştırmanın konusunu oluşturan Akdağ Tabiat Parkı'na yönelik kamu idaresi tarafından hazırlanan bölgesel gelişim planının eksiklikleri nedeniyle henüz tamamlanamamış olması ve revize çalışmalarının devam ediyor olması nedeniyle potansiyelin değerlendirilmesi yönünde ortaya konacak önerilerin geçerliliğine etki edebilecek olması diğer bir sınırlılıktır. Ekoturizm amaçlı bir bölgenin değerlendirilmesinde multidisipliner yaklaşımın gerekliliği ve bu çalışmanın turizm boyutuyla ilgili olması diğer bir sınırlılıktır.

5. ARAŞTIRMADAN ELDE EDİLEN BULGULAR

Akdağ Tabiat Parkı'nın ekoturizm potansiyelini ortaya koymak için yapılan araştırma sonucunda elde edilen bulgular araştırmanın ikinci bölümdeki temel bilgiler doğrultusunda mevcut arazi kullanımını, doğal, kültürel ve rekreasyonel peyzaj kaynak değerleri, geleneksel yaylacılığın değerlendirilmesi, çevre sorunlarının değerlendirilmesi, yasal çerçeve, ekoturizm faaliyetlerinin değerlendirilmesi Akdağ Tabiat Parkı SWOT Analizi olarak ele alınmıştır.

5.1. MEVCUT ARAZİ KULLANIMI

Akdağ Tabiat Parkı'na Afyonkarahisar-Antalya karayolu üzerinde yer alan Sandıklı yerleşkesinden batıya ayrılan asfalt yolla ulaşmak mümkündür. Bu yol Sorkun yerleşkesine kadar asfalt ve orta kalitededir. Sorkun yerleşkesi içinden geçtikten sonra stabilize niteliğe dönen yol, Çamoğlu yerleşkesinden geçtikten yaklaşık 3 kilometre sonra Tabiat Parkı alanına ulaşmaktadır.

Akdağ Tabiat Parkı içerisinde yaylacılık faaliyetlerinin yürütüldüğü yaylalardan en büyüğü Kocayayla'dır. Bu yayla dışında alanda yaylacılık faaliyetlerin yürütüldüğü Toptaş yaylası, Başalanyaylası, Oktur yaylası, Pulluoluk yaylası ve Sazakalanı yaylası bulunmaktadır.

Önemli bitki alanları ve toplama yerlerinin alandaki dağılımlarına bakıldığında Yıldız Tepe'nin güneyi, Kapaklı Tepe'nin kuzey ve doğu yamaçları, Kapaklıüstü Tepe'nin kuzey yamaçları, Bakırlı Dere vadisinin güneybatı yamaçları, Büyükbakırlı Tepe'nin batı yamaçları arasında kalan alan önemlidir. Uzalan Sırtı, Uzalan Sırtı'nın doğu, batı, kuzey ve güney yamaçları, Sığırkuyruğu Tepe, Sığırkuyruğu Tepe'nin doğu, batı, kuzey ve güney yamaçları Kuruçova Tepe'nin kuzey ve kuzeydoğu yamaçları, olarak tespit edilmiştir. Ayrıca Akdağ Tabiat Parkı'nda Akçay Deresinin yüzlerce yılda oluşturduğu kanyon bulunmaktadır. Farklı kullanım amaçları için yapılmış yangın gözetleme istasyonu, orman bekçi kulübesi,

kaptaj tesisi, yerel idare tarafından inşa edilmiş tuvalet binası, orman bakım evi binası, çeşme ve havuz bulunmaktadır.

5.2. DOĞAL, KÜLTÜREL VE REKREASYONEL PEYZAJ KAYNAK DEĞERLERİ

Akdağ, Tabiat Parkı alanı, doğal ve zengin panoramik görünümler sunmaktadır. Bu özelliği ile tırmanma, yürüyüş vb. rekreasyonel aktiviteler için hedef nokta olmanın yanı sıra, seyir ve fotoğraf avcılığı için önemli olanaklar sağlamaktadır.

Görsel değerler bakımından Akdağ Tabiat Parkının Güney ve Güneybatı bölgeleri diğer alanlara oranla daha fazla görsel zenginlik sunduğu ve kullanıcılar tarafından daha fazla tercih edildiği saptanmıştır. Parkın kullanım baskılarına en fazla uğradığı alanları bu bölgeler oluşturmaktadır. Bu baskılar yaylacılık faaliyetleri ve var olan yollardan kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla rekreasyonel amaçlı kullanımların bu alanda yoğunlaştırılmasının çevresel etkileri tabiat parkının diğer alanlarına kıyasla çok olacaktır. Ancak tutarlı iyileştirme ve yönetim programlarını içeren rekreasyonel planlama yapılmalıdır.

5.3. GELENEKSEL YAYLACILIĞIN DEĞERLENDİRİLMESİ

1960'lı yıllarda, yaylacıların yüzyıllardır kullandıkları pek çok otlak alanın Orman Bakanlığınca ağaçlandırılarak yaylacıların konaklamasının yasaklanması, 1970'lerde Akdağ'da yaylacılık faaliyetlerine izin verilmekle birlikte, bu faaliyetler 1979 yılında yörede meydana gelen orman yangınından sonra yeniden durdurulması ve yaylacıların Akdağ'a çıkmasının birkaç yıl daha yasaklanması geleneksel yaylacılığı sekteye uğratmıştır. Ağaçlandırma faaliyetleri sonrasında otlakların azalmasıyla birlikte, günümüzdeki dönüşüm sürecinin başlamasında etkili olduğu tespit edilmiştir. Akdağ'da ağaçlandırma sonrasında otlakların azalmasına bağlı

olarak yaylacılık yapan köylülerin sayısındaki azalma görülmektedir (A.T.P.G.P., 2006.).

Yaylacılık, bölgeye temel geçim kaynaklarından birisi olan hayvancılık kapsamında karşılığında bir fiyat ödemedi hayvanların kamuya ait topraklarda otlatılması temel amacı ile ortaya çıkmıştır. Yapılan gözlemler ve incelemeler sonucunda Akdağ Tabiat Parkı'nda ki geleneksel yaylacılık faaliyetlerinin mevcut durumu şu şekilde değerlendirilir; bölgenin gelir kaynağı küçük ve orta çiftçiliğe dayalı olup, yıllardır büyük kentlere göç vermektedir. Yaylalara genellikle Nisan ayı başları çıkılmakta ve Temmuz'dan sonra köye inilmektedir. Geleneksel olarak yaylacılık faaliyetlerine tüm aile üyeleri katılmaktadır. Hayvan otlatma dışında, bu süre içinde yaylada konaklanmakta, peynir yapımı gibi hayvan ürünlerine ilişkin faaliyetler yürütülmekte, ayrıca kışlık erzak da hazırlanmaktadır (Resim 53). Konaklama daimi mekân niteliğinde olmayıp, genellikle üzeri naylon kaplı kıl çadırda olmakta, ısınma ve yemek pişirmede ise çalı çırpı kullanılmaktadır.

Resim 53. Yaylacılık

Az toprağı olup hayvancılık yapanlar için yaylacılık cazip bir faaliyet olmaktadır. Tabiat Parkı ile etkileşim halinde bulunan birimlerde hayvancılık ile uğraşan ailelerden yaklaşık 50 tanesi Akdağ Tabiat Parkı'nda bulunan yaylaları

kullanılmaktadır. Park sınırları içerisinde yapılan ekonomik faaliyetler, hayvan yetiştiriciliği, süt ve süt ürünlerinin üretimi ile sınırlıdır. Aileler önce kendi ihtiyaçlarını karşılamakta, artan kırılan yünleri, süt ürünlerinden peynir ve süzme yoğurtlarını yerel alıcılara satmaktadır (Resim 54). Sorkun, Çamoğlu, Örenkaya, Menteş, Baştepe, Kırka, Düzbel, Kızılca ve Gümüşsu köyleri geleneksel olarak her yıl yaylacılık amaçlı olarak Kocayayla, Okturyaylası, Başalan, Sazaklanı, Yerlibel, Kavacık/Kuyucak mevkiilerinde konaklamaktadırlar. Yayla ve otlaklarının paylaşımı da aynı köylerden yaylacıların belli bir mevkide kümelenmesine ve uzun süredir aynı alanda bulunmalarına dayanmaktadır. Akdağ'da yer alan yaylalardan en yoğun olarak kullanılan Kocayayla'da 16 hane konaklarken Oktur Yaylası'nda 11 hane konaklamaktadır (Sorkun Belediyesi). Mevkiler genellikle otu bol olan ve suya yakın alanlardır. Akdağ'ın Güney yamaçlarında hem ot hem de su kıt olduğu için daha az yaylacı konaklamaktadır. Yaylacı hane reislerinin genellikle orta yaşlarda olmalarına rağmen, 26'dan 70'li yaşlara kadar her yaş diliminden yaylacının bulunduğu tespit edilmiştir. Yaylacılar arasına 20'li yaşlarda yeni kuşak yaylacıların da katılması ile yaylacılık faaliyetinin azalan bir şekilde de olsa yeni kuşaklar tarafından devralındığının göstergesidir. Yaylada 2-9 kişilik büyüklüğe sahip hanelerin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Yaylalara ulaşımın kolay olması, yaylaların yerleşim birimlerine yakın olması ve sığır otlatmacılığı yapmaları devamlı yaylada konaklamalarını gerektirmemektedir. Küçük bir orman köyü olan Çamoğlu'nun tarım arazisinin sınırlı olması sebebiyle yaylacılarının yaylanın otlaklarından daha çok yararlandıkları görülmektedir. Aynı zamanda yaylacılık ile uğraşan ailelerin az veya hiç toprağının olmadığı görülmektedir. Bu veriye dayanarak yaylaya çıkan ailelerin birinci derece geçim kaynağı hayvancılık olduğu söylenebilir. Yaylaya çıkarılan toplam büyükbaş hayvan sayısı 512 adet, toplam küçükbaş hayvan sayısı 1774 adet olmak üzere toplam 2286 adet hayvan otlatma amacı ile ortalama 3 ay Tabiat Parkı'nda konaklamaktadır (Sorkun Belediyesi Halkla İlişkiler Müdürlüğü). Hayvancılık faaliyeti nedeniyle ortaya çıkan geleneksel yaylacılık faaliyeti süresince hayvan ürünlerinin değerlendirilmesi yapıldığı, ayrıca bu dönemde yapılan mantar toplama faaliyetinin de kısmen ticari amaçlı olduğu öğrenilmiştir.

Resim 54. Yaylacılık

5.4. ÇEVRE SORUNLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Tabiat Parkı alanında çevre sorunlarının tamamı kullanımdan kaynaklanmaktadır. Tabiat Parkı'nın yollarının iyileştirilmesi, tüm alanın daha fazla kısmının insan baskısı altında kalmasına ve doğal bütünlüğünün bozulmasına neden olmaktadır. (Harita 20. Akdağ Tabiat Parkı'nın Çevre Sorunları).

Tabiat parkının kültürel kaynak değeri olarak öne çıkan ve Mayıs ayı sonlarından Eylül ayına kadar bölgede devam eden yaylacılık faaliyetleri sonucunda bitki ve hayvan türlerini olumsuz etkilenmektedir. Bunlar genel olarak:

Özellikle yaylalarda ve su kenarlarında yaylacıların hayvanlarını otlamaları nedeniyle tür kaybına neden olmakta, yoğunlukları azalmakta ve tür kompozisyonları değişmektedir. Nitekim otsu bitkiler içinde birçok yerde, ortamda sadece hayvanların yiyemediği dikenli ve acı tada sahip formların kaldığı görülmektedir.

Alandaki ana akarsu sistemi dışındaki çeşmeler ekolojik olarak son derece önemli yer tutmaktadırlar. Ancak çoğunun çevresinde en çok ihtiyaç duyulan süre olan yaz aylarında yaylacıların, piknikçilerin bulunması canlı türlerini dar alanlara sıkıştırmakta ve sucul sistemler üzerinde kullanım baskısını artırmaktadır (Harita 21. Akdağ Tabiat Parkı'nın Yasal Fiziki Sınırlayıcılar). Ayrıca bu alanların insanlar tarafından kullanılırken kirletmeleri de başka bir problem olarak ortaya çıkmaktadır. Orman içi ve civarında yaşayan halkın akarsularda kirlilik riski oluşturması, kendileri ve hayvanları için tehlikeli olabileceği savıyla alanda bulunan kurt, tilki gibi yabani hayvanları avlamaları ve çeşitli ihtiyaçlarını karşılamak için ağaçları budayarak ormanlara zarar vermeleri diğer çevre sorunları olarak sayılabilir.

Özel arabalarıyla gelen piknikçilerin, park içinde gelişi güzel konaklamaları sonucunda; mangal ateşi kullanarak ya da çevreden topladıkları çam dallarıyla piknik ateşi yakarak yiyeceklerini pişirmeleri, giderken atıklarını açık biçimde bırakmaları sonucu sıvı ve katı atık kirliliğine yol açmakta ayrıca yangın tehlikesi ile karşı karşıya gelmektedir.

Harita 20.Çevre Sorunları

Harita 21.Yasal –Fiziki Sınırlayıcılar ve Antrapojenik Baskı

Trekking ya da kampçılık yapan ziyaretçilerin alanın keşfedilmedi yerlerine gitme, yeni rotalar bulma arzuları yabani hayvanların dolaşma alanlarında rahatsızlık yaratmaktadır. Özellikle kuşların ve memelilerin çiftleşme, gebelik ve yavru bakım dönemlerinde her türlü insani faaliyeti canlıları üzerlerinde baskı oluşturmaktadır. Özellikle kuş ve memeliler, araç içindeki insanlardan korkmadıkları ve kaçmadıkları halde, yürüyen insanlardan çok ürkmektedirler. Ayrıca alanın her köşesinin kirlenmesine, tahrip edilmesine neden olmaktadır.

Çevre sorunlarından birisi olan avcılık; alanın tamamında kontrolsüz olarak yapılmaktadır. Avlanma tüm yaban hayatı için risk oluşturmaktadır. Özellikle tabiat parkının ana kaynak değeri olan geyikler için durum daha ciddidir. Çünkü özellikle çiftleşme dönemlerinde erkek geyiklerin çıkardıkları yüksek ses nedeniyle kolay hedef haline gelmeleri avlanmalarını kolaylaştırmaktadır.

5.5. YASAL ÇERÇEVE

Tabiat Parkı alanı, 2873 sayılı Milli Parklar Kanununa göre T.C. Çevre ve Orman Bakanlığına geçmiştir. Bununla birlikte Tabiatı Parkı alanı farklı kanunlara göre de değerlendirilerek farklı statü kapsamına da alınmıştır. Tabiat Parkı alanının ana kaynak değerlerinden olan geyik popülasyonunun varlığı nedeniyle Yaban Hayatı Koruma alanı olarak belirlenmesidir. Her iki statünün amacı koruma olmakla birlikte yasal düzenlemelerden gelen uygulama biçimlerindeki farklılık, saha üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Aynı kurumun sorumluluğunda olan iki farklı yasa kapsamında statü verilmesi idari, uygulama ve kontrol açısından anlamlı olarak değerlendirilmekte birlikte, etkin bir mekanizma için olumsuz olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca, Tabiat Parkı alanında yürütülen ve kültürel kaynak değeri olan geleneksel yaylacılığın ve otlatma faaliyetlerinin devamlılığının sağlanmasına yönelik yapılacak işlemler açısından değerlendirildiğinde, Orman Kanunu ve Mera Kanunu uygulama açısından ilişkilidir. Tabiat Parkı alanında tespit edilen ve henüz tescil işlemi yapılmamış tarihi ve kültürel varlıkların İlgili Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından tescil işleminin yapılmasından sonra,

bu yerler 2863 Sayılı (5226 Sayılı Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ile Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile değişik) Kùltür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu kapsamında da koruma altına alınacağından Kùltür ve Turizm Bakanlığı ile koordinasyon zorunlu olacaktır.

Tabiat Parkı alanındaki mevcut kullanımlara ilişkin yasal çerçevenin yapılabilmesinde ve etkinlik sağlanabilmesi için ilgili tüm kurumların koordineli çalışması zorunludur.

5.6. EKOTURİZM FAALİYETLERİNİN DEğERLENDİRİLMESİ

Akdağ Tabiat Parkı'nın ekoturizm potansiyeli Bultman vd. (1993) tarafından önerilen ekoturizm potansiyelini belirlemeye yönelik ölçütler ve planlama ilkeleri doğrultusunda değerlendirmeye alındığında parkın ekoturizm faaliyeti olarak trekking, piknik turizmi, fotoğrafçılık, kuş gözlemciliği, kamp- karavan turizmi, mağara turizmi, tarih turizmi, bisiklet turizmi, dağ turizmi, atlı doğa yürüyüşü, av turizmi, sportif olta balıkçılığı, macera-spor turizmi, vahşi yaşam turları, yaylacılık potansiyeli olduğu söylenebilir. Ancak ilgili faaliyetler yönelik planlama ve gerçekleştirme aşamasında Harita 20'deki çevre sorunlarına ve Harita 21'de belirtilen fauna ve flora açısından hassas alanlara, fiziki sınırlayıcılara dikkat edilmeli uygun zaman ve mekanlar seçilmelidir.

Trekking

Tabiat Parkı son derece gelişmiş bitki örtüsü ve hayvan türüne sahiptir. Bu da doğa yürüyüşlerini cazip hale getirmektedir. Özellikle Karanlık Dere (Resim 55.) mevkiisi trekking için önemli rekreasyon alanıdır. Bu anlamda çeşitli dernekler Akdağ Tabiat Parkı alanında trekking faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Turizm amaçlı sportif faaliyetlerin çeşitlendirilmesi amacıyla dağcılık, trekking, rafting, kano, motorlu çok hafif hava taşıtı (Microlight- Ultralight vb.), motorlu-motorsuz su sporları, jeep safari, yamaç paraşütü vb. faaliyetlerin, güvenli biçimde sürdürülebileceği parkur alanlarının belirlenmesine yönelik olarak 15.06.1997 tarih 23020 sayılı Turizm Amaçlı Sportif Faaliyet Yönetmeliği kapsamında, Vali

Yardımcısı Başkanlığın'da Kültür ve Turizm Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı (Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü), Pamukkale Üniversitesi (Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksek Okulu), Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Denizli Özel Çevre Koruma Müdürlüğü, Jandarma Komutanlığı, Emniyet Müdürlüğü, Denizli Vergi Dairesi Başkanlığı, Gençlik ve Spor Müdürlüğü, Sanayi ve Ticaret Müdürlüğü, Orman Bölge Müdürlüğü, Çevre ve Orman Müdürlüğü, TURSAB, Denturod ve Adrenalin Doğa Sporları Derneği temsilcilerinden Turizm Amaçlı Sportif Faaliyet Parkur Alanı Belirleme Komisyonu oluşturulmuştur. Bu komisyonun belirlediği 2008 yılında Denizli ilinde turizm amaçlı sportif faaliyetleri parkur alanları ve dağcılık parkurları listesinde Akdağ Sığır Kuyruğu, Kartal Çimen Tepe Yürüyüş Güzergâhı, Karanlık Dere-Tokalı Kanyonu, Sığır Kuyruğu, Akkale Tepe Zirve Yürüyüş Güzergâhı Akdağ Tabiat Parkı Trekking Parkuru olarak yer almıştır. Özel Çevre Koruma alanı kapsamına giren parkur alanlarında Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı'ndan alınacak izne göre faaliyetlere başlanılmıştır (Denizli Özel Çevre Koruma Müdürlüğü).

Resim 55. Karanlık Dere Mevkisi

Karanlık Dereden başlayan ve Tokalı Kanyonu geçişinin başlangıç noktasına kadar olan kısım zorluk derecesi düşük olan yürüyüş için tercih edilen bölgelerden birisidir. Yürüyüş için tercih edilen diğer bir güzergâh da Tabiat Parkının batı ve güneybatı yönündeki yükseltisi olan Büyükgedik Tepe, Güvenciğedi Tepe ve

Deveboynu Tepenin oluşturduğu Akdağ zirve hattıdır. Gerek Karanlık Dere ile Tokalı Kanyonu gerekse Akdağ Zirve hattı topografik özellikleri açısından zor şartlara sahiptir. Bu nedenle Akdağ Zirve hattı, Karanlık Dere vadisi ve Tokalı Kanyonu yüksek zorluk derecesinde yürüyüş güzergâhı olarak belirlenmiştir.

Piknik Turizmi

Akdağ Tabiat Parkı'nda piknik yeri için uygun sahalarda bulunmaktadır. Yazın park alanı içinde bulunan Sığırkuyruğu yaylası ve Kocayayla çevre halk tarafından öncelikli piknik alanı olarak tercih edilmektedir. Ancak bu yaylalarda yeterli oranda tesisin bulunmayışı piknik merkezlerinin cazibesini azaltıcı niteliktedir.

Fotoğrafçılık

Tabiat Parkı fotoğrafçılar için son derece uygun sahalara sahiptir. Özellikle parkta yer alan bitki örtüsü ve hayvan türleri fotoğrafçılık sporuna oldukça uygundur. Akdağ'da son yıllarda kaydedilen bitkilerden *Barbarea hedegana* yalnız bu dağa özgü olup, çok sınırlı miktarda bulunan bir endemiktir. Bu türle birlikte endemik olarak Ehrami Karaçamı (*Pinus nigra, pallasiana var. pyramidata*) mevcut olup, alanda *Astragalus gaeobatryo*, *Carapenula sorgerae* ve *Crenosdadium siifolium* gibi küresel ölçekte tehlike altında veya mahallî bir yayılış gösteren çok sayıda nadir bitki türü de yetişir. Önemli bitki alanlarından olan Akdağ Tabiat Parkı'nı önemli fotoğraf çekim merkezi haline getirmektedir. Aynı zamanda önemli bir yaban hayatı alanı olan sahada yurdumuzda koruma altında olan ulugeyik (*Cervus elaphus*) ve nesli tükenmekle tehlike altında olan sakallı akbaba (*Gypaetus barbatus*) ve kızıl akbaba (*Gyps fulvus*) bulunmaktadır. Bunların haricinde yılka atları, kurt, tilki, yaban domuzu, tavşan, keklik, porsuk, gelincik, sincap, sansar gibi türler ile koruma altında olan birçok kuş türü (şahin, akbaba, doğan, kartal, ibibik, florya, baştankara, kukumav, iskete, arı kuşu, saka, ispinoz, tepeli toygar vs.) yer almaktadır. Ayrıca Anadolu'nun tek endemik kuşu olan Sıvacı Kuşu inceleme alanımıza farklı bir ayrıcalık sağlamaktadır. Kelebek vadisindeki (Resim 56-57) hareketlilikte görülmeye değerdir. Bu nadir özellikler fotoğrafçılık sporu için oldukça elverişli şartlar oluşturmaktadır (Uyan 15; 2004).

Resim 56-57. Kelebek Vadisinden Görüntüler

Kuş Gözlemciliği

Akdağ Tabiat Parkı, Kızıl akbaba, Karaakbaba, Sakallı akbaba ile Akkuyruk kartal, Kayakartalı ve Küçük kerkenez gibi nesli tehlike altında olan yırtıcı kuşlara ve bölgenin tek endemik kuşu olan Anadolu sıvacsısı gibi kuşlara da ev sahipliği yapmaktadır. Akdağ Tabiat Parkında 37 kesin kuluçka (KK) ve 18'i muhtemel kuluçka (MK) olmak üzere 55 kuş türünün ürediği tespit edilmiştir. Araştırma alanında yapılan gözlemlere göre 34 familyaya ait 124 kuş türü gözlenmiştir. Akdağ Tabiat Parkı'nda tehlike kategorileri dikkate alındığında bölgenin kuş gözlemciliği adına önemi ortaya çıkmaktadır. Bu ve benzer özellikleri olan türlerin, alanın ekolojik önemi açısından uygun mekan ve zamana göre izlenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Kuşlar bakımından önemli olan mevkiler olarak Kocayayla ve Karanlık Dere Mevkileri öne çıkmaktadır. Akkale Tepe ve Akdağ kayalık alanları ise yüksek mevkileri tercih eden kuş türlerinin görülebileceği mekânlar olarak tespit edilmiştir.

Vahşi Yaşam Turları

Tabiat Parkı alanında böcekler, omurgalı-memeli hayvanlar ve kuşlar olarak sınıflandırabileceğimiz 4 adet iki yaşamlı türü, 11 adet sürüngen türü, 12 memeli hayvan yaşama imkânı bulması Akdağ Tabiat Parkı'nda vahşi yaşam turları yapılabilecek alan olma niteliğini ortaya koymaktadır. Akdağ Tabiat Parkı yılık atları ve özellikle ulu geyikleri izlemek için yapılacak vahşi yaşam turlarına önemli olanaklar sağlamaktadır. Ayrıca kurt, tilki, ağaç sansarı, kertenkele türleri, yaban domuzu ve kuşların çeşitliliği vahşi yaşam turları için çeşitlilik oluşturur. Önemli yaşam alanları yılık atları için Kocayayla, geyikler için Dere Alanı, kuşlar için Sığırkuyruğu Mevkisi, Akkale civarı olarak görülmektedir (Harita13. Akdağ Tabiat Parkı'nın Omurgalılar İçin Önemli Alanları). Görsel değerler bakımından Akdağ Tabiat Parkı'nın Güney ve Güneybatı bölgeleri diğer alanlara oranla daha fazla görsel zenginlik sunduğu ve kullanıcılar tarafından daha fazla tercih edildiği saptanmıştır. Bu doğrultuda vahşi yaşam turları esnasında en fazla vahşi hayvanların görülebileceği mekânlar ise Yaylalar, Karanlık Dere, Tokalı Kanyonu, Karabel Tepe etekleri, Akkale'dir.

Macera-Spor Turizmi

Akdağ'ın zirvelerinden Işıklı Göl'ün ve yakınındaki Çivril Grabeni'nin görünümü ve Akdağ Tabiat Park alanı içerisinde yer alan Akdağ kireç taşları karstik yapılar macera-spor turizmi için gelen ziyaretçiler için son derece etkileyicidir. Çünkü Tabiat Parkı Alanı bölgedeki en önemli yükselti bloğunu oluşturmaktadır. Alandaki en yüksek kot, alanın batısında yer alan 2446 m. rakımlı Akdağ-Kıraçtepe özellikle tırmanma ve macera-spor faaliyeti isteyen kişiler için etkileyicidir. Ayrıca Karanlık Dere, Çimek Dere macera-spor turizmi için idealdir. Alanın en önemli macera-spor turizmine katkıda bulunacak alanı ise Atyelesi Dere tarafından şekilli gömülü vadiler şeklinde, derince yarılarak parçalanmış olan Tokalı Kanyonudur (Resim 58.). Tokalı Kanyonunu geçmek hem tırmanma hemde belli oranda derin kanyondan yüzerek geçmeyi gerektirmektedir.

Resim 58. Tokalı Kanyon

Kamp / Karavan Turizmi

Tabiat Parkı'nın Kocayayla (Resim 59-60.) ve Sığırkuyruğu mevki (Resim 61.) kamp ve karavan turizmi açısından elverişlidir. Bu alanlar, günübirlik kullanımının yanı sıra ziyaretçilerin kendi çadır ve karavanlarıyla kalmalarına olanak sağlamaktadır.

Resim 59. Kocayayla Mevkisi

Resim 60. Kocayayla Mevkisi

Tarih Turizmi

Güneş-deniz-kum pazarına yönelik tatil turizminin doyuma ulaşması, bireylerin ekoturizm aktiviteleri içinde yer alan tarih turizminin canlanmasına sebep olmuştur. İnsanların tarihi değerler hakkında bilinçlenmeye başlamasıyla farklı yerleşim birimleri ve kalıntıların görülmesi, araştırılması, keşif ve dini amaçlı seyahatler, yerel mimari ve orijinal özellikleri tanıma amacı ile yapılan tarih turizmi seyahatler içinde yer almaktadır. Ülkemizin kültürel mirasının iyileştirilmesi yönündeki faaliyetlerin çoğaltılması oldukça önemlidir. Bu anlamda Akdağ'da çeşitli mevkilerde Geç Roma/Erken Bizans dönemine ait tarihi alanlar mevcuttur. Tespit edilen yerleşim birimleri, şapel ve mezarlık alanları küçük gruplar halinde yaşayan, ekonomik düzeyi düşük olan topluluklara ait olup Kocayayla ve Başalan yaylasında yoğunlaşmıştır (A.T.P.G.P., 2006).

Bisiklet Turizmi

Tabiat Parkı ulaşım ağı yüksek standart orman yolu olarak tanımlanabilir. Bu nitelik Tabiat Parkı'nda yapılacak olan bisiklet turizmi açısından değerlendirildiğinde yeterli standarttır. Özellikle Orman yolu ve Sığırkuyruğu Mevkisi (Resim 61.) kanyon başlangıcına kadar bisiklet turizmi için idealdir.

Ziyaretçilerin dinlenmek için kullanabilecekleri uygun alan ve içme suyu ihtiyacını karşılamak için çeşmeler yeterli miktar ve özelliindedir.

Resim 61. Sığırkuyruğu Mevkisi

Dağ Turizmi

Dağcılık parkurları listesinde Akdağ Sığır Kuyruğu, Kartal Çimen Tepe Yürüyüş Güzergâhı, Karanlık Dere-Tokalı Kanyonu, Akkale Tepe Zirve Yürüyüş Güzergâhı Akdağ Tabiat Parkı, Özel Çevre Koruma alanı kapsamına giren parkur alanlarında Özel Çevre Koruma Kurulu Başkanlığı'ndan alınacak izne göre yürüme ve zirveye tırmanma gibi faaliyetlerde bulunma imkânı mevcuttur.

Atlı Doğa Yürüyüşü

Akdağ Tabiat Parkı'nda Sığır Kuyruğu, Kartal Çimen Tepe ve Akkale Tepe Zirve Yürüyüş Güzergâhı, Karanlık Dere-Tokalı Kanyonunda, atlı doğa yürüyüşü için gerekli potansiyel bulunmaktadır.

Av Turizmi

Akdağ Tabiat Parkı'nda avcılığın düzenlenmesi ve kontrolünün sağlanarak av hayvanlarının yaşama ortamlarının korunarak geliştirilmeleri, av turizminin düzenlenmesi, devamlı ve plânlı olarak faydalanmaya tabi tutulması faaliyetleri üzerinde çalışmalar yapılmaktadır. Son zamanlarda alanda av turizmi için düzenlenen faaliyetler mevcuttur. İnceleme alanımızda av turizmi potansiyeli kapsamında bulunan özellikle Tavşan, Yaban Domuzu, Ulugeyik türleri için av yönetmeliği hükümlerine uygun olarak av turizmi yapılabilir. Sığır Kuyruğu, Başalan yaylası, Kocayayla ve Karanlık Dere mevkileri bu anlamda uygun ortamları oluşturmaktadır.

Mağara Turizmi

Turizm çeşitliliği açısından mağaralar oldukça önemlidir. Bölgede, Kocayayla'nın güneyinde bulunan Kurtini Mağarası tespit edilen tek mağaradır (Resim 62.). Kurtini Mağarası, Sandıklı ilçemize 34 km. Kocayayla'dan 6 km. uzaklıkta Bökenin Yurdu olarak bilinen mevkide yer alır ve fosil bir mağaradır. Daha uzun olduğu tahmin edilen mağaranın tavanının göçmesi nedeniyle ikinci bölümüne girilememiştir. Aynı bölgede (Akdağ-Kocayayla), Menteş kasabasına yakın bir mevkide Oktur Mağarası bulunmaktadır. Henüz bir inceleme yapılmamıştır. Kurtini mağarasının yanında Kanyon Vadi ve Akdağ Tokalı kanyonu dik ve taraçalı görünümü Kurtini mağarasına ayrıcalık getirmektedir.

Resim 62. Kurtini Mağarasının İçten Görünüşü

Sportif Olta Balıkçılığı

İnceleme alanımızda dikkat çeken en önemli akarsu Akçay Deresi ve kollarıdır (Resim 63.). Ayrıca alanımızda üç büyük akarsudan söz etmek mümkündür. Bunlar Akçay dere, Kufi Çayı, Kestel Çayı'dır. Bu akarsuların beslenme havzalarında yer alan çeşitli alanlarda kaynaklar ortaya çıkmaktadır. Akçay ve Karanlık Kanyon sportif amaçlı olta balıkçılığı yapılabilecek en iyi iki alan olarak gösterilebilir. Küçük kaya balığı ve tatlı su balıkları mevcuttur.

Resim 63. Akçay Bağlantıları

Yaylacılık

Sorkun, Çamoğlu, Örenkaya, Menteş, Baştepe, Kırka, Düzbel, Kızılca ve Gümüşsu köyleri geleneksel olarak her yıl yaylacılık amaçlı olarak Kocayayla, Oktur yaylası, Başalan, Sazakları, Yerlibel, Kavacık/Kuyucak mevkilerinde konaklamaktadırlar. Bunların yanında dağınık olarak, tek tük başka mevkilerde konaklayanlara da rastlamak olasıdır. Yayla otlaklarının paylaşımı da aynı köylerden yaylacıların belli bir mevkide kümelenmesine dayanmaktadır. Akdağ Tabiat Parkı'nda yer alan yayalardan en yoğun olarak kullanılan Kocayaylada 16 hane konaklarken Oktur yaylasında 11 hane konaklamaktadır. Ancak bölgede yaylacılık kapsamında kalıcı faaliyetler gerçekleştirmek gereklidir. Önemli yayla alanlarına yapılacak çeşme ve tuvaletlerle ilgili alt yapı ve üst yapı çalışmaları yapılarak yayla zamanı uygun ve sağlıklı kıl çadırlar kullanılarak mekânlar oluşturularak turistik amaçlı değerlendirmek gereklidir.

5.7. AKDAĞ TABİAT PARKI SWOT ANALİZİ

SWOT analizi tekniği mevcut ve potansiyel turizm aktivitelerinin belirlenmesi, planlanması ve sürdürülebilirliği açısından rasyonel yaklaşımlar elde edilmesine yardımcı olma özelliği nedeniyle Akdağ Tabiat Parkı'nın ekoturizm potansiyelinin saptanmasında SWOT analizi tekniğinden yararlanılmıştır.

SWOT Analizi incelenen bölgenin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemekte ve dış çevreden kaynaklanan fırsat ve tehditleri saptamakta kullanılan bir tekniktir (Gürlek 2002). SWOT Analizi Tekniği, alanın mevcut güçlü yanları (avantajlar) ve zayıf yanlar (dezavantajlar) ile birlikte gelecekte karşılaşılabilecek fırsatlar ve tehditler önceden tespit edilerek planlama ve yönetim aşamasında karar vermede kullanılan bir analiz yöntemidir. SWOT kelimesi, Strengths (Güçlü yanlar/Avantajlar), Weaknesses (Zayıf yanlar/Dezavantajlar), Opportunities (Fırsatlar) ve Threats (Tehditler) kelimelerinin baş harflerinden meydana gelmektedir.

SWOT Analizinde ilk olarak, güçlü ve zayıf yönler ile karşı karşıya bulunulan fırsatlar ve tehdit unsurları ortaya konulmaya çalışılır. Bu anlamda SWOT bir "mevcut durum" analizidir. SWOT aynı zamanda gelecekteki durumunun ne

olacağını tespit ve tahmin etmeye yarayan bir analiz tekniğidir. Bu ikinci anlamda SWOT bir "gelecek durum" analizidir (Polat 2006).

Gürlek (2002)'e göre SWOT Analizi, güçlü olunan ve büyük fırsatların yattığı alanlara odaklanmayı sağlar ve stratejik bir plan geliştirilmesinde, sorun tanımlama ve çözüm oluşturulmasında, nicel verilerin yetersiz, bilgilerin kişilerin belleklerinde olduğu durumların analizinde kullanılır.

Bir ülkenin ya da bir yörenin alternatif turizm politikalarının belirlenmesinde SWOT analizi tekniğinden yararlanılarak, ülkenin turizm potansiyelinin güçlü-zayıf yönleri ve fırsatlar-tehditler faktörlerini ortaya çıkarılabilmektedir (Avcıkurt vd.2003). Ülkemizde giderek önemi artan ekoturizmin mevcut güçlü ve zayıf yönlerinin açıkça bilinmesi, bugün ve gelecekte fırsat ve tehditlerin tahmin edilmek suretiyle analiz edilmesi, ülkelerin uygun stratejilerin ve politikaların belirlenmesi ve seçiminde önemli bir rol oynayacaktır (Nayir vd .2008).

Akdağ Tabiat Parkı'nın ekoturizm potansiyelinin belirlenmesi, mevcut ve potansiyel turizm etkinliklerinin sınıflandırılmasında SWOT analizinden yararlanılarak, alanın ekoturizm potansiyelinin içsel (güçlü ve zayıf yönler) ve dışsal (fırsatlar ve tehditler) faktörleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma alanının iç ve dış etkenleri dikkate alarak izlenen bu yöntemle, alanın var olan güçlü yönleri ve fırsatlardan en üst düzeyde yararlanacak, tehditlerin ve zayıf yanlarının etkisini en aza indirecek öneriler geliştirilmiştir.

Günümüzde giderek önemi artan ekoturizmin mevcut güçlü ve zayıf yönlerinin açıkça bilinmesi, bugün ve gelecekte fırsat ve tehditlerin tahmin edilmeksuretiyle analiz edilmesi, özellikle turizm sektöründe uygun stratejilerin ve politikaların belirlenmesinde önemli bir rol oynayacaktır. Akdağ Tabiat Parkı'nın ekoturizm açısından güçlü ve zayıf yanları, fırsatlar ve tehditlerinin incelenmesi ile ekoturizm potansiyeli ve değerlendirilmesi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

A- Akdağ Tabiat Parkı'nın Güçlü Yanları (Avantajlar)

- Akdağ Tabiat Parkı'nın iklim ve jeomorfolojik özellikleri,
- Ekosistem çeşitliliği ve zenginliği,
- Orman alanlarının halen doğal karaktere sahip olması,

- Tarihi, arkeolojik, kültürel değerlere sahip olması,
- Her mevsimde farklı ekoturizm etkinliklerinin yapılabilmesi,
- Coğrafi konumu nedeniyle kolay ulaşılabilir olması,
- Ekoturizm yönünden çeşitlendirilmiş ürünlerin varlığı.

B- Akdağ Tabiat Parkı'nın Zayıf Yanlar (Dezavantajlar)

- Doğal kaynakların yeterince korunamaması ve bilinçsizce kullanım,
- Bilinirliğinin ve destinasyon imajının olmaması,
- Çevresel, ekonomik ve sosyal sonuçları itibariyle farklı sonuçlar doğurabilen ekoturizm etkinliklerinin uygunluk ölçütlerinin belirgin olmaması,
- Ekoturizm etkinliklerini izleme ve denetlemeye yönelik kurumsal bir yapının olmaması, girişlerin kontrolsüz oluşu,
- Ekoturizme hizmet verebilecek alt ve üst yapının istenilen düzeyde olmaması,
- Zengin fauna ve flora sahip olmasına rağmen bölgenin potansiyeli üzerinde yeterli çalışmaların bulunmaması,
- Yerel halkın doğayı koruma bilincinin yeterince gelişmemiş olmaması,
- Birçok ekoturizm türünün yapılabilmesi için gerekli alt ve üst yapının olmaması,
- Konaklama olanaklarının yetersizliği.

C- Akdağ Tabiat Parkı'nın Fırsatları

- Dünyada ve Türkiye'de ekoturizme yönelik talebin artması,
- Ekoturizmin alanında yerel halka yeni iş ve gelir fırsatı sağlaması,
- Ekoturizm sektöründe yeni yatırım ve alt sektörlerin oluşumu,
- Doğa koruma konusunda yerel, ulusal ve küresel bilinç geliştirme olanağı,
- Gelişen ulaşım olanakları ve buna bağlı olarak uzun mesafeli seyahat imkânlarının gelişmesi,
- Termal turizmin yanında alternatif turizm çeşidi olarak düşünülebilir.
- Dünya genelinde ve ülkemizdeki birey ve toplumların ekoturizm konusuna olan ilginin artması,

- Ülkemizde yasa ile koruma altına alınan doğal alanların nitelik ve nicelik olarak artması.

D- Akdağ Tabiat Parkı'nın Tehditleri

- Ekoturizmin yaygınlaşması ve baskını artması ile birlikte biyolojik çeşitliliğin olumsuz etkilenmesi ve yok olması,
- Plansız artan ve büyüyen ekotururların bir sonucu olarak endemik veya ekonomik değere sahip bitki ve hayvan türlerine yönelik yasadışı ticaretin ve kaçakçılığın artması,
- Kontrolsüz ve bilinçsiz ekotururlar sonunda ekoturistlerin can ve mal kayıplarının artması ve kötü ulusal şöhret,
- Ekoturizm etkinliklerinin tekdüzeleşmesi ve her yerde benzer ve sırada etkinliklerin uygulanmasının getirebileceği sıkıntılar,
- Ekoturizme yönelik yapılacak teşvik ve yatırımların doğal alanlarda aşırı yapılaşmaya yol açması,
- Doğa içine yapılmış, mimari estetiğe sahip olmayan otel, lokanta gibi bireysel binaların ve reklam panoları, yol üstü tabelaları görsel anlamda kirlilik yaratabilecektir,
- Turistik mevsim boyunca nüfus sayısı ve yoğunluğunun artış göstermesi su ve elektrik gibi altyapı hizmetlerinde taşıma kapasitesinin aşılması sebebiyle kesintiye uğrayabilmektedir,
- Ekoturizm amaçlı işletmecilerin veya yatırımcıların rant ve kar uğruna kırsal yöre insanlarını izole ederek, tek paydaş olma olasılığı,
- Keşfedilen bir alana sürekli bir turist akımı nedeniyle doyum noktasına ulaşılması ve kaynak değerlerin bozulma ve kirlenme etkileri artıkça ve taşıma kapasitesi zorlandıkça yörenin turistik kimliğinin cazibesini yitirmesi,
- Turistler ile yerel topluluğun kültürel bütünlüğü sağlanamadığında bölgenin turiste hizmet götürmek istemesi sebebiyle yerel halk kendi bölgesine yabancılaşabilecektir. Ayrıca, bazı özel doğa bölgelerinin de sadece özel kullanıma geçerek halka kapatılması da yerel yaşamı olumsuz etkileyebilecektir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüz turistlerinin eğitim kültür seviyelerininve doğa çevre bilincinin giderek artması ile ilgi isteklerinin Eğlence-Eğitim-Çevre (**3E Entertainment–Education–Environment**) üçlüsüne kaydığı gözlenmektedir. Buna bağlı olarak insanların turizm tercihlerinde oluşan bu değişiklikler, kitlesel turizm hareketlerinden bireysel turizm hareketlerine, kalabalık destinasyonlardan, doğal ve bozulmamış çevreye doğru yönelmiştir. Doğal çevreye yönelen bu talep karşısında bu alanların koruma, kullanma dengesi gözetilerek sürdürülebilir kullanımını ve kontrolünün sağlanması için sürdürülebilir turizme açılması gereğini de beraberinde getirmiştir. Kitle turizminin olumsuz etkilerine karşı doğal çevrelerin korunmasının öneminin anlaşılmasıyla önem kazanan turizm çeşitlerinden birisi ekoturizmdir. Ekoturizm doğal ve kültürel alanlarda uygulanacak en uygun turizm türü olup, planlı ve kontrollü yapısı sayesinde bu alanların geleceği içinde güvence oluşturmaktadır.

Akdağ Tabiat Parkı yakın çevresinde ekoturizm etkinliklerine yönelik uygulamaları gerçekleştirmek için ekoturizm potansiyelinin ele alınıp değerlendirilmesi ve eksikliklerin giderilmesi için bu çalışma yapılmıştır. Tez kapsamında Akdağ Tabiat Parkı ve yakın çevresinin ekoturizm potansiyelinin belirlenmesi, mevcut ve potansiyel turizm etkinliklerinin sınıflandırılmasında SWOT Analizi'nden yararlanılarak, alanın ekoturizm potansiyelinin güçlü ve zayıf yönleri ile fırsatlar ve tehdit faktörleri belirlenmiştir. İzlenen bu yöntemle, alanın var olan güçlü yönleri ve fırsatlardan en üst düzeyde yararlanacak, tehditlerin ve zayıf yanlarının etkisini en aza indirecek plan ve öneriler geliştirilmiştir. Bu amaçla çalışma kapsamında aşağıdaki tespitler yapılmış ve çözüm önerileri getirilmiştir.

Akdağ Tabiat Parkı ekoturizm etkinlikleri olarak trekking, yaylacılık, fotoğrafçılık, kuş gözlemciliği, macera ve spor turizmi, tarih ve kültür turizmi, yaban hayatına odaklı vahşi yaşam turları, mağaracılık, kamp ve karavan turizmi, piknik aktiviteleri, atlı doğa yürüyüşü, av turizmi, bisiklet turizmi, olta balıkçılığı yönünden zengindir. Ancak bölgenin mevcut durumu dikkate alındığında belirlenen ekoturizm türlerinin bölgede geliştirilebilmesi için kamu, genel idare, yerel halk ve sektör

girişimcileri tarafından bazı eksikliklerin giderilmesi gerekmektedir. Bu anlamda Akdağ Tabiat Parkı'nın ekoturizm potansiyeli hakkında yapılan çalışma sonucu sonuç ve öneriler şu şekilde sıralanabilir (Harita 22. Sentez 1, Harita 23. Sentez 2.).

- Akdağ Tabiat Parkı ekoturizm faaliyetleri içinde özellikle Karanlık Dere mevkiisi trekking için önemli rekreasyon alanıdır. Bu anlamda çeşitli dernekler Akdağ Tabiat Parkı alanında trekking faaliyetleri gerçekleştirmektedir. Ancak, trekking faaliyetlerinin amacına uygun olarak gerçekleşmesi için gzerghın düzenlenmesi doğal yaşamı etkilemeyecek şekilde planlamasının yapılması gereklidir. Diğer bir öneri ise alana yönelik trekking rehberlerinin yetiştirilmesi sağlanmalıdır. Bu yapılırken kritik nokta rehberlerin yerel halktan seçilmesine dikkat edilmesi olacaktır. Bu hem yerel halkın doğal kaynak değerler hakkında bilinçlendirilmesini sağlayacak hem de iş imkânı oluşturacaktır. Trekking gzerghlarının belirlenmesinde kültürel ve arkeolojik değer taşıyan mevkilerin alternatif parkur olarak düzenlenmesi bir diğer öneri olabilir.
- Akdağ Tabiat Parkı'nda ekoturizm açısından bölgede yaylacılık faaliyetleri adına çeşitli tehdit faktörleri bulunmakta olup yapılacak etkinlik ve planlama çalışmalarında bunlara dikkat edilmesi büyük önem arz etmektedir. Bu alanlardaki kaynakların aşırı kullanımının engellenmesi, atıkların önlenmesiyle kirlilikten korunması, erozyon çalışmaları gibi tedbirler doğa değerlerinin sürekliliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bilinçsiz tarım ve hayvancılık faaliyetleri, yayla ve diğer alanlarda ekosistem açısından büyük risk taşımaktadır. Bu konuda yerel halk bilgilendirilerek evre bilinci oluşturulmalıdır. Alanımızda yapılan yaylacılık faaliyetleri yanında yapılabilecek festival-şenlikler yöre tanıtımında değerlendirilebileceği gibi yerel halkların ekonomik anlamda kazanç sağlamalarında önemli rol oynayabilecek etkinlikler olarak önerilebilir. Düzenlenen festival ve şenlikler aracılığıyla bölgenin sahip olduğu diğer ekoturizm etkinlikleri eşitleri konusunda yöre tanıtılıp bilgiler verilerek gelen ziyaretçi ve turistlerin ilgileri doğrultusunda bu etkinliklere yönlendirilmesi de sağlanabilecektir. Bu etkinliklerin yanı sıra yaz ve sonbahar aylarında, kuş gözlem festivalleri, yarışlar, dağcılık ve kampçılık gibi yeni faaliyetlerin de yapılması yönünde planlama yapılabilir.

- Harita 23 sentez

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

-

- Yörenin zengin geleneksel yaylacılık ve kültürel değerleri ile doğal zenginlikleri bir araya getirilerek çeşitli festival ve şenlikler düzenlenip bu etkinlik potansiyelleri artırılabilir. Bu sayede hem yerel halk, hem de katılımcılar arasında her açıdan kültürel paylaşım ve yakınlaşma imkânı sağlanacaktır. Yerel halk ürünlerini ve kültürlerini tanıtmaya imkânı bulup maddi açıdan da kazanç imkânı da bulabilecektir. Ayrıca alanda konaklama yapan yaylacıların çadırlarına ve kurulduğu alanlara düzenleme yapılabilir. Kullanılan çadırların naylon derme çatma çadır yerine ortama uygun olan kıl çadır ve sağlıklı doğal ürünlerle desteklenerek kullanımı sağlanabilir. Bu nokta da koruma alanlarının çok belirlenmesi, gerekirse genişletilmesi düşünülmeli ve yaban hayatını olumsuz etkileyebilecek zaman ve mekânların bu amaçlı seçilmemesine özen gösterilmelidir.
- Park alanının jeomorfolojik oluşumlar yönünden çok zengin bir potansiyele sahip olması ve değişik şekilli oluşumların varlığı, alternatif ekoturizm aktivite mekânlarını artırmaktadır. Jeolojik yönünden muhteşem doğa manzaraları bulunmaktadır. Tokalı kanyonu, Kanyon vadi, Kurtini mağarası en güzel örneklerdir. Flora ve faunanın zengin ve çeşitli olması alanı fotoğrafçılar için cazibe merkezi haline getirmektedir. Kelebek vadisindeki kelebekleri resimlemek, manzara seyri ve fotosafari gibi etkinlikleri yapılabilecek mekânlar mevcuttur. Özellikle Tokalı Kanyonu ve Karanlık Dere bu anlamda önemli alanlardır.
- Akdağ Tabiat Parkı sadece bu yöreye özgü olan ve nadir görülen 124 kuş türüne ve endemik tür olan Anadolu sıvıcısına ev sahipliği yapmaktadır. Bölgede gözlemlenebilen nadir kuş türleri ve kuş zenginliği, birçok kuş gözlemcisini bölgeye çekmek için yeterlidir. Kuşlar bakımından önemli olan mevkiler olarak Kocayayla, Karanlıkdere Mevkii, Akkaletepe ve Akdağ kayalık alanlarının öne çıktığı tespit edilmiştir. Ancak alanda kuş gözlemine dayalı bir ekoturizm modelinin geliştirilmesi, yöre halkına ek bir gelir kaynağı oluşması için olanak sağlayacağı gibi, alanın doğal yapısının korunmasına da büyük ölçüde katkı sağlayacaktır. Tabiat Parkı kuşlar açısından potansiyeli gözler önüne serildiğinde, ülkemize kuş gözlem turları düzenleyen tur operatörlerinin de Akdağ Tabiat Parkı'nı tur güzergâhlarına katmaları sağlanabilir. Ancak kuş gözlem istasyonları

belirlenmeli, kuluçka dönemleri ve kullanım kapasitelerinin kontrollü yapılması gerekmektedir.

- Tabiat Parkı Alanı bölgedeki en önemli yükselti bloğunu oluşturmaktadır. Akdağ'ın zirvelerinden Işıklı Göl'ün ve yakınındaki Çivril Grabeni'nin görünümü son derece etkileyicidir. Akdağ Tabiat Park alanı içerisinde yer alan Akdağ kireçtaşları karstik yapılar sunmaktadır. Bu alanlarda tırmanma ve macera turizmi ön planda yer almaktadır. Güzergâhın iyi belirlenmesi ve rehber eşliğinde doğaya zarar vermeyecek nitelikte yapılması gereklidir.
- Akdağ Tabiat Parkı tarih ve kültür turizmi kaynakları çeşitli mevkilerde tespit edilen yerleşim birimleri, şapel ve mezarlık alanları küçük gruplar halinde yaşayan, ekonomik düzeyi düşük olan topluluklara ait olup, Geç Roma/Erken Bizans dönemindedir. Mezarlıkların birçoğunda kaçak kazılar gerçekleşmiş olmakla birlikte, bazılarında mezar mimarisini yansıtan unsurların halen korunmuş olması ya da hiç açılmamış mezarların mevcut olması, bilim dünyasına daha güvenilir bilgiler sunacaktır. Açılmamış mezarlardan elde edilecek ölü armağanları, bu alanda yaşayan ailelerin ekonomik gücünü göstereceği gibi, sanat anlayışlarını da belgeleyebilecektir. Ayrıca mezarlarda bulunacak insan iskeletleri de yaşayan topluluğun yaş veya geçirmiş oldukları hastalıklar konusunda da bilgi sağlayacaktır. Yerleşim yerlerinden ve mezarlardan elde edilecek bilgiler, Afyonkarahisar ilinde Geç Roma/Erken Bizans döneminde yerleşmeye sahne olan diğer birimlerle karşılaştırma imkânı sağlayacaktır. Akdağ Tabiat Parkı içinde kalan yerleşim yerleri ve mezarlıkların tescil edilmesi ve ekoturizm faaliyetleri kapsamında tespit edilen mevkiler için korunma tedbirlerinin alınması önerilebilir. Ayrıca ekoturistlerin mevkilere zarar vermeden ziyaret edebileceği önlemler alınmalıdır. Söz konusu öneri Akdağ Tabiat Parkı'nda mevcut olan yaylalarda yaşayan insan topluluklarından kalan ve günümüze ulaşan taşınmaz kültür varlıklarının bilim dünyasına kazandırılması ve gelecek kuşaklara aktarılması doğrultusunda yapılmıştır. Anadolu kültürünü de zenginleştirecek olan bu kalıntılar, anakent konumunda olan merkezlerin dışında, yayla kültüründe Geç Roma/Erken Bizans döneminde insan topluluklarının sosyo-ekonomik profilini de ortaya koyacaktır. Anılan park içinde kalan mezarlıkların tescil veya ilgili müzesince sistemli kazı çalışmalarının yapılması

önerisinin temel nedenlerinden biri, yayla kültüründe ölü gömme adetleri konusunda daha detaylı bilgilerin elde etmesine dayanmaktadır.

- Akdağ Tabiat Parkı, yılık atları ve özellikle ulu geyikleri izlemek için yapılacak vahşi yaşam turlarına önemli olanaklar sağlamaktadır. Görsel değerler bakımından Akdağ Tabiat Parkı'nın Güney ve Güneybatı bölgeleri diğer alanlara oranla daha fazla görsel zenginlik sunduğu ve kullanıcılar tarafından daha fazla tercih edildiği saptanmıştır. Vahşi yaşam turları için ideal olan alanlar yaylalar, Karanlık Dere, Tokalı Kanyonu, Karabel Tepe etekleri, Akkale'dir. Yaban hayatı gözlemciliği eğer bilinçsizce yapılırsa hayvanlar üzerinde büyük bir baskı oluşturmaktadır. Turistler çok yaklaştıklarında ve motorlu araçlarıyla gürültü çıkardıklarında ise, hayvanların doğal davranışları da değişir. Bu anlamda gözlemciler için doğal yapıyı bozmayacak şekilde gözlem terasları kurulabilir ve yerel halkın rehberlik yaparak alanı sahiplenmesi ve korunması sağlanabilir.
- Kocayayla'nın güneyinde bulunan Kurtini Mağarası tespit edilen tek mağaradır. Aynı bölgede (Akdağ-Kocayayla), Menteş kasabasına yakın bir mevkide Oktur Mağarası bulunmaktadır. Henüz bir inceleme yapılmamıştır. Kurtini mağarasının yanında Kanyon Vadi ve Akdağ Tokalı kanyonu dik ve taraçalı görünümü Kurtini mağarasına ayrıcalık getirmektedir. Mağara girişi düzenlenmeli, kontrolü sağlanmalı ve koruma altına alınmalıdır.
- Kamp-Karavan Turizm aktivitelerinde Tabiat Parkı'nın Kocayayla ve Sığırkuyruğu mevkii kamp ve karavan turizmi açısından elverişlidir. Bu alanlar, günübirlik kullanımının yanı sıra ziyaretçilerin kendi çadır ve karavanlarıyla kalmalarına olanak sağlamaktadır. Aynı zamanda piknik aktiviteleri açısından gerek yerel halk tarafından gerekse günü birlikçiler tarafından tercih edilen mekânlardır. Bu anlamda ekoturizme yönelik altyapı planlama çalışmalarında, yer seçimi, planlama, tasarım, ulaşım, konaklama, kirlilik (katı atık, kanalizasyon yönetimi, vb.) doğal çevre ve sulak alanların korunması vb. çalışmalar ve düzenlemelere önem verilmelidir. Ayrıca yetersiz olan tuvaletler, hayvanlar ve insanların birlikte kullandığı çeşmeler düzenlenerek çoğaltılmalıdır.
- Akdağ Tabiat Parkı atlı doğa yürüyüşü açısından Sığır Kuyruğu, Kartal Çimen Tepe ve Akkale Tepe Zirve Yürüyüş Güzergâhı, Karanlık Dere-Tokalı Kanyonunda, atlı doğa yürüyüşü gerekli potansiyele sahiptir. Ancak atların

bakımlı ve eğitimli, bakıcıların eğitimli ve yerel halktan olması yönünde çalışmalar yapılmalıdır. Ziyaretçilerin kısa süreli dinlenme yerleri düzenlenmeli yaban hayatı olumsuz etkileyecek mekânlar seçilmemeli ve zamanı iyi ayarlanmalıdır.

- Parkta özellikle tavşan, yaban domuzu, u lugeyik türleri için av yönetmeliği hükümlerine uygun olarak av turizmi yapılabilmektedir. Av mevsimi ve avlanacak hayvanlar ve mekânlar iyi tespit edilmeli, yerel halktan rehber eşliğinde kontrollü olmalıdır.
- Tabiat Parkı ulaşım ağı yüksek standart orman yolu olarak tanımlanabilir. Bu nitelik Tabiat Parkı'nda yapılacak olan bisiklet turizmi açısından değerlendirildiğinde yeterli standarttır. Özellikle Orman yolu ve Sığırkuyruğu Mevkisi kanyon başlangıcına kadar bisiklet turizmi için idealdir. Ziyaretçilerin dinlenmek için kullanabilecekleri uygun alan ve içme suyu ihtiyacını karşılamak için çeşmeler yeterli miktar ve özelliindedir. Tabiat Parkı yolunun turizm amaçlı manzara yolu olarak kullanım amaçlı çalışmalar da yapılabilir, güzergâh seçimi yaban hayatı olumsuz etkilememelidir.
- Vadi boyunca ve diğer su kenarlarında oluşan bitki örtüsü ve bitki örtüsüne bağlı olarak hayvan türleri çeşitliliği ekoturizm açısından fırsatları ortaya çıkarmaktadır. Ancak suya dayalı rekreasyon faaliyetleri, suyun doğal ve kültürel zenginliklerine zarar vermeyecek zamanda ve kontrollü olmalıdır.
- Son yıllarda kelebek gözlemciliği konusuna ilgi duyanların giderek arttığı ve kelebek gözlemciliği turlarında yoğun artış izlenmektedir. Kelebekler diğer canlılara oranla çok daha hassas ve narin canlılar olup doğal dengelerin bozulmasından da en çok etkilenecek canlılardır. Bu açıdan eğer bir alanda halen önemli derecede kelebek çeşitliliği varsa orada doğal hayat önemli ölçüde devam ediyor demektir. Bizim üzerimize düşen bu zenginliğimizi kaybedecek tutumlar ve bilinçsiz kullanımlardan kaçınmaktır. Kelebek gözlemciliği ve foto safari için uygun mekân, zaman ve süre ayarlamaları dikkatle yapılmalıdır.
- Çok geniş bir kültürel mirasa ve doğal zenginliğe sahip olan ilçe ve yakın çevresi yerli ve yabancı turistler için alternatif bir turizm bölgesi potansiyeline sahiptir. Sandıklı ilçesinde mevcut bulunan termal turizm ve gıda sektöründe yapmış olduğu isim (patates, haşhaş, leblebi, kaymak vb.) yönüyle ülkemiz turizmi için

önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Bu önemli potansiyelin çeşitlendirilmesi açısından Akdağ Tabiat Parkı ve ortaya konulacak olan ekoturizm potansiyeli önem arz etmektedir. Sandıklı ilçesi Hüdai Kaplıcaları bünyesinde iki tane beş yıldızlı otel ve apartların yapılmasıyla ilçeye gelen turist sayıları artmıştır. Gelir seviyesi yüksek turist gruplarının tercih ettiği termal merkezi olma yolundadır. İlçeye gelen ziyaretçilerin termal turizminin yanında farklı alternatifler yok denecek kadar azdır. Akdağ Tabiat Parkı ekoturizm potansiyeli ile alternatif olurken, Akdağ Tabiat Parkı'nın doğal yapısını bozmadan konaklama ihtiyacına da Sandıklı Hüdai Kaplıcaları alternatif olabilecektir. Sandıklı Hüdai Kaplıcalarında konaklamaya dayalı birkaç günlük turlar ya da günübirlik turlar düzenlenebilir.

- Ayrıca bölgeyi ekoturizm açısından ilgi gören bir merkez haline getirecek ve bölge halkına gelir saklayacak, ekoturizm anlayışıyla işletilen mekânların olmaması gözden kaçırılmamalıdır. Bu doğrultuda buralarda gerçekleştirilen aktivitelerin konaklama nedeniyle sınırlı ölçülerde kalması, yöre ekoturizmi için büyük bir dezavantaj oluşturmaktadır. Çünkü konaklama ekoturizm için taşıma kapasiteleri ile göz önünde bulundurulması gereken bir hizmet olup önemli bir konudur. Yörede yapılacak konaklama tesislerinde geleneksel sivil mimariyle ilgisi olmayan, büyük boyutlu yatırımlar yerine, aile işletmesi gibi küçük boyutlu ve doğayla uyumlu ahşap bungalov tarzı konaklama birimleri daha uygun olacaktır. Çevreye uyumlu, geleneksel yapı kültürü ve konut mimarisi göz önünde tutulması gerekir. Bölgede çadır konaklaması içinde pek çok alternatif bulunmaktadır. Ayrıca ilçe merkezi ve çevresi yakınında yöre halkına ait yerel mimariyi içeren binaların restore edilerek bir kısmının pansiyon gibi konaklama ünitesi şeklinde düzenlenerek bu hizmet için kullanımı yerinde olacaktır. Yörede ev pansiyonculuğu için uygun merkezler olarak Sorkun ve Çamoğlu, Menteş yerleşkeleri gösterilebilir. Turizmi açısından önemli bir konuma sahip olan, yapılacak ev pansiyonlarıyla hem gelen turist ve ziyaretçilerin yöredeki konaklama ve dinlenme ihtiyaçları önemli ölçüde sağlanabilecek hem de köy halkı ekonomik anlamda önemli bir kazanç sağlayacaktır.
- Bir bölgenin turistik arzı yani turist kabul imkânları turistlere sunulan mal ve hizmetlerin miktar, kalite ve fiyat bakımından ihtiyaca cevap verebilecek

seviyede olması, büyük ölçüde o bölgenin her türlü altyapısının yeterli olmasına bağlıdır. Altyapı tesis ve hizmetlerinin yetersiz olduğu bir bölgede turistik faaliyetlerin geliştirilmesi son derece zor olduğundan bölgede turizmin gelişmesi de beklenemez. Konaklama üniteleri, ulaşım, haberleşme, elektrik, su şebekeleri, kanalizasyon, vb. turistlere hizmet sunan tesisler altyapıyı oluşturmaktadır. İnceleme alanımızda alt ve üst yapı sorunlarının doğal çevreyi bozmadan giderilerek, yerel halka teşvik ve kredi verilmesi gibi özendirici tedbirlerin alınması, düşünülen tesislerin ve çevrelerinin ekolojik, ekonomik, kültürel ve fiziksel taşıma kapasitelerinin belirlenerek turizm faaliyetlerinin doğaya zarar vermeden gerçekleştirilmesinin sağlanması gibi bir dizi önlemin bir an önce alınması gerekmektedir. Ayrıca su varlığının bir parçası olan kaptaj tesisinin daha sağlıklı ve düzenli hale getirilmesi ve su kaynaklarının (çeşmelerin) daha sağlıklı kullanımının sağlanması için gerekli önlemlerin alınması gereklidir. Bunların sistemli bir biçimde hayata geçirilmesi ise ancak bu bölgelerde yürütülecek sürdürülebilir bir ekoturizm planlama politikası ile mümkün olacaktır. Sürdürülebilir ekoturizm, bu turizm türüne katılan tüm taraflar arasında etkili bir işbirliğini ve koordinasyonu oluşturacak güçlü sistemlere ihtiyaç duymaktadır. İnceleme alanımızda yapılacak ekoturizm planlaması sektörün kendisi ile sınırlı olmamalı, yerli halkı ve diğer sektörleri de dâhil etmelidir. Bu planlama, öncelikleri, değerleri ve yerel halkın bilgilerini entegre etmeli, yerli halkın katılımını güçlendirmeli, takip ve kontrol mekanizmalarına imkan tanımalıdır.

- Ekoturizm turları genellikle küçük gruplar halinde yapılır ve yerel düzeydeki orta ölçekli konaklama ve yiyecek-ıçecek işletmelerinin faaliyet göstermesini öngörür. Bu işletmeler yöreye özgü değerlerle, yöre halkı tarafından işletildiğinde kazançlı olabilmesinin yanında, örnekte olabilecektir. Yörede öncü ekoturizm projelerinin yaşama geçirildiği görüldüğü takdirde büyük yatırımcılar da yöre için yatırım yapmak isteyeceklerdir. Ancak bu yatırımları büyük ölçekli olmasına izin verilmemesi gerekmektedir. Yapılacak yatırımlarla gün ışığına çıkacak çeşitli ekoturizm faaliyetleriyle bu sayede yörede yeni iş olanakları yaratılmasının yanısıra, göç sorununa da etkili olup genç insanların da burada tutulmasını sağlayabilecektir.

- Bölgeye ulaşım çevre yolu ve Sorkun Belediyesine ait ulaşım olanakları ile yolların uygun oluşu sayesinde sorunsuz sağlanmaktadır. Ayrıca bölge oldukça güvenlidir. Toplum yapısı olarak homojen, yöre halkı oldukça misafirperver ve iyi niyetlidir. Bölgede suç oranı yok denecek kadar azdır. Bu özellik alanda inceleme yapmak isteyen araştırmacılar için önemlidir. Akdağ Tabiat Parkı'na bilimsel nitelikli araştırma yapmak için üniversiteler ve araştırma merkezleri ve doğa bilimcileri davet edilebilir.
- Ekoturizmin doğal, kültürel ve sosyal kaynaklara bağımlılığı tartışılmaz bir gerçektir. Sürdürülebilir bir ekoturizm planlamasında turizm etkinliklerinin doğal ve kültürel boyuttaki etkilerinin önceden tahmin edilip bu yönde etkinliklere yönelik stratejilerin belirlenmesi gerekmektedir.
- Akdağ Tabiat Parkı çevresinin ekonomisi tarım ve hayvancılığa dayalı bir yapı sergilemektedir. Tarımsal faaliyetler dar alanlarda yapılmakta, yöre halkı çoğunlukla kendi ihtiyaçlarına yönelik sürdürmekte ve ekonomik açıdan pazarlama az olup ticari gaye çok fazla güdülmemektedir. İlçede etkin tarımsal faaliyetler ve hayvancılık gibi ekonomik sektörler ile ekoturizm sektörü ile birbirlerini destekleyecek şekilde entegre içinde olduğunda her anlamda büyük bir gelişme gözlemlenecektir. Üretilen süt ürünleri, alabalık, bal, yetişen meyveler ve bunlardan yapılan ürünler (pekmez, reçel, marmelat, vb.) ekoturizm pazarında yer verilerek yerel halk için büyük kazanç kaynağı oluşturacaktır. Bu amaçla üreticilere bilgi ve eğitim verilmelidir. Bu ürünlerin ekoturizm pazarına sunulması desteklenerek hayata geçirilmesi ile yetiştirilen organik tarım ürünlerinin ekoturizm ile ürünlerin pazarlanabilmesi bir program çerçevesinde sağlanmalıdır.
- Ekoturizm bileşenlerinden biri olan kültürel miras ekoturizm içinde yer alan en önemli bileşenlerdendir. Yöresel gelenek ve görenekler içerisinde yer alan el sanatları, yerel mutfak, folklor, müzik, giyim-kuşam, mimari gibi özellikler bu mirasın içerisinde yer alır. Ekoturizm açısından yörede yerel el sanatlarının tanıtımı ve yaşatılması önemli bir yer tutar. Yöresel eşyalar ve dokuma gibi özgün el sanatları örnekleri yöresel sanatlar arasında en başta gelenlerdir. Bunların sürdürülebilirliği için ekoturizm plan ve projelerinde ayrıca önem ve yer verilmelidir. Ekoturizmin sürdürülebilirliği açısından hem ekonomik kazanç

hem de turizm için çekicilik olma özelliğine sahip olan yerel halk ve yaşam biçimi ekoturistlerin en önemli ziyaret amaçlarından birisidir. Doğal ve kültürel miraslarının tanıtımı için gelen turistlerin ilgisini artırma noktasında halka büyük görev düşmektedir. Yerel halkın geleneksel yaşantılarını, kültürel altyapılarını, doğal ve kültürel miraslarının gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi, koruyabilmesi ve ekoturizm çerçevesinde ilgi odağı haline getirilip değerlendirilebilmesi için uzmanlar tarafından eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri yapılmalıdır. Koruma–kullanma dengesi içerisinde ziyaretçi plan ve programları belirlenmeli ve yoğun ziyaretçi talebine karşı koruma öncelikli alanların kullanımı önlenmeli ve hassas ekosistemlerin korunması sağlanmalıdır.

- Akdağ Tabiat Parkı zengin bitki örtüsüne sahiptir. Akdağ Tabiat Parkı'nda 84 endemik bitki türü ve 23 çeşit tıbbi ve ekonomik değeri olan bitki türü mevcuttur. Bu zengin bitki örtüsü için ilgili koruma ve tanıtım-üretim çalışmaları yapılmalı, tanıtım, yayın ve markalaştırma çalışmalarına önem verilmelidir. Yapılacak bu çalışma sayesinde yerel halk için gelir getirici yarar sağlandığı gibi gerek endemik gerekse tıbbi ve ekonomik değeri olan bitkilerin korunup geliştirilmesi sağlanabilir.

Ayrıca alanın girişlerin yılın her mevsiminde kontrollü ve bilgi verici olarak düzeltilmesi sağlanmalıdır. Yangın kontrol merkezlerinin ve müdahale edilmesine yardımcı olacak mekânların artırılması gereklidir.

Yapılan bu açıklamalar doğrultusunda Akdağ Tabiat Parkı'nın diğer sorunları ve sunduğu olanaklar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

SINIRLARLA İLGİLİ SORUNLAR	İMKÂNLAR	ÖNERİLER
<ul style="list-style-type: none"> • Tabiat Parkı sınırlarının iki ilde bulunması nedeniyle, kontrolü iyi yapılmayan giriş çıkışlar • Tabiat Parkı sınırları ile Yaban Hayatı Koruma Sahasının bir kısmının üst üste çakışması • Doğal kaynak değerleri dikkate alınarak ilan edilen Tabiat Parkı sınırlarının iki farklı il sınırına girmesi nedeniyle alan yönetiminin ikiye bölünmesi • Tabiat Parkının ana kaynak değerlerinden birini oluşturan geyik popülasyonunun yaşama alanlarının tamamını kapsamaması, 	<ul style="list-style-type: none"> • Tabiat Parkı sınırlarının yerleşim alanlarından uzakta olması, kullanım baskısını azaltması, • Tabiat Parkı sınırları içerisinde özel mülkiyet yer almaması 	<ul style="list-style-type: none"> • Alanın iki il sınırları içinde olması nedeniyle, iki ilin koordineli çalışması ve sürekli iletişim halinde olması gereklidir. • Giriş ve çıkışlar kontrollü ve mutlak koruma alanları dikkatli korunmalı ya da Afyonkarahisar sınırları içine dâhil edilmelidir.
ULAŞIM İLE İLGİLİ SORUNLAR	İMKÂNLAR	ÖNERİLER
<ul style="list-style-type: none"> • Tabiat Parkı içerisine birçok noktadan girişin olması ve kontrolün yetersizliği. • Tabiat Parkı sınırları içerisinde, özellikle orman alanlarında patikaların hemen hemen her noktaya ulaşımı mümkün kılması nedeniyle kullanım baskısı 	<ul style="list-style-type: none"> • Giriş ve Park alanı içerisinde kontrol sisteminin kurulması sonrasında her türlü olumsuz etkiye müdahale kolaylığı, 	<ul style="list-style-type: none"> • Akdağ Tabiat Parkı girişlerinin sınırlandırılması, • Mutlak koruma alanlarının genişletilmesi, • Giriş ve çıkış noktalarında her zaman alanı bilen ve rehberlik edebilecek kişilerin bulunması.

JEOLOJİK-JEOMORFOLOJİK VE HİDROLOJİK SORUNLAR	İMKÂNLAR	ÖNERİLER
<ul style="list-style-type: none"> • Doğal su kaynaklarından kaptaj tesisi ile alan dışına su çıkartılması, • Su kaynaklarının sağlıklı bir şekilde kullanılması için gerekli tedbirlerin alınmaması • Gelen ziyaretçiler için kullanılacak içme suyu kaynaklarının düzenli olmayışı 	<ul style="list-style-type: none"> • Kurtini Mağarası ve Tokalı Kanyonun jeomorfolojik öneminin yanı sıra yaban hayatı için sağladığı olanaklar, • Tokalı Kanyonun içerisinde zorluk derecesi belirlenerek organize edilecek profesyonel trekking, • Bilimsel çalışmalara olanak sağlaması, 	<ul style="list-style-type: none"> • Alt ve üst yapı tesislerinin sürekli bakımlı olması, • İnsanlar ve yabani hayvanların içme sularının birbirinden ayrılması.
ARKEOLOJİK YAPI İLE İLGİLİ SORUNLAR	İMKÂNLAR	ÖNERİLER
<ul style="list-style-type: none"> • Kontrol eksikliğinden kaynaklanan kaçak kazı, • Tescil edilmemiş ve koruma altına alınmamış yapılar, • Yerel halkın ve çevrenin Akdağ Tabiat Parkı potansiyeli hakkında yeterli bilgiye sahibi olmaması • Tanıtım yetersizliği 	<ul style="list-style-type: none"> • Tabiat Parkının kaynak değerlerinin çeşitlenmesi, • Beklentileri farklı olan turist grupları için çekim merkezi 	<ul style="list-style-type: none"> • Kontrol eksikliğinden kaynaklanan kaçak kazıların engellenmesi, • Tescil edilmesi ve koruma altına alınması, • Yerel halkın ve çevrenin Akdağ Tabiat Parkı potansiyeli hakkında yeterli bilgi sahibi olmasını sağlayacak etkinliklerin düzenlenmesi.

YAYLACILIKLA İLGİLİ SORUNLAR	İMKÂNLAR	ÖNERİLER
<ul style="list-style-type: none"> • Yoğun yaylacılık kullanımı, • Kontrolsüz rekreatif kullanım, • Çevreye uyumlu olmayan malzemelerle inşa edilmiş tuvalet ve bakım evi yapıları, • Geleneksel ve doğal yapıya uyumsuz malzeme kullanılarak yapılan çadırlar, 	<ul style="list-style-type: none"> • Ekoturizme yönelik zengin ve çok farklı imkânları sunan arazi yapısı • Doğal ve zengin vejetasyon 	<ul style="list-style-type: none"> • Mutlak Koruma Alanlarına dikkat edilmeli • Yaylacıların faaliyetlerinin düzenlenmesi • Çadırların sağlıklı oluşturulması • Yaylacılık faaliyetlerinin ekoturizm etkinlikleri kapsamında değerlendirilmesi
YASAL ÇERÇEVE İLE İLGİLİ SORUNLAR	İMKÂNLAR	ÖNERİLER
<ul style="list-style-type: none"> • Tabiat Parkı sınırları içerisinde farklı koruma statülerin çakışması, 	<ul style="list-style-type: none"> • Alanın tabiat parkı statüsü ile koruma altına alınması 	<ul style="list-style-type: none"> • Tabiat Parkı sınırları içerisinde farklı koruma statülerin çakışmasını önleyecek ortak çalışmaların yapılması

TEKNİK YAPI İLE İLGİLİ SORUNLAR	İMKÂNLAR	ÖNERİLER
<ul style="list-style-type: none"> • Yetersiz tuvalet, • Kontrol tesislerinin yetersiz ve eksik olması, • Bilgilendirme, uyarı, yönlendirme panolarının eksikliği, • Katı Atık toplama sisteminin olmayışı, 		<p>Özellikle alanın belli başlı bölgelerine tuvalet yapılması</p> <p>Katı atık toplama sistemi doğaya uygun olarak yapılmalı</p> <p>Park alanı hakkında bilgi ve uyarıcı yönlendirme panoları yapılmalı</p>
MÜLKİYET İLE İLGİLİ SORUNLAR	İMKÂNLAR	ÖNERİLER
	<ul style="list-style-type: none"> • Tabiat Parkı sınırlarının büyük ve gürültülü yerleşim alanlarından uzakta olması, kullanım baskısını azaltması, • Tabiat Parkı sınırları içerisinde özel mülkiyet yer almaması 	<ul style="list-style-type: none"> • Yakın çevre yerleşkelerinde pansiyonculuk ve Sandıklı Hüdai Kaplıcalarından faydalanılabilir.

Akdağ Tabiat Parkı'na uygun ekoturizm etkinliklerinin belirlenmesi ve bunların gerçekleştirilebileceği alanların saptanması ile alanında uzman turizm çalışanları, turizm işletmecileri, yöre halkı ve kamu yöneticilerinin ortaklaşa çıkarabilecekleri turistik ürünler için altyapı oluşturacaktır. Yapılan çalışma ile zengin biyoçeşitlilik, kültürel ve tarihi miras, yaban hayatı, açık hava sporları açısından alternatif bir turizm merkezi olma potansiyeliyle Akdağ Tabiat Parkı sürdürülebilir bir turizm modeli oluşturarak, bölgenin sadece termal turizme dayalı turizm potansiyelinin geliştirmesine yardımcı olacaktır.

Ekoturizm faaliyetleri iyi planlanıp uygulanırsa çevresi için önemli bir kırsal kalkınma desteği sağlayacaktır. Koruma–kullanma dengesi içerisinde planlanan doğa merkezli turizm aktiviteleri yöre için büyük bir ekonomik kaynak olarak görülmektedir. Bozulmamış doğal kaynakların ve kırsal yaşamın turizm talepleri arasında dikkat çekici bir noktaya gelmesiyle, bu kaynakların önemli bir kısmına sahip olan yöre, turizm sektöründen gerekli payı alacaktır. Özellikle kırsal alanda uygulanmakta olan ekoturizmin sürdürülebilirliğinin sağlanması yerel kabul ve katılıma bağlıdır. Ekoturizm aktivitelerinin bulunduğu alanlarda yerel katılımçılık teşvik edilmeli ve turistik tesislerde geleneksel ürünlerin kullanımına öncelik verilmelidir.

KAYNAKÇA

Akarsu, F. (2007). Kuş Gözlemciliği. *Gökyüzüne En Yakın Bitkiler Alpin Çiçekler Projesi Flora Turizmi Eğitim Programı Bildiriler Kitabı*, 141-144.

Akesen, A. (2009). Sürdürülebilir Turizm Yaklaşımında Ekoturizmin İşlevsel Önemi. *10. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, 365-374.

Akpınar, S. (2005). *Türkiye'nin Turizm Merkezlerinde Ekoturizm Yaklaşımları*. 29 Aralık 2010, <http://www.kentli.org>.

Alçitepe, E. (2002). Spil Milli Parkı'nın (Manisa) Ekoturizm Açısından Önemi. *II. Turizm Şurası Bildirileri*, 12-14 Nisan 2002, II. 289-294.

Al-Sayed, M. ve Al-Langawi, A. (2003). Biological Resources Conservation Through Ecotourism Development, *Journal of Arid Environments*, 54. 225-236.

Altan, Ş.(2006). *Türkiye'de Ekoturizm Uygulamaları ve Ekonomiye Katkıları*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Niğde Üniversitesi, Niğde.

Ameron, M. V. (2006). African Foreign Relations as a Factoring Ecotourism Development: The Case of Africa, *Journal of Ecotourism*, 5 (1-2). 112 127.

Aransson L.(1994). Sustainable Tourism Systems: The Example of Sustainable Rural Tourism in Sweden. *Journal of Sustainable Tourism*, 2 (1-2). 191-200.

Avcıkurt, C., Köroğlu, A. ve Doğdubay, M. (2003). Alternatif Turizmin Planlanmasında SWOT Analizinin Uygulanması. *Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları Konferansı*, 25-30.

Avcı, N. (2007). Turizmde Taşıma Kapasitesinin Önemi. *Ege Akademik Bakış*. 7 (2) 485-501.

Bakırcı, M. (1992). Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Turizme Kazandırılması. *Doğu Karadeniz Turizmi Konferans-Workshop, Haziran Bildiriler Kitabı*, 79-87.

Bakırcı, M. (2002). Ekoturizm. *II. Turizm Şurası Bildirileri*. II.243-252.

Beyhan, Ş.(2004). *Kültürel Süreklilik ve Çağdaş Gereksinmeler Bağlamında*

Sürdürülebilir Turizm ve Kimlik Kavramsal Modeli: Pamukkale Örneği. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Birkan, D. (2001). Sürdürülebilirlik Kavramı, Turizm Sektörü Açısından Sürdürülebilir Gelişmenin Önemi ve Koşulları. *I. Ulusal Turizm İşletmeciliği Kongresi Bildiriler Kitabı*. 16-20.

Björk, P. (2000). Ecotourism From a Conceptual Perspective an Extended Defination of a Unique Tourism Form, *International Journal of Tourism Research*. 2, 189-202.

Blamey, R.K. (2001). Principles of Ecotourism, D.B. Weaver, (Ed.) *The Encyclopedia of Ecotourism*, Australia: CABI International.

Bozok, D. (2004). Ekoturizm ve Kaz Dağlarında Bir Uygulama, *I. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, 434-454.

Burkart, A.J. ve Medlik, S. (1981). *Tourism: Past, Present and Future*. 2.ed.: Heiremann Professional Pub. London.

Bushbaum, B. D. (2004). Ecotourism and Sustainable Development in Costa Rica, Thesis of Master of Public, Virginia Polytechnic Institute and State University.

Butler, R.,W. (1994). The Social Implication of Tourism Developments, *Annals of Tourism Research*, . 2,100-112.

Butler, R. ve Boyd, S. (1996). Management Ecotourism: *An Opportunity Spectrum Approach*. *Tourism Management*,17,386-391.

Ceballos-Lascurain, H.(1991). *Tourism, Ecotourism And Protected Areas*. Parks. 2, 31-35.

Ceballos-Lascurain, H.(1998). *Introduction in Ecotourism: A Guide for Planners and Managers*, 2, 7-10, Editors Lingberg, K, Epler Wood, M, & Engeldrum D, The Ecotourism Society, North Bennington, Vermont.

Cooke, S.J.ve Cowx, I. G. (2006). Contrasting Recreational And Commercial

Fishing: Searching For Common Issues To Promote Unified Conservation of Fisheries Resources and Aquatic Environments. *Biological Conservation*, 128, 93-108.

Çakıcı, C. ve Harman, S. (2006). Kuş Gözlemciliğinin Önemi: Türkiye’de Kuş Gözlemcilerinin Profili. *Anatolia*, 17 (2), 161-168.

Çakmakoglu A. (1986). Çivril-Banaz-Sandıklı-Dinar Arasındaki Bölgenin Jeolojisi “Ön Rapor”, MTA Rapor No: 8062 Jeoloji Etütleri Dairesi, Ankara.

Çetin, İ. (2001). *Turistik Ürün Çeşitlendirilmesinde Ekoturizmin Yapısal Analizi ve Türkiye’de Geliştirme Stratejileri*, (Yayınlanmamış YL Tezi). Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

Çevre ve Orman Bakanlığı ,(2006). Akdağ Tabiat Parkı Geliştirme Projesi, Ankara

Demir, C. ve Çevirgen, A, (2006a). *Ekoturizm Yönetimi*, Ankara: Nobel Yayın.

Demir, C. ve Çevirgen, A. (2006b). *Turizm ve Çevre Yönetimi: Sürdürülebilir Gelişme Yaklaşımı*, Ankara: Nobel Yayın.

Dinçer, F.D. (1997). *Avrupa Birliği’nde Turizm ve Uygulanan Politikalar*, İstanbul: Der Yayınları.

Douglas, N. Douglas, N. ve Derrett, R. (2001). *Special Interest Tourism*, Singapore: John Willey & Sons Australia Ltd.

Donohoei H. M. ve Needham, R. D. (2006), Ecotourism: The Evolving Contemporary Defination, *Journal of Ecotourism*,5(3),192-210

Dönmez, S. (2008), *Akdağ Tabiat Parkı’nda Ekoturizm*, (Yayınlanmamış YL Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Durmuş, M.Y.,Demir, B., Aras, E. (2007). (Çoruh Vadisi) *İspir, Uzundere ve Yusufeli Bölgelerinde Yapılan Yeni Trekking Rotaları*. Doğu Anadolu Turizm Geliştirme Projesi Trekking Raporu, Erzurum.

Eagles, P. F. J. (1992). The Travel Motivations of Canadian Ecotourists, *Journal of Travel Research*, 31, 2, 57-71.

Erdoğan, N. (2003). *Çevre ve Ekoturizm*, Ankara: Erk Yayınları.

Erkut, Ç. (2005). *Ekoturizm Kaynağı Olarak Akçay Vadisi ve Madran Dağının Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış YL Tezi,). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.

Foucat, V. S. A. (2002). Community Based Ecotourism Management Moving Towards Sustainability in Ventanilla Oaxaca Mexico, *Ocean & Coastal Management*. 45, 511-529.

Gemici, Y. (1986). *Akdağ (Afyon-Denizli) ve Çevresinin Vejetasyonu*, Doğa TU Botanik. 12 (1), 11-69

Gül, A. ve Özaltın, O.(2007). *Türkiye'deki Korunan Doğal Alanlarda Ekoturizm Amaçlı Ekolojik Planlama Yaklaşımı*. Ekolojik Mimarlık ve Planlama Ulusal Sempozyumu, Antalya Mimarlar Odası, 194-203.

Gürlek, T.B. (2002). *SWOT Analizi Nedir?* Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu. TÜSSİDE, Gebze.

Hacıoğlu, N. Avcıkurt, C.(2008). *Turistik Ürün Çeşitlendirmesi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Hawkins D. E. (2004). A Protected Areas Ecotourism Competitive Cluster Approach to Catalyse Biodiversity Conservation and Economic Growth in Bulgaria, *Journal of Sustainable Tourism*, 12(3), 219-244.

Herbig P. ve O'hara B. (1997). Ecotourism: a Guide for Marketers, *European Business Review*, 97 (5),231-236.

Hudman, L. (1992). Turizmin Rolü ve Çevre Sorunları ile Olası EtkilerineYaklaşım, *Turizmde Seçme Makaleler* 16, 33-39

Hunter, G. ve Green, G. (1995). *Tourism and the Environment: A Sustainable Relationship*. Routledge, London.

Hvenegaard, G.T. (1994). Ecotourism: A Status Report And Conceptual Framework. *Journal of Tourism Studies*, 5 (2) ,24-35.

İçöz O. ve Diğerleri. (2002). *Turizm Planlaması*, Ankara: Turhan Kitabevi.

İçöz, O. (2003). *Seyahat Acenteleri ve Tur Operatörlüğü Yönetimi*. Genişletilmiş 4.Bası, Ankara: Turhan Kitabevi.

Kart, D.(2009). *Yahyalı İlçesi'nin Ekoturizm Potansiyeli ve Çevre Sorunları*, (Yayınlanmamış YL Tezi,). Niğde Üniversitesi, Niğde.

Kahraman, N. ve Türkay, O. (.(2004). *Turizm ve Çevre*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Kahraman, N. ve Türkay, O. (2009). *Turizm ve Çevre*, Ankara: Detay Yayıncılık.

Kersten, A. (1997). Community Based Ecotourism and Community Building: The Case of The Lacandones (Chiapas). <http://planeta.com/planeta/97/0597lacandon.html>,12 Ekim 2010.

Kozak, M.A. ve Bahçe, S. (2009). *Özel İlgi Turizmi*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Kozak, N. Kozak, M.A., Kozak, M. (2006). *Genel Turizm*. No:28, Ankara: Detay Yayıncılık.

Kuntay, O. (2004). *Sürdürülebilir Turizm Planlaması*, Ankara: Alp Yayıncılık.

Kurdoğlu, O. (2002). *Kaçkar Dağları Milli Parkı ve Yakın Çevresinin Doğal Kaynak Yönetimi Açısından İncelenmesi*,(Yayınlanmamış Doktora Tezi,). Karadeniz Teknik Üniversitesi Trabzon.

Kuter, N. (2009). Korunan Alanlarda Ekoturizm ve Çevresel Etkileri. *10. Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, 331-340.

- Lawrence R.J. (2003). Human Ecology and Its Applications, *Landscape and Urban Planning*, 65, 31-40
- Li, W. (2004). Environmental Management Indicators for Ecotourism in China's Nature Reserves: A Case Study in Tianmushan Nature Reserve, *Tourism Management*, 25, 559-564
- Lindberg, K. ve Hawkins, D.E. (1993). *Ecotourism: A Guide For Planners and Managers*. North Bennington: The Ecotourism Society.
- Manning, T (1999). Indicators of Tourism Sustainability. *Tourism Management* 20,180-184.
- Masberg, B. A. ve Morales N. (1999). A Case Analysis of Strategies in Ecotourism Development, *Journal of Aquatic Ecosystem Health and Management*,2, 289-300.
- Mcgehee, N.G., Kim, K. ve Jennings, G. R. (2007). Gender and Motivation for Agritourism Entrepreneurship. *Tourism Management*, 28 (1), 280-289.
- Nayir, O.Özaltın, O,Gül A. (2008). Türkiye'de Ekoturizm Kavramı ve SWOT Analizi. *4.Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi*, Antalya.
- Nazik, L. Özel, E., Mengi, H. ve Aksoy, B. (1996). *Kurtini Mağarası (Sorkun Sandıklı) Ön Araştırma Raporu*, MTA Genel Müdürlüğü, Jeoloji Etütleri Dairesi Başkanlığı, Derleme No: 9897, 9, Ankara.
- Newsome, D., Milewski, A., Phillips, N. ve Annear, R. (2002). Effects of Horse Riding on National Park and Other Natural Ecosystems in Australia. Implications For Management. *Journal of Ecotourism*, 1 (1), 52-74.
- Nikolic, N. Missoni, E. ve Medved, G. (2005). Medical Problems in *Cycling Tourism*. *J. Travel Med.* 12, 53-54.
- Olalı, H. Nazilli, S.S., Kırıcıoğlu, F.N., Sümer, M. (1983). *Dış Tanıtım ve Turizm*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No: 253, Ankara: Yonca Matbaası,

Orams, M. B. (1995). Towards a More Desirable Form of Ecotourism, *Tourism Management*,16 (3-8),142.

Orams, M.B. (2000). Towards A More Desirable Form of Ecotourism, C. Ryan ve S.Page, (Ed.), *Tourism Management: Towards The New Millennium* içinde (315-323), Oxford: Elsvier Science Ltd.

Orhan,T .(2008). *Uzun Dere İlçesi ve Yakın Çevresinin Ekoturizm Potansiyelinin Belirlenmesi ve Sınıflandırılması*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Atatürk Üniversitesi, Erzurum

Oruç, O. (2004). *Bir Alternatif Turizm Türü Olan Doğa-Atlı Spor Turizminin Kastamonu Örneği Üzerinde İrdelenmesi*. (Yayınlanmamış YL Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.

Ozoner, S. (2002). Ekoturizm Nedir Ne Değildir? 2002 Dünya Ekoturizm Yılıının Amacı Nedir? 319–323. *II. Turizm Şurası Bildirileri, II. Cilt*, 12-14 Nisan Ankara.

Özgüç, N. (1998). *Turizm Coğrafyası*, İstanbul: Çantay Kitapevi.

Özer Y. (2004). Afyon İli Genel Coğrafya Özellikleri, Anadolu'nun Kilidi Afyon Valiliği Yayın No 21, Afyonkarahisar. 3-31.

Özgülbaş, O. (2004). *Yamaç Paraşütü*. Ankara: THK Basımevi.

Özkök, F.G. ve Çoban, Ö. (2009). Ekoturizm mi Ekoterörizm mi? 591–602. 10. *Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*. 21–24 Ekim. Mersin. Detay Yayıncılık. Ankara.

Öztaş, K. (2002). *Turizm Ekonomisi Genel Turizm Bilgileri*, Ankara: Nobel Yayın.

Pirselimoğlu, Z. (2005). *Ekolojik Temelli Rekreasyon ve Turizm Planlama İlkelerinin Araştırılması, Trabzon İli Çalköyü Yayla Yerleşim Örneği*, (Yayınlanmamış YL Tezi.). Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon.

Polat, A.T. (2006). *Karapınar İlçesi ve Yakın Çevresi Peyzaj Özelliklerinin Ekoturizm Kullanımları Yönünden Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.

Pratiwi, S.(2000). Understanding Local Community Participation in Ecotourism Development: A Critical Analysis of Select Published Literature. Department of Park, Recreation and Tourism Resources, Michigan State University. MasterThesis. USA

Richards, G.;Hall, D. (2002). *Tourism and Sustainable Community Development*, New York, 320

Ross, S. ve Wall G. (1999). Ecotourism Towards Congruence Between Theory and Practice, *Tourism Management*, 20, 123-132.

Rodger, K., Moore, S A. ve Newsome, D. (2007). Wildlife Tours in Australia: Characteristics. *The Place of Science and Sustainable Tourism*, 15, 160 178.

Ruschmann, D.M. (1992). Ecotourism in Brasil, *Tourism Management*. 126 -128.

Salam, M.A., Lindsay, G.R. ve Beveridge, M.C.M. (2000). Eco-tourism to Protect The Reserve Mangrove Forest The Sunderbands and Its Flora and Fauna. *Anatolia: An International Journal of Tourism and Hospitality Research*, 11, 56-66.

Silva, G. ve McDill, M. E. (2004). Barriers to Ecotourism Supplier Success: A Comparison of Agency and Business Perspectives, *Journal of Sustainable Tourism*, 12(4), 289-305.

Somuncu, M. (2002). 2002 Dünya Dağlar Yılında Dünyada ve Türkiye’de Dağ Turizmi. *II. Turizm Şurası Bildirileri. I.* 12, 185-192.

Sung, H.H. (2004). Classification of Adventure Travelers: Behavior, Decision Making and Target Markets. *Journal of Travel Research*. 42, 348-353.

- Swarbrooke, J. (2005). *Sustainable Tourism Management*. UK: CABI Publishing.
- Soykan, A. Efe, R. Sönmez, S. ve Cürebalı, (2008). Balıkesir İlinin Mağara Turizm Potansiyeli. *III. Balıkesir Ulusal Turizm Kongresi, (17-19 Nisan 2008)*, Kongre Bildiri Kitabı, 393-400, Balıkesir: Nobel Basımevi.
- Şekercioğlu, Ç. (2005). “Kuş Gözlem Turizmi, Kendi Belgeselini Yaşa” Yeşil Atlas Dergisi, Sayı:8, *II. Turizm Şurası Bildirileri*. I, 185-192.
- Tuna, M, (2007). *Turizm, Çevre ve Toplum*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Türker. N, (2009). *Batı Karadeniz Bölgesi Ekoturizm Potansiyeli*, Ankara. Detay Yayıncılık.
- Uluocak, U. (2000). “Macera Tırmanış”, *Atlas Dergisi Macera Eki*, Sayı:2
- Usta, Ö. (2001). *Genel Turizm*. Ankara, Anadolu Matbaacılık.
- Uyan, M. (2004). *Afyon’da Ulaşım Haberleşme ve Turizm Anadolu Kilidi*.447-49
- Valentine, P. (1991). Nature-Based Tourism: A Review of Prospects And Problems, in Miller, M. L. and Auyong, J. (Editors), *Proceedings of the 1990 Congress on Coastal and Marine Tourism*. Newport, Oregon: National Coastal Resources Research & Development Institute, 475-485.
- Wallace, G., and M. S. Pierce. (1996). An Evaluation of Ecotourism In Amazonas, Brazil. *Annals of Tourism Research* 23 (4), 843-873.
- Fennell, D. A. (1997). Vacation Farms and Ecotourism in Saskatchewan, *Canada. Journal of Rural Studies*, 13 (4), 467-475.
- Weaver D.B. (2001a). *Ecotourism*, Sydney: John Wiley & Sons. Australia Ltd.
- Weaver, D.B. (2001b). Ecotourism in the Context of Other Tourism Types, D.B.Weaver (Ed.), *The Encyclopedia of Ecotourism* içinde (73-83), Australia CABI International.

Wight, P. (1995). "Ekolojik Turizm: Ahlak ya da Eko Satış", *Turizmde Seçme Makaleler*: 23,

Wight, P.A. (2001). Ecotourists: Not a Homogeneous Market Segment, D.B. Weaver(Ed.), *The Encyclopedia of Ecotourism* içinde (37-62), Australia: CABI International.

Wood, M.E. (2002). *Ecotourism: Principles, Practices & Policies For Sustainability*, United Nations Publication, UNEP.

Yağcı, G.Ö. (2000). *Ekoturizm*. (Yayınlanmamış YL Tezi,). Gazi Üniversitesi, Ankara.

Yalçınalp, E. ve Var, M. (2009). Ekoturizmde Yerel Halkın Önemi 10. *Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı*, 351-363.

Yaşar, G.(2002). *Kahramanmaraş İlinde Eko Turizm Olanaklarının İncelenmesi ve Potansiyel Alanların Tespiti*, (Yayınlanmamış YL Tezi,). Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş.

Yılmaz, H. (2008). *Turizm Çeşitlendirilmesi Kapsamında Ekoturizm Ürünü Olarak Tatil Çiftliklerinin SWOT Analizi* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Yücel, C.(2002). Turizmde Yükselen Değer Ekoturizm, TÜRSAB Ar-ge Departmanı. www.tursab.org.tr//dosya/1023/02ni.pdf 05-05-2011

Yürik, Ö. (2003). *Turizmin Geleceği: Ekoturizm*. Türkiye'nin Alternatif Turizm Potansiyeli ve Güncel Sorunları Konferansı, Çankırı.

Yürik, Ö. (2005), *Turizmin Geleceği ve Ekoturizm*, İzmir: Ege Üniversitesi Çeşme Meslek Yüksek Okulu Yayınları.

Ziffer, K. (1989),. *Ecotourism: the Uneasy Alliance*. Washington, DC: Conservation International

İnternet Kaynakları;

[http://www. anadolia.com.](http://www.anadolia.com.),

<http://www.kultur.gov.tr.>,

[http://www. habervitrini.com.](http://www.habervitrini.com.),

<http://www.word-tourism.org.>,

[http://www. yamacparasutu.net.](http://www.yamacparasutu.net.),

<http://www.ae.metu.edu.tr.>,

<http://www.cevreciyiz.com.>

EKLER

Ek.1. Akdağ Tabiat Parkı Orman Sistemi

ORMAN EKOSİSTEMİ	YAPRAKLI ORMAN	Quercus coccifera -Cistus laurifolius ormanı
	İBRELİ ORMAN	Pinus nigra ormanı
		Pinus nigra-Pinus brutia ormanı
		Pinus nigra-Juniperus excelsa-J. Foetidissima ormanı
		Juniperus excelsa-J. Foetidissima ormanı
	YAPRAKLI- İBRELİ KARIŞIK ORMAN	Pinus nigra-Cistus laurifolius ormanı
		Pinus nigra-Quercus cerris ormanı
		Juniperus excelsa-J. foetidissima-Quercus sp. ormanı
	SULAK ALANLAR	Corylus-Salix-Platanus toplulukları

Ek.2. Akdağ Tabiat Parkı Floristik Analiz Tablosu

FLORİSTİK PARAMETRELER	TAKSON SAYISI	TOPLAM TAKSON SAYISINA ORANI (%)
Fitocoğrafik Bölgeler		
Akdeniz	95	16,78
Doğu Akdeniz	50	8,83
Doğu Akdeniz dağ	13	2,29
Akdeniz	31	5,47
Akdeniz dağ	1	0,17
Avrupa-Sibirya	52	9,18
Öksin	4	0,70
Avrupa-Sibirya	48	8,48
İran-Turan	52	9,18
FCB' si bilinmeyenler veya geniş yayılışlı olanlar	446	78,79
Endemizm	84	14,66
TEHLİKE KATEGORİLERİ		
CR	1	0,17
EN	8	1,41
VU	4	0,70
LRcd	6	1,06
LRnt	5	0,88
LRlc	59	10,42

Ek.3. Akdağ Tabiat Parkı Endemik Bitkilerinin Listesi.

No	Takson	Türkçe adı	F.C.B.	End.	Teh. Kat.	Lokalite	Habitat
1	Acanthus hirsutus Boiss.	Ayı pençesi		Endemik	LRlc	31	7
2	A. hyrcanum Fisch et Mey. ssp. keckianum (Pax) Yalt.	Akça ağaç		Endemik	LRcd	26	12
3	Crenosciadium siifolium Boiss. et Heldr.			Endemik	EN	111	4
4	Anthemis aciphylla Boiss. var. aciphylla	Papatya	D.Akdeniz	Endemik	LRlc	99b	10
5	A. aciphylla Boiss. var. discoidea Boiss.	Papatya	D.Akdeniz	Endemik	LRlc	51	2
6	Cardus olympicus Boiss. ssp. hypoleucus (Bornm.) Davis	Devedikeni		Endemik	LRlc	109	2
7	C. nutans L. ssp. falcato-incurvus P.H. Davis	Devedikeni		Endemik	LRcd	48	5
8	Centaurea olympica C. Koch	Peygamber çiçeği		Endemik	LRlc	107b	7
9	C. cariensis Boiss. maculiceps (O. Schwarz) Wagenitz	Peygamber çiçeği	D.Akdeniz	Endemik	LRlc	+	+
10	C. inexpectata Wagenitz	Peygamber çiçeği	Öksin	Endemik	LRlc	48	7
11	C. urvillei DC. ssp. armata Wagenitz	Peygamber çiçeği	D. Akdeniz	Endemik	LRlc	18	1
12	Cicerbita variabilis (Bornm.) Bornm.			Endemik	LRlc	47	12
13	Cirsium sipyleum O. Schwarz		D. Akdeniz	Endemik	LRnt	4	5
14	C. leucopsis DC.		D.Ak.dağ	Endemik	LRlc	102	13
15	Hieracium lasiochaetum (Bornm. et Zahn) Sell et West			Endemik	LRlc	23	12
16	Senecio castagneanus DC.	Kanaryaotu	D. Akdeniz	Endemik	LRlc	57	13
17	Alkanna tinctoria (L.) Tausch ssp. glandulosa Hub.-Mor.	Havacıva	D. Akdeniz	Endemik	LRcd	+	
18	Alyssum huetii Boiss.		İr.-Tur.	Endemik	LRlc	14	9
19	A. pinardii Boiss.		İr.-Tur.	Endemik	LRlc	227	1
20	Barbarea hedgeana Kit Tan et Gemici			Endemik	EN	10, 206	8
21	E. kotschyanum Gay			Endemik	LRlc	10	2

22	<i>E. pallidum</i> Boiss.			Endemik	EN	80	2
23	<i>Asyneuma compactum</i> (Boiss. et Heldr.)		D.Ak.dağ	Endemik	LRnt	88	2
24	<i>A. limonifolium</i> (L.) Janchen ssp. <i>pestalozzae</i> (Boiss.) Damboldt			Endemik	LRlc	4	7
25	<i>A. linifolium</i> (Boiss. et Heldr.) Bornm. ssp. <i>linifolium</i>		D.Ak.dağ	Endemik	LRlc	33, 52, 105	2
26	<i>Campanula lyrata</i> Lam. ssp. <i>lyrata</i>	Çingirakotu		Endemik	LRlc	+	+
27	<i>C. cf. sorgerae</i> Phitos	Çingirakotu		Endemik	CR	90b	17
28	<i>L. caucasica</i> Palas ssp. <i>orientalis</i> (Lam.) Chamb. et Long	Hanımeli		Endemik	LRlc	23	12
29	<i>Arenaria ledebouriana</i> Fenzl var. <i>pauciflora</i> Mc Neill			Endemik	LRlc	52	2
30	<i>Dianthus erinaceus</i> Boiss. var. <i>alpimus</i> Boiss.			Endemik	VU	113	2
31	<i>D. leucophaeus</i> Sibth. et Sm. var. <i>leucophaeus</i>			Endemik	LRlc	90	2
32	<i>S chlorifolia</i> Kunze			Endemik	LRlc	24	13
33	<i>S. caryophylloides</i> (Poiret) Otth ssp. <i>echinus</i> (Boiss. et Heldr.) Coode et Cullen	Salkım çiçeği		Endemik	LRnt	107	2
34	<i>Euphorbia anacampseros</i> Boiss. var. <i>anacampseros</i>	Sütleğen		Endemik	LRlc	22	1
35	<i>A. geobotrys</i> Boiss. et Bal.	Geven		Endemik	EN	34	12
36	<i>A. lydius</i> Boiss.	Geven	İr.-Tur.	Endemik	LRlc	+	+
37	<i>A. vulnerariae</i> DC.	Geven		Endemik	LRlc	+	+
38	<i>Colutea melanocalyx</i> Boiss. et Heldr. ssp. <i>davisiana</i> (Browicz) Chamb.		D.Akdeniz	Endemik	LRlc	8	14
39	<i>T. caudatum</i> Boiss.	Yonca		Endemik	LRlc	+	+
40	<i>Myriophyllum spicatum</i> L.					12	3
41	<i>Hypericum adenotrichum</i> Spach	Kantaron		Endemik	LRlc	32	2
42	<i>H. aviculariifolium</i> Jaub. et Spach ssp. <i>depilatum</i> (Freyn et Bornm.) Rabson var. <i>depilatum</i>	Kantaron	İr.-Tur.	Endemik	LRlc	105	2

43	<i>H. aviculariifolium</i> Jaub. et Spach ssp. <i>depilatum</i> (Freyn et Bornm.) Rabson var.	Kantaron		Endemik	LRlc	18	1
44	<i>H. confertum</i> Choisy. ssp. <i>confertum</i>	Kantaron				32	12
45	<i>H. heterophyllum</i> Vent.	Kantaron		Endemik	LRlc	4, 202	13
46	<i>Paronychia chionaea</i> Boiss.			Endemik	EN	+	+
47	<i>Marrubium</i> cf. <i>globosum</i> Montbret et Aucher ex Bentham ssp. <i>globosum</i>		İr.-Tur.	Endemik	LRlc	225	7
48	<i>M. lutescens</i> Boiss.		İr.-Tur.	Endemik	LRlc	57	13
49	<i>Micromeria cristata</i> (Hampe) Griseb. ssp. <i>phrygia</i> P.H. Davis		D.Akd. dağ	Endemik	LRlc	105	1
50	<i>Origanum sipyleum</i> L.	Bayırçayı	D.Akdeniz	Endemik	LRlc	43	12
51	<i>Phlomis armeniaca</i> Willd.	Çalba	İr.-Tur.	Endemik	LRlc	4	7
52	<i>S. cryptantha</i> Montbret et Aucher ex Bentham	Karaot		Endemik	LRlc	+	+
53	<i>Sideritis condensata</i> Boiss. et Heldr.	Dağ çayı	D.Akdeniz	Endemik	LRcd	43	12
54	<i>S. libanotica</i> Labill. ssp. <i>linearis</i> (Bentham) Bornm.	Dağ çayı		Endemik	LRlc	108	2
55	<i>Stachys tmolea</i> Boiss.	Dağ çayı	D.Akdeniz	Endemik	LRlc	58	12
56	<i>S. cretica</i> L. ssp. <i>anatolica</i> Rech. fil.	Dağ çayı	İr.-Tur.	Endemik	LRlc	+	+
57	<i>S. iberica</i> Bieb. ssp. <i>iberica</i> var. <i>densipilosa</i> Bhattacharjee	Dağ çayı	İr.-Tur.	Endemik	LRlc	4	8
58	<i>T. longicaulis</i> C. Presl. ssp. <i>chaubardii</i> (Boiss. et Heldr.) Jalas var. <i>antalyanus</i> (Klokov) Jalas	Kekik		Endemik	LRnt	57	12
59	<i>T. spyleus</i> Boiss. ssp. <i>spyleus</i> var. <i>spyleus</i>	Kekik		Endemik	EN	+	+
60	<i>Wiedemannia orientalis</i> Fisch. et Mey.		İr.-Tur.	Endemik	LRlc	13	7
61	<i>P. spicatum</i> Boiss. et Bal. var. <i>spicatum</i>	Haşhaş		Endemik	VU	18	2
62	<i>P. virchowii</i> Aschers. et Sint.	Haşhaş		Endemik	LRcd	18	1
63	<i>Acantholimon acerosum</i> (Willd.) Boiss. var. <i>brachystachyum</i> Boiss.	Keven	İr.-Tur.	Endemik	LRlc	42	2
64	<i>Polygonum afyonikum</i> Leblebici et Gemici			Endemik	EN	4	13

65	<i>Cyclamen mirabile</i> Hildebr.	Domuzağıracağı	D.Akdeniz	Endemik	VU	+	+
66	<i>R. demissus</i> DC. var. <i>major</i> Boiss.	Düğün çiçeği		Endemik	LRlc	82	2
67	<i>R. reuterianus</i> Boiss.	Düğün çiçeği		Endemik	EN	8	1
68	<i>Amelanchier parviflora</i> Boiss. var. <i>parviflora</i>		D.Akdeniz	Endemik	LRlc	97	12
69	<i>C. tanacetifolia</i> (Lam.) Pers.	Alıç		Endemik	LRlc	+	+
70	<i>A. lilaciflora</i> Boiss. ssp. <i>phrygia</i> (Bornm.) Schönb.-Tem.			Endemik	LRlc	48	2
71	<i>A. nitida</i> Sm. ssp. <i>hirtella</i> (Boiss.) Ehrend.		D.Akdeniz	Endemik	LRnt	52	2
72	<i>Crucianella disticha</i> Boiss.		İr.-Tur.	Endemik	LRlc	106b	18
73	<i>Linaria corifolia</i> Desf		İr.-Tur.	Endemik	LRlc	18	1
74	<i>Pedicularis cadmea</i> Boiss.		D.Ak.dağ	Endemik	LRlc	82	2
75	<i>Verbascum brachysepalum</i> (Fisch. et Trautv.) O. Kuntze	Sığırkuyruğu	D.Akdeniz	Endemik	LRlc	18	1
76	<i>V. heterobarbatum</i> Hub.-Mor.	Sığırkuyruğu	İr.-Tur.	Endemik	LRcd	32	7
77	<i>V. luridiflorum</i> Hub.-Mor.	Sığırkuyruğu	İr.-Tur.	Endemik	VU	14	1
78	<i>V. caespitosa</i> Boiss. var. <i>caespitosa</i>		D.Ak.dağ	Endemik	LRlc	89	2
79	<i>V. multifida</i> L.		İr.-Tur.	Endemik	LRlc	+	+
80	<i>V. thymoides</i> P.H. Davis subsp. <i>psudocinerea</i> M.A. Fischer		İr.-Tur.	Endemik	LRlc	10	12
81	<i>C. biflorus</i> Miller ssp. cf. <i>isauricus</i> (Siche ex Bowles) Matheus	Çiğdem	D.Akdeniz	Endemik	LRlc	7, 201, 202	13
82	<i>Iris kerneriana</i> Ascherson et Sint.		Av.-Sib.	Endemik	LRlc	96	12
83	<i>Gagea bithynica</i> Pascher		D.Akdeniz	Endemik	LRlc	10b, 201	2
84	<i>M. bourgaei</i> Baker	Dağ sümbülü	Akd. Dağ	Endemik	LRlc	76b	2

Ek. 4. Akdağ Tabiat Parkındaki Tıbbi ve Ekonomik Önemi Olan Bitki Listesi

TAKSON	Türkçe Adı	Tıbbi Ve Ekonomik Önemi
Equisetum sp.	Atkuyruğu, Kırkboğum	Ateşi düşürür ve terletir. Vücuda rahatlık verir. İdrar tutukluğunu giderir. İdrarı artırır. Böbrek taşlarının düşürülmesinde yardımcı olur. İdrar torbasındaki iltihabı giderir. Albümin miktarını düşürür. karaciğer hastalıklarının tedavisinde kullanılır. nikris ve romatizmanın şikâyetlerini giderir.
Juniperus sp.	Katran ardıcı	Ardıçkatranı denilen bir madde çıkarılır. Bu ergenlik, egzama, saçkıran, kellik, uyuz ve sedef hastalığında kullanılır.
Acanthus sp.	Ayı pençesi	Yapraklar yara iyi edici, balgam söktürücü ve kabızlığa iyi gelir.
Achillea sp.	Civanperçemi	Adet kanamaları düzensizliklerinde çayının içilmesi iyi gelir, yumurtalık iltihaplanmalarında oturma banyoları alınır.
Taraxacum sp.	Karahindiba	İdrar söktürür. Mesane ve kalınbağırsak iltihaplarını giderir. Göğsü yumuşatır, öksürüğü keser. Balgamlı ishalleri keser. Karaciğer şişkinliğini indirir. Böbrek ve safra taşlarını düşürür. Sarılıkta faydalıdır. Anne sütünü artırır. Taze sürgünleri kırıldığı zaman akan sütü de dişleri temizler. Öğütülen kökü, kahveye katılır.
Tussilago sp.	Kabalak	Solunum yolu hastalıklarında: öksürük kesici, yumuşatıcı ve balgam söktürücü.
Alliaria sp.	Sarımsakotu	Çiçekli dalları ve tohumu idrar arttırıcı, terletici ve balgam söktürücüdür..
Capsella sp.	Çobançantası	Çiçekli dallar kabız, idrar arttırıcı

TAKSON	Türkçe Adı	Tıbbi Ve Ekonomik Önemi
Agrostemma sp.	Buğday çiçeği	Kökler kabız, tohumlar idrar arttırıcı, balgam söktürücü ve kurt düşürücü
Cornus sp.	Erkek kızılıcık	Taze veya kuru meyve haşlanarak kabızlık yapması için kullanılmaktadır. Etkili ve zararsız bir ishal kesicidir. %5'lik infüzyonu kabızlık yapıcı, ateş düşürücü ve kurt düşürücü olarak kullanılmaktadır. Kızılıcık yaprağı, kurutulup toz edilir ve bu toz kurutucu ve iyileştirici olarak yara ve çıbanların üzerine konur.
Melilotus sp.	Eşek yoncası	Çiçekleri boyar madde olarak kullanılır. Çiçekli dalları kabız, yatıştırıcı ve gaz söktürücü
Thymus sp.	Kekik	Antiseptik, midevi, iştah açıcı, tansiyon yükseltici, genel uyarıcı, idrar söktürücü, kuvvet verici, spazm giderici, mikrop öldürücü (thymol maddesi), saman nezlesi, yorgunluk, nekahat devri, bel ağrısı, düşük tansiyon, nefes darlığı, romatizma, uykusuzluk, barsak parazitlerine iyi gelir. Her tür yemeğe ilave edilebilir.Çay gibi demlenir, yüzün alt kısımlarına kompres yapılır buğu banyosu yapılırsa ciltteki gözenekleri açar, yağ bezlerinin faaliyetlerini dengeler ağız hijyen ürünlerinde, akneli yağlı ciltler için astringent kremlerde, cansız, solgun, yıpranmış, hassas saç şampuanlarda, yağlı saç losyonlarında kullanılır Kadınlarda regl zamanında ağrısız krampsız geçmesine yardım eder
Salvia sp.	Ada çayı,	Demlenerek çay olarak tüketilmektedir.
Sideritis sp.	Dağ çayı	

TAKSON	Türkçe Adı	Tıbbi Ve Ekonomik Önemi
Viscum sp.	Burç, Ökseotu	Hormon dengesini düzenler, kan basıncını dengeler, menapoz dönemindeki sıkıntıları da rahat atlarmaya yardımcı olur.
Primula sp.	Mart çiçeği	Kurutulmuş kökleri: balgam söktürücü, göğüs yumuşatıcı, idrar arttırıcı, hafif yatıştırıcı. çiçekleri: terletici, balgam söktürücü, göz hastalıklarında faydalı (Evliya Çelebi'nin ifadesi ile göze sürme olarak kullanılırsa uzağı görme ve gözlerde kuvvetlenme hasıl olur, göz ağrısını giderir). Taze yaprakları çıban tedavisinde kullanılır (çıbanın üzerine sarılır ve sık sık yenileriyle değiştirilir).
Agrimonia sp.	-	Kökleri kabız ve idrar arttırıcı, çiçekli dallar dâhilen fitiğa karşı
Alchemilla. sp.	Arslan pençesi	Ateş düşürür. Vücuda kuvvet verir. Yarımbaş (migren) ağrılarını keser. Anne sütünü artırır.
Crataegus sp.	-	Asabi çarpıntıları giderir. Sinir bozukluğunu geçirir. Yüksek tansiyonu düşürür. Aritmide kullanılır. Uykusuzluğu giderir. Kalbi kuvvetlendirir. Damar sertliği ve göğüs nezlesinde faydalıdır. Çiçekleri: yatıştırıcı, zayıflatıcı, tansiyon düşürücüdür. Meyveleri: ishali keser, spazm giderici, tansiyon düşürücü yatıştırıcı, kalp atımlarını yavaşlatıcı, idrar söktürücü, aybaşını söktürür, kalbi kuvvetlendirir, damar sertliğine iyi gelir. Meyveleri yenilebilir, C vitamini içerir.
Cydonia sp.	Ayva	İshal ve dizanteriyi keser. Mide ve bağırsakları kuvvetlendirir. İnce bağırsak iltihabını giderir. Kanı temizler. Karaciğer tembelliğini giderir. Safra akışını sağlar. Çarpıntıyı dindirir. Kadınlarda görülen beyaz akıntıyı keser. Bronşit, müzmin öksürük ve veremde faydalıdır. Ağızdan su gelmesini ve kan kusmayı önler. Vücudun gelişmesine yardım eder. Merhem yapılarak kullanıldığı takdirde; el ayak ve meme ucu çatlaklarını, yüz ve boyun kırışıklıklarını giderir. egzama kaşıntılarını ve basur memelerinin doğurduğu şikayetleri giderir.
Pyrus sp.	Ahlat	Meyveleri, ishal keser. Zehirli hayvan sokmalarında da filizleri dövülüp, konur.

TAKSON	Türkçe Adı	Tıbbi Ve Ekonomik Önemi
Rosa sp.	Asker gülü	Güçlendirici, büzücü, idrar söktürücü, yara iyileştiricidir. Skorbüt hastalığında kullanılır. Kabız ve kuvvet verici etkilere sahiptir. İshalde faydalıdır. Kanı temizleyicidir. Şeker hastalığına karşı kullanılır (tatlandırıcı kullanmadan) içilmelidir).Böbrek ve idrar yolu taşları ve kumlarında, kanlı idrarda, gut hastalığında, soğuk algınlığı ve grip, bitkinlik durumlarında, rahim kanamasında, mide kramplarında, yanıklarda, yaralarda, yağlı yemeklere karşı duyarlılık durumlarında kullanılır. Ateşli hastalıklarda serinletici ve güçlendirici olarak çayı verilir. Avrupa'da yaban gülü dallarındaki yumruların kaynatılarak hazırlanan çay kanser ve bazı rahim hastalıklarında kullanılmaktadır. Anadolu'da özellikle ezme şeklinde kullanılır. Meyvalar suda kaynatılır, ezilir, Çekirdeklerinden kurtarmak için elekten geçirilir, sulu kısım hafif ateş üzerinde, bulamaç kıvamına gelene kadar kaynatılır. Reçel gibi ekmek üzerine sürülerek yenir. Reçel olarak kullanılır. A,B,C vitaminleri bakımından zengindir. Özellikle c vitamini bol miktarda bulunur (100 gramında 500-1700 mg).kuşburnunun içinde tohumları çevreleyen tüylerden kaşındırıcı toz yapılır. İhraç ürünlerimizdendir.
Urtica sp.	Acı ısırgan	Büzücü, kan dindirici, kan temizleyici, kan yapıcı, idrar söktürücü, süt arttırıcıdır. Ağız içi yaraları, beyaz akıntı, burun kanaması, deri hastalıkları, kanama, kansızlık, ödem, prostat, romatizma, saç dökülmesi ve kepek, saman nezlesi, sedef, siyatik, ishal, şeker hastalığı, cinsel gücü arttırıcı, ürtiker, yaş dönümü, yatak ıslatma, ateş düşürücü, iştah açıcı, gaz giderici, nefes darlığı, kızamık, çiçek hastalığı, kanser olmayan prostat büyümelerinde, sivilceler için kullanılır.. Haricen kullanım şekli, kullanım amacına göre değişmektedir.

Ek 5. Akdağ Tabiat Parkı Proje Alanı İçerisinde ve Yakın Çevrede Varolduğu Belirlenen Hayvan Türleri (A.T.P.G.P.)

LATİNCE ADI	TÜRKÇE ADI	ERL (IUCN)	Bern	MAK	Habitat ve Tür Özellikleri	Gözlem İstasyonu	GPS	Kaynak
INSECTIVORA	BÖCEKYİYENLER							
Erinaceidae	Kirpiler							
<i>Erinaceus concolor</i>	Kirpi	--	Ek-III	Ek-I	Geceleri aktiftir. Ağaçlık, bahçelik, seyrek orman ve yerleşimlere yakın yerlerde bulunurlar. Ekim-nisan arası kış uykusuna yatar.	1, 4, 13 no'lu örneklem alanlarında		G
VESPERTILIONIDA								
<i>Pipistrellus pipistrellus</i>	Cüce yarasa	--	Ek-III	--	Tabiat Parkı içinde orman alanları ve su kenarına yakın açık alan-larda, koloniler halinde görülmüş-tür..	1 no'lu örneklem alanı		G, L
LAGOMORPHA	TAVŞANLAR							
LEPORIDAE	TAVŞANLAR							
<i>Lepus europeus</i>	Yabani tavşan	--	Ek-III	Ek-III	Akşamları veya geceleri aktiftir. Toprak üzerinde, kazdıkları oyuklarda, bitki yiyerek yaşarlar. Dişi erkekten iridir.	13 no'lu örneklem alanı		L, A
RODENTIA	KEMİRİCİLER							
SCIURIDAE	SİNCAPGİLLER							
<i>Sciurus vulgaris</i>	Sincap	--	Ek-III	Ek-I	Gündüz aktiftir. Genellikle ağaçlık alanlarda görülür. Ağaçlara yuva yapar.	1, 11 ve 23 no'lu örneklem alanlarında görüldü		G, A

CRICETIDAE	HAMSTERLER,							
<i>Microtus nivalis</i>	Kar faresi	--	Ek-III	--	Gündüz aktiftir. Yüksek kesimler-de, seyrek çalılı taşlık alanlarda bulunur. Toprakta karmaşık yuvalar oluşturur. Bitkiyle beslenir. Yılda 1-3 kez, 2-7 yavru doğurur.	2, 4,15 no'lu örneklem alanlarında yoğun olarak gözlemlendi.	36 S 240592 4253000	G, L
CARNIVORA	ETÇİLLER, YIRTICILAR							
CANIDAE	KÖPEKGİLLER							
<i>Canis lupus</i>	Kurt	--	Ek-II	Ek-I	Genelde grup halinde bulunurlar. Yüksek kesimleri tercih ederler. Uygun olan hemen her habitatta görülebilir. Geceleri avlanır. Geyik gibi iri vücutlu hayvanlara bile saldırabilirler. Zorda kalınca meyve de yiyebilirler. Sayıları gittikçe azalmaktadır. 14-16 yıl yaşarlar.	4 no'lu örneklem alanında. Tabiat Parkı'nın Işıklı yüzüne bakan yüksek kesimlerde		G, A, L
<i>Vulpes vulpes</i>	Kızıl tilki	--	--	Ek-III	Daha çok geceleri, açık alanlar başta olmak üzere uygun olan hemen her habitatta dolaşır. Kuduz etkeni taşırlar. Yuva toprak altına yapılıır. Teritoryum (yurt) davranışı vardır. Omurgasız, böcek, kuş ve küçük memelilerle beslenir. 15 yıl kadar yaşarlar.	4, 5, 13 no'lu örneklem alanları başta olmak üzere alanın tümünde görülebilir.	35 S 757772 4249724	G, A, L
MUSTELIDAE	SANSARGİLLER							
<i>Martes martes</i>	Ağaç Sansarı	--	Ek-III	Ek-III	İbrelili ve karışık ormanlardaki kayalık kesimlerde bulunurlar Geceleri aktiftir. Ağaç kovukları ve köklerine yuva yapar	Tabiat Parkı'nın doğu sınırına bitişik alanda bir örnek;	36 S 240592 4253000	G, A

<i>Meles meles</i>	Porsuk	--	Ek-III	--	Açık alanlar; Açık alanlara yakın ağaçlık alanlarda bulunurlar. Suyu yakın ve yüksek kesimleri tercih eder. Bazen 2-3 aile bir yuvayı tüm yaşam boyu kullanır. Solucan, böcek larvası, kurbağa, kemirgen, kuş, kuş yumurtası ve bitkilerle beslenirler. Ömür uzunlukları 15 yıl.	4,5, 13 no'lu örneklem alanlarında kaydedilmiştir		G, A
ARTIODACTYLA	ÇİFT TIRNAKLILAR							
SUIDAE	ESKİ DÜNYA DOMUZLARI							
<i>Sus scrofa scrofa</i>	Yaban domuzu	--	--	Ek-III	Geniş yapraklı, karışık ormanları tercih etmesine rağmen hemen her tür habitatta bulunur. Genellikle geceleri aktiftir ama gündüz de görülebilir. Sıklıkla yerlerini değiştirirler. Toprağı kazıp solucan, böcek, larva, kertenkele, kuş ve kuş yumurtası ile bitkilerin yumuşak kısımlarını yerler. Yaklaşık 25 yıl yaşarlar.	1 no'lu örneklem alanında görülmelerine rağmen park alanının tümünde izlerine rastlanmıştır.		G
<i>Cervus elaphus</i>	Ulugeyik, Kızılgeyik	--	Ek-III	Ek-I	Yüksek kesimlerde, açıklığı olan ağaçlık alanlarda bulunur. Çayırıklı ibreli ormanlarda da bulunur. Fakat kesintisiz Ormanlardan kaçınır. Yazın yükseklere çıkar.. Kış mevsiminde daha alçak kesimlere iner. Sabah erken saatlerde ve geç akşam saatlerinde yayılırlar. Gündüzleri ise dinlenirler. Sadece erkek bireyler çatalı boynuz taşır. Boynuz mart-nisan aylarında atılır.	2, 3, 4, 12 ve 13 no'lu örneklem alanlarında gözlenmiştir. 2, Akçay ile Karanlıkdere'nin birleştiği kesimlerde daha yoğun olarak buldukları belirlenmiştir.	36 S 238429 424498 8 36S 0239563 4244105	G, L, A

<i>Equus przewalskii</i>	Yılkı Atı	--	--	--	Çayırılık açık alanlar ve açık alanlara yakın ağaçlık alanlarda küçük gruplar halinde bulunurlar. Bu kesimlere yakın bir su kaynağının da bulunması bu habitatları yılkı atları için oldukça önemli hale getirmektedir. Yılkı atları açık alanlardaki otlar ve narin tek yıllık bitkiler üzerinden beslenirler. Herhangi bir tehdit hissettiklerinde ağaçların arasına kaçarak tehlikenin geçmesini beklerler..	Yılkı atları başlıca 2,3 ve 4 no'lu örneklem alanlarında, özellikle de Kocayayla ve civarındaki çayırılık alanlarda yoğun olarak bulunmaktadırlar .		G
--------------------------	-----------	----	----	----	---	---	--	---

Çizelgelerde Kullanılan Kısaltmalar:

G= Gözlem

A= Anket

L= Literatür

MAK = Doğa Koruma ve Milli Parklar Gn. Md. 2004-2005 Merkez Av Komisyonu Listeleri

RDB = (Red Data Book)= Kırmızı Liste (Türkiye Kuşları için)

ERL = (European Red List)= Avrupa Kırmızı Listesi ERL Kriterleri

Vu = (Vulnerable)= Hassas, zarar görebilir.

LR/nt = (Lower Risk/near threaten)= Düşük Risk/tehlikeye yakın

Ek.6 Akdağ Tabiat Parkı ve Yakın Çevresinde Tespit Edilen Kuş Türlerine Ait Envanter Bilgileri

No	TÜR (TÜRKÇE)	RDB	IUCN (ERL)	BERN	Gözlemlendiği alan	Üreme Durumu
1.	Tepeli Batağan	A.2		Ek II	Işıklı gölü	
2.	Alaca Balıkçıl	A.3		Ek II	Işıklı gölü	
3.	Küçük Akbalıkçıl	A.2		Ek II	Işıklı Gölü ve Sorkun sulak alanları	
4.	Gri Balıkçıl	A.3		Ek III	Gümüşsuyu-Işıklı ve Sorkun	
5.	Kara Lylek	A.2		Ek II	Kocayayla	
6.	Lylek	A.3		Ek II	Sorkun- Işıklı Gölü kıyısı	
7.	Angıt	A.2		Ek II	Kocayayla	
8.	Akkuyruklu Kartal	A.2	LR/nt	Ek II	Akdağ- Işıklı Gölü arasındaki kayalıklar	MK
9.	Sakallı Akbaba	A.2		Ek II	Sığırkuyruğu mevki	MK
10.	Kızıl Akbaba	A.2		Ek II	Akkaletepe ve Akdağ kayalık alanları	MK
11.	Kara Akbaba	A.2	LR/nt	Ek II	Orman bakım evi- Karanlıkdere	MK

12.	Çayır Delicesi	A.3		Ek II	Kocayayla	
13.	Çakırkuşu	A.3		Ek II	Kocayayla- Oktur yaylası iğne yapraklı ormanlar ve koruluklar.	MK
14.	Atmaca	A.4		Ek II		
15.	Şahin	A.3		Ek II		
16.	Kızıl Şahin	A.2		Ek II	Kocayayla ve akdağ kayalık bölgelerinde)	
17.	Küçük Orman Kartalı	A.2		Ek II	Gümüşsuyu ve Işıklı Gölü çevresindeki ormanlarda.	
18.	Kaya kartalı	A.3		Ek II	Akdağ'ın Kayalık alanları ve Karanlıkdere Mevkii	MK
19.	Yılan Kartalı	A.1,2		Ek II	Akdağ kanyonu	MK
20.	Küçük Kerkenez	A.3	VU A1bce+ 2bce	Ek II	Gümüşsuyu-Akkalale	
21.	Kerkenez	A.4		Ek II	Akdağ-Akkaletepe	
22.	Ala Doğan	A.2		Ek II	Sorkun yolu	
23.	Kınalı Keklik	A.2		Ek III	Akkaletepe yakınları-Kocayayla ve Sığırkuyruğu	KK
24.	Çil Keklik				Sorkun girişi	

25.	Sakarmeke	--		Ek III	Işıklı Gölü	
26.	Orman Çulluğu	A.3		Ek III		
27.	Kızılback	A.3		Ek III	Kocayayla- Gümüşsuyu-Akçay	
28.	Yeşil Dödükçün	B.2		Ek II	Işıklı Gölü Kıyısı	
29.	Bıyıklı Sumru	A.2		Ek II	Işıklı Gölü	
30.	Kaya Güvercini	--		Ek III	Akdağ Kanyonu ve kayalık yerler	KK
31.	Tahtalı Güvercin	A.4			Tabiat parkının Kuzeybatı bölümündeki yapraklı ve ibreli ormanlar, dağlık alanlar	KK
32.	Kumru	--		Ek III	Yerleşim alanlarında	
33.	Üveyik	A.2		Ek III	Uzunalan- Kocayayla -Ormanlık alanlarda	
34.	Tepeli Guguk	A.4		Ek II	Akdağ kanyonu-karanlıkdere	
35.	Guguk	--		Ek III	Kuzeybatı bölümündeki İbreli Ormanlar	KK
36.	Çoban Aldatan	A.2		Ek II	Kocayayla	
37.	Kukumav	A.3		Ek II	Yerleşim yerleri ve Tabiat parkı girişi	

38.	Kulaklı Orman Baykuşu	A.2		Ek II		
39.	Ebabil	A.4		Ek III	Akdağ ve Akkaletepe mevki	
40.	Akkarınli Sağan	A.4		Ek II	Akdağ ve Akkaletepe mevki	
41.	Akkuyruksokumlu Ebabil				Akkaletepe- karalıkdere	
42.	Arıkuşu	A.4		Ek II	Kocayayla-sığırkuyruğu –Gümüşsuyu -Düzbel.	
43.	Mavi Kuzgun	A.2		Ek II		
44.	İbibik	A.2		Ek II	Kocayayla-Uzunalan	KK
45.	Yeşil Ağaçkakan	A.2		Ek II	Karalıkdere	
46.	Orman Alaca Ağaçkakan	A.3		Ek II	Yapraklı, ibreli ve karışık ormanlarda	
47.	Alaca Ağaçkakan	A.3		Ek II	Ormanlar, meyve bahçeleri, yerleşim	
48.	Boğmaklı Toygar			Ek II	Sorkun mevki geniş ekilli alanlarda ve bozkırlarda	
49.	Çorak Toygarı	A.3		Ek II	Sorkun mevki steplerde, kurak ve çorak düzlüklerde-	
50.	Kulaklı Tarlakuşu				Sığırkuyruğu	
51.	Tepeli Toygar			Ek III	Koca yayla-Gümüşsuyu çayır,mera, ekili alanlarda,yollar üzerinde vb	

52.	Orman toygarı			Ek. III		
53.	Tarla Kuşu			Ek III		
54.	Kaya Kırlangıcı			Ek II	Akdağ- Akkaletepe- Kocayala başta olmak üzere yüksek vadilerde kayalık uçurumlarda vb	KK
55.	Kır Kırlangıcı	--		Ek II	Kocayayla –Gümüşsuyu girişi	KK
56.	Ev Kırlangıcı	A.4		Ek II	Akdağ kanyonu ve Gümüşsuyu ve köy civarlarında	KK
57.	Ağaç İncirkuşu			Ek II	Kocayayla-sığırkuyruğu	
58.	Sarı Kuyruksallayan			Ek II	Kocayayla	KK
59.	Dağ Kuyruksallayanı	A.4		Ek II	Karanlıkdere-kocayayla ve güneydeki derelerde	KK
60.	Akkuyruksallayan	A.4		Ek II	Kocayala- Akçay deresi yerleşim yerlerinde, kırlarda, vb.	KK
61.	Derekuşu	A.3		Ek II	Akçay Deresi Hızlı akan berrak ve soğuk sularda	MK
62.	Çitkuşu				Karanlıkdere	
63.	Bülbül	A.3		Ek II	Gümüşsuyu mevkiindeki yapraklı ormanlarda,	

64.	Ev kızilkuyruğu			Ek II		
65.	Taş bülübülü, Akgerdan			Ek II	Düzbel-Gümüşsuyu – Akkaletepe'nin çalılıklarla örtülü kayalıklarda	KK
66.	Çayır Taşkuşu	--		Ek II	Parkın yol kenarlarında	
67.	Taşkuşu	--		Ek II	Koca yayla ve Uzunalan	MK
68.	Boz Kuyrukkakan	--		Ek II	Düzbel- Akkaletepe- Kocayayla steplerde, meralarda, az çalılık yamaçlarda.	KK
69.	Kuyrukkakan	A.3		Ek II	Çıplak ve kayalık dağlarda, yaylalarda	KK
70.	Karakulaklı Kuyrukkakan			Ek II	Gümüşsuyu girişinde açık seyrek ağaçlı kurak alanlar	KK
71.	Aksırtlı Kuyrukkakan	--		Ek II	Akdağ'ın taşlı ve kayalıklı yamaçlarda	KK
72.	Gökardıç			Ek II	Akdağ- Akkaletepe	KK
73.	Kaya ardıcı, Taşkızılı				Akdağ- Akkaletepe	KK
74.	Karatavuk	--		Ek III	Bütün Ormanlık istasyonlarda	KK
75.	Öter Ardıç	--		Ek III	Kocayayla	
76.	Ökse Ardıcı	--		Ek III	Bütün ormanlarda, ibreli ormanlarında	KK

77.	Zeytinlik mukallidi				Gümüşsuyu	MK
78.	Gri Mukallit				Akdağ- Gümüşsuyu arası	MK
79.	Maskeli Ötleğen			Ek II	Orman kıyıları	MK
80.	Karaboğazlı Ötleğen			Ek II	Çalılıklar, sık dikenli otluklar	MK
81.	Akgözlü Ötleğen	--		Ek II	Akkaletepe mevki	KK
82.	Çizgili Ötleğen			Ek II	Akkaletepe mevki dikenli çalılık, tarla kenarındaki ağaçlar .	
83.	Küçük Akgerdanlı Ötleğen			Ek II	Akkaletepe mevki	KK
84.	Karabaşlı Ötleğen	--		Ek II	Meyve bahçeleri, ağaçlıklar vb.	KK
85.	Çıvgın			Ek II	Park alanının yapraklı ve ibreli ormanları	
86.	Boz Söğüt Bülbülü			Ek II	Seyrek ve ışıklı ormanlarda	
87.	Söğüt bülbülü			Ek II		
88.	Benekli Sinekkapan			Ek II	Gümüşsuyu ve diğer yerleşim yerleri, bahçeler.	
89.	Küçük Sinekkapan			Ek II	Karanlıkdere-Sığırkuyruğu.	
90.	Alaca Sinekkapan	--		Ek II	Gümüşsuyu-Akdağ arası yapraklı ormanlarda.	

91.	Uzun kuyruklu Baştankara	A.2		Ek III	Alanın Sorkun girişinde ,	
92.	Akyanaklı Baştankara	--		Ek II	Akdağ'ın kuzeybatısındaki vadi tabanları ve yamaçlardaki ağaçlık alan	
93.	Çam baştankarası	A.2		Ek II	Çam ormanları	KK
94.	Büyük Baştankara			Ek II	Yapraklı ve karışık ormanlarda	KK
95.	Anadolu Sıvacısı	A.4		Ek II	Karanlıkdere ibreli ormanlarında.	KK
96.	Kaya Sıvacı kuşu	--		Ek II	Alanın kayalık dağ yamaçlarında.	KK
97.	Bahçe Tırnaşık kuşu			Ek II	Yaşlı çam ormanlarında.	
98.	Kızılsırtlı Örümcek kuşu			Ek II	Kocayayla-Uzunalan-Sığırkuyruğu mevki	KK
99.	Karaalınlı kuş			Ek II	Kuzeybatıdaki istasyonların ağaçlık, çalılık yerlerinde	
100.	Kızılbaşlı Örümcek kuşu	--		Ek II	Gümüşsuyu,	
101.	Alakarga	--			Bütün alanda ve özellikle yapraklı ve karışık ormanlar, seyrek meşelik	KK

102.	Saksağan				Gümüşsuyu-Sorkun girişleri	
103.	Kırmızı Dağkargası	gagalı	--	Ek II	Yüksek dağların kayalık dik yamaçlarında vb.	KK
104.	Leş Kargası				Kocayayla	
105.	Kuzgun			Ek III	Akdağ ve yakın çevresi	MK
106.	Sığırcık					
107.	Serçe		--			KK
108.	Söğüt Serçesi			Ek III	Akarsu boylarında	MK
109.	İspinoz			Ek III	Tüm alan	KK
110.	Kara İskete			Ek II	Uzunalan –ve diğer taşlı, kayalı ve ağaçlarla kaplı yamaçlarda	KK
111.	Küçük İskete			Ek II	Bağ, bahçe, ağaçlarla kaplı tarım alanı	
112.	Florya		A.4	Ek II	Bütün istasyonlar	KK
113.	Huş Keten kuşu			Ek II	Akdağ girişinde	
114.	Çapraz Gaga			EK II	Akdağ giriş	
115.	Saka		A.4	Ek II	Tüm alanlarda	KK

116.	Karabaşlı İskete	A.4		Ek II	Yüksek dağlık kısımlarda.	
117.	Ketenkuşu	A.4		Ek II	Kozmopolit olup özellikle bol ağaçlı düzlükler, sık otluk ve çalılıklar.	KK
118.	Kaya Kiraz kuşu	A.3		Ek II	Sarp kayalık ve seyrek çalılı yamaçlar	
119.	Kirazkuşu	A.3		Ek III	Düzbel-Gümüşsuyu	MK
120.	Kızıl Kiraz kuşu			Ek II	Kocayayla ve diğer çıplak kayalık yamaçlarda,	
121.	Karabaşlı Kiraz kuşu	A.3		Ek II	Kocayala- Akkaletepe mevki	MK
122.	Sarı Kiraz kuşu			Ek. II		
123.	Tarla Kiraz kuşu			Ek. III		
124.	Bataklık Kirazkuşu	A.4		Ek. II		

Ek. 6.'da kullanılan Kısaltmalar

- A 1, 2** = Soyu tükenme tehlikesiyle karşı karşıya olan türler.
- A 2** = Bu gruba giren kuş türlerinin birey sayıları yayılış gösterdikleri alanlarda büyük tehlikeler ile karşılaşmışlardır.
- A 3** = Bu gruba giren kuş türlerinin populasyon düzeyleri çok düşmüş olduğundan tehlikeye maruzdurlar.
- A 4** = Soyu tükenme tehlikesi altında olmayan, yayılışlarının sınır bölgelerinde potansiyel tehdit altında olan türler.
- B2 ve B3** = Türkiye'de üremeyen, kısa bir süre için Türkiye'ye gelen veya transit statüdeki, tehlike altındaki türler.
- Ek II** = Bern sözleşmesine göre mutlak koruma altında olan türler
- Ek III** = Bern sözleşmesine göre koruma altında olan türler
- Vu** = Zarar görebilir (hassas)
- Nt** = Yaygın, bol ve tehlikede değil
- LR** = Düşük risk
- KK** = Kesin kuluçka (Yuvalanma faaliyeti yumurta, yavru v.b. görülen)
- MK** = Muhtemel kuluçka (kuluçka döneminde düzenli olarak görülen ancak yuva, yavru görülemeyen)

Ek.7. Akdağ Tabiat Parkı İle Etkileşim İçinde Bulunan Yerleşim Birimleri

YERLEŞMELER		YÖNETİM	NÜFUS	
AFYON	SANDIKLI	Asmacık	Muhtarlık	17
		Çamoğlu	Muhtarlık	75
		Sorkun	Belediye	1154
		Örenkaya	Belediye	1590
		Baştepe	Muhtarlık	716
		Hırka	Muhtarlık	671
		Kızılca	Muhtarlık	447
		Menteş	Belediye	879
DENİZLİ	IŞIKLI	Beydilli	Muhtarlık	641
		Cumalar	Muhtarlık	134
	ÇİVRİL	Düzbel	Muhtarlık	268
		Gümüşsu	Belediye	2130
		Yuvaköy	Muhtarlık	473